

Univerza v Ljubljani

Pravna fakulteta

Katedra za mednarodno pravo

**HUMANITARNA OKUPACIJA – NOV POJEM
V MEDNARODNEM PRAVU?**
(diplomska naloga)

Avtor: Vesna Tišler

Mentorica: as. dr. Vasilka Sancin

Ljubljana, marec 2010

Zahvaljujem se vsem, ki so mi v letih študija na Pravni fakulteti stali ob strani, še zlasti gre zahvala moji družini.

Zahvaljujem se tudi moji mentorici as. dr. Vasilki Sancin za strokovno pomoč in dane nasvete pri pisanju diplomske naloge.

Naslov: **HUMANITARNA OKUPACIJA – nov pojem v mednarodnem pravu?**

Avtorica: Vesna Tišler

Mentorica: as. dr. Vasilka Sancin

POVZETEK

Diplomska naloga obravnava humanitarno okupacijo, ki vsebinsko pomeni rehabilitacijo države, torej prizadevanja za reformo vladnih institucij ter za vzpostavitev mirnega sobivanja med etničnimi skupinami. Prof. Fox jo opisuje v svoji knjigi *Humanitarian Occupation*, vendar gre zgolj za zamišljeni koncept, ki še ne spada med pojme mednarodnega prava. Na kratko je opisan zgodovinski razvoj mednarodnih uprav, vse od internacionaliziranih območij, preko mandatov Društva narodov, skrbniških ozemelj OZN ter mirovniških operacij do današnjih dni. Osrednje poglavje o humanitarni okupaciji vključuje razlago tega pojma, tipe mednarodnih uprav ter podobnosti z vojaško okupacijo. Podrobneje so opisane najpomembnejše naloge misij humanitarne okupacije: vzpostavitev javnega reda ter notranje varnosti, vrnitev beguncev, državna uprava, vzpostavitev političnih institucij ter ekonomska rekonstrukcija. Nato sledijo štiri primeri, v katerih je mednarodna skupnost imela najvišjo izvršilno ter zakonodajno oblast nad ozemljem, in sicer BIH, Kosovo, Vzhodni Timor ter Vzhodna Slavonija. Pravno podlago za humanitarno okupacijo lahko predstavlja pristank okupirane države ali pa resolucija VS na podlagi VII. poglavja UL OZN. V zvezi s pristankom države sta izpostavljena problema izsiljenega pristanka ter sodelovanja nedržavnih akterjev pri sklepanju sporazuma, pri avtorizaciji humanitarne okupacije s strani VS pa morebitne omejitve njegovega delovanja. Nadalje skušam utemeljiti uporabo mednarodnega prava okupacije v primerih humanitarne okupacije, seveda v obsegu, v katerem je aplikacija mogoča, da bi bilo tako prebivalstvo okupiranega ozemlja čimbolj zaščiteno. Na kratko je predstavljena še okupacija Iraka, s ciljem spremembe političnega sistema, saj se med pravnimi strokovnjaki pojavljajo mnenja o njeni nezakonnosti ter o nevarnosti, da bi postala precedens za unilateralno delovanje držav v prihodnje. Omenjen je tudi *jus post bellum* kot novo rastoča mednarodna pravna disciplina, ki je po definiciji pravo tranzicije vojnega stanja v stanje trajnega miru ter skuša zapolniti obstoječo vrzel v mednarodnem pravu.

Predstavitev koncepta humanitarne okupacije je namenjena predvsem razmisleku, ali jo je smiselno uvesti kot nov pojem mednarodnega prava. Zaradi številnih odprtih spornih vprašanj bi to verjetno prineslo več zmede kot koristi. Zagotovo pa opisani koncept prinaša nekaj zanimivih idej, ki bi jih bilo koristno uporabiti pri razvijanju norm *jus post bellum*.

Ključne besede: humanitarna okupacija, mednarodna uprava, humanitarna intervencija, okupacija, gradnja miru, mirovne operacije, *jus post bellum*

Theme: **HUMANITARIAN OCCUPATION – New Concept in International Public Law?**

Author: Vesna Tišler

Mentor: as. dr. Vasilka Sancin

SUMMARY

This thesis presents the humanitarian occupation, which contains the rehabilitation of a state, including efforts to reform governmental institutions and the restoration of peaceful cohabitation of different ethnical groups. Prof. Fox represents this in his new book *Humanitarian Occupation*, although it is still only proposed concept and not a recognized legal term in international public law. I briefly describe historical developments of international territorial administration, from internationalized territories, through the League of Nations mandates, UN trusteeship territories and UN peace missions to the present times. The central chapter about humanitarian occupation includes explanation of this term, different types of international territorial administration and a resemblance to military occupation. In greater detail I represent main tasks of humanitarian occupation missions: establishment of public order and internal security, repatriation of refugees, civil administration, development of local political institutions and economic reconstruction. I continue with four cases, Bosnia, Kosovo, East Timor and Eastern Slavonia, where the international community took the extraordinary step of assuming powers of a national government. Then I turn to the legal basis for humanitarian occupation, where two legal justifications can be found: consent of the parties and resolution of the Security Council under Chapter VII of the Charter. Problem of coercion and presence of non-state parties in humanitarian occupation agreements with reference to consent and limits on Security Council authority in connection with its resolutions are set out. Furthermore I am trying to reason the use of international law of occupation to an extent which is suitable to cases of humanitarian occupation with the intention of maximal protection of the occupied population. Transformative occupation of Iraq with purpose of changing political regime is also shortly represented. Between legal scholars views of its illegality and dangerousness that it could be invoked as precedent by future unilateral occupiers are emerging. As a new growing legal discipline I mention *jus post bellum*, which is defined as law of transition from state of war to state of sustainable peace and may close normative gap in international law. Humanitarian occupation is introduced with purpose to question its eventual admittance into legal terminology. But to find its acceptance as a new concept would probably bring more confusion than benefits seeing that in connection with humanitarian occupation are still questions at issue. Nevertheless some new ideas are brought with this concept and could be used in course of *jus post bellum* developments.

Keywords: humanitarian occupation, international territorial administration, humanitarian intervention, military occupation, peace-building, peace missions, *jus post bellum*

KAZALO

SEZNAM KRATIC IN OKRAJŠAV	1
1. UVOD	3
2. ZGODOVINSKI RAZVOJ HUMANITARNE OKUPACIJE	5
2.1. Uprava ozemelj na podlagi Versajskega mirovnega sporazuma 1919	5
2.2. Mandati Društva narodov	6
2.3. Skrbniški sistem OZN	7
2.4. Mirovne operacije	9
3. HUMANITARNA OKUPACIJA	11
3.1. Splošno	11
3.2. Tipi mednarodnih uprav	11
3.3. Pojem okupacije	12
3.4. Naloge in cilji humanitarnih okupacij	14
3.4.1. Javni red ter notranja varnost	15
3.4.2.1. Vzpostavitev pravosodnega sistema	16
3.4.2. Begunci in notranje razseljene osebe	16
3.4.3. Državna uprava	17
3.4.4. Vzpostavitev državnih institucij	19
3.4.4.1. Volitve	20
3.4.4.2. Demokratizacija	20
3.4.5. Ekonomska rekonstrukcija in razvoj	21
4. PRIMERI HUMANITARNIH OKUPACIJ	23
4.1. UN Transitional Administration for Eastern Slavonia (UNTAES)	23
4.1.1. Mandat UNTAES	23
4.1.2. Uspešnost UNTAES	24
4.2. Bosna in Hercegovina – poseben primer mednarodne uprave	25
4.2.1. Značilnosti mednarodne uprave v BIH	25
4.2.2. Visoki mednarodni predstavnik	26
4.2.3. Kritike mednarodne uprave BIH	27
4.2.4. Uspešnost mednarodne uprave BIH	27
4.3. UN Mission for the Interim Administration in Kosovo (UNMIK)	28
4.3.1. Vprašanje končnega statusa Kosova	29
4.3.2. Vzpostavljanje državnega sistema	29
4.3.3. Mandat UNMIK-a	30
4.3.4. Kritike mednarodne uprave ZN	31
4.3.5. Uspešnost začasne uprave	31

4.4. UN Transitional Administration in East Timor (UNTAET).....	32
4.4.1. Mandat UNTAET	33
4.4.2. Izgradnja državnega sistema	34
4.4.3. Pravni status Vzhodnega Timorja	34
4.4.4. Kritike UNTAET.....	35
5. PRAVNA PODLAGA ZA HUMANITARNO OKUPACIJO	36
5.1. Privolitev strank v humanitarno okupacijo	36
5.1.1. Uporaba sile v pogodbenem pravu.....	36
5.1.2. Sporazum o humanitarni okupaciji	37
5.1.3. Nepogodbeni sporazumi	38
5.1.4. Humanitarna okupacija brez avtorizacije Varnostnega sveta OZN.....	39
5.2. Avtorizacija z resolucijo Varnostnega sveta OZN	40
5.2.1. Vprašanje omejitve delovanja Varnostnega sveta s kogentnimi normami.....	40
5.2.2. Vprašanje hierarhije pravnih virov	42
5.2.3. Teorija domnevanega pristanka	42
6. MEDNARODNO PRAVO OKUPACIJE	44
6.1. Dolžnosti in pravice okupacijskih sil	44
6.2. Možnost aplikacije okupacijskega prava na humanitarno okupacijo.....	45
6.2.1. Možnost uporabe okupacijskega prava kot podlage za izgradnjo državnega sistema	46
7. OKUPACIJA IRAKA - PRIMER OKUPACIJE Z NAMENOM SPREMEMBE POLITIČNEGA SISTEMA.....	48
7.1. Reforma političnega režima	49
7.2. Kritike ameriške okupacije	50
8. JUS POST BELLUM.....	51
8.1. Oblikovanje <i>just post bellum</i> norm	51
9. ZAKLJUČEK.....	53
10. VIRI	56
10.1. Knjige in zborniki	56
10.2. Članki	58
10.3. Pogodbe in sporazumi.....	61
10.4. Pravni viri.....	61
10.5. Dokumenti.....	62
10.6. Sodna praksa	66
10.7. Magistrska dela in doktorske disertacije.....	66
10.8. Spletne strani.....	67

SEZNAM KRATIC IN OKRAJŠAV

BIH	Bosna in Hercegovina
CPA	Začasna koalicijska uprava (<i>Coalition Provisional Authority</i>)
EU	Evropska Unija
EUFOR	Evropske mirovne sile (<i>European Union Force</i>)
EULEX	Evropska civilna misija na Kosovu (<i>European Union Rule of Law Mission in Kosovo</i>)
ICG	Svet začasne iraške vlade (<i>Iraqi Governing Council</i>)
ICJ	Meddržavno sodišče (<i>International Court of Justice</i>)
IFOR	Implementacijske sile v Bosni in Hercegovini (<i>Implementation Force</i>)
ILC	Komisija ZN za mednarodno pravo (<i>International Law Commission</i>)
INTERFET	Mednarodne sile v Vzhodnem Timorju (<i>International Force in East Timor</i>)
JLA	Jugoslovanska ljudska armada
KFOR	Kosovske sile (<i>Kosovo Force</i>)
KLA	Osvobodilna vojska Kosova (<i>Kosovo Liberation Army</i>)
MONUC	Misija Združenih narodov v Demokratični republiki Kongo
NATO	Organizacija severnoatlantskega sporazuma (<i>North Atlantic Treaty Organisation</i>)
OSCE	Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi (<i>Organization for Security and Cooperation in Europe</i>)
ORHA	Urad za obnovo in humanitarno pomoč v Iraku (<i>Office for Reconstruction and Humanitarian Assistance</i>)
OZN	Organizacija Združenih narodov
PIC	Svet za implementacijo miru (<i>Peace Implementation Council</i>)
SC	Varnostni svet OZN (<i>Security Council</i>)
SFOR	Stabilizacijske sile v Bosni in Hercegovini
SFRJ	Socialistična federativna republika Jugoslavija
SRSG	Posebni predstavnik Generalnega sekretarja (<i>Special Representative of the Secretary-General</i>)
UNAMET	Misija ZN v Vzhodnem Timorju (<i>UN Mission in East Timor</i>)
UNMIBH	Misija ZN v Bosni in Hercegovini (<i>UN Mission in Bosnia and Herzegovina</i>)
UNMIK	Začasna uprava ZN na Kosovu (<i>UN Interim Administration Mission in Kosovo</i>)
UNMIS	Misija ZN v Sudanu (<i>UN Mission in Sudan</i>)
UNMISSET	Misija ZN za v Vzhodnem Timorju (<i>UN Mission of Support in East Timor</i>)

UNTAC	Tranzicijska oblast ZN v Kambodži (<i>UN Transitional Authority in Cambodia</i>)
UNTAES	Tranzicijska uprava ZN za Vzhodno Slavonijo (<i>UN Transitional Administration for Eastern Slavonia</i>)
UNTAET	Tranzicijska uprava ZN za Vzhodni Timor (<i>UN Transitional Administration in East Timor</i>)
VS	Varnostni svet (<i>Security Council</i>)
ZN	Združeni narodi
ZRJ	Zvezna Republika Jugoslavija

1. UVOD

Power is one thing. The problem of how to administer it is another.
(Douglas MacArthur)

Že vse od začetka 19. stoletja poznamo primere mednarodnega upravljanja določenih odvisnih območij s strani zunanjih sil, kasneje pa je bil z mandatnim sistemom Društva narodov nadzor nad upravljanjem takšnih ozemelj prvič poverjen mednarodni organizaciji. Mandatnemu sistemu je sledil Skrbniški sistem OZN, ki formalno obstaja še danes, kljub temu da so vsa skrbniška območja dosegla samostojnost. Vse omenjeno je vplivalo na oblikovanje začasnih uprav pod avtoriteto Varnostnega sveta OZN, ki jih skušam predstaviti kot humanitarne okupacije. Gre za začasen prevzem oblasti nad državo oziroma njenim delom s strani mednarodnih akterjev, da bi ti v njej vzpostavili demokratični politični sistem ter ji tako kljub njeni etnični heterogenosti omogočili preživetje, nato pa oblast prenesli nazaj na domače politične institucije.

V diplomskem delu so opisani štirje primeri humanitarne okupacije, ki jih poznamo do sedaj, in sicer Vzhodna Slavonija, Bosna in Hercegovina, Kosovo ter Vzhodni Timor. Vsaka humanitarna okupacija zajema obsežen sklop nalog ter ciljev, pet najpomembnejših področij aktivnosti pa je natančneje opisanih v posebnem poglavju. Humanitarne okupacije formalno sicer še ne moremo šteti za pojem mednarodnega javnega prava, zato v diplomskem delu želim predstaviti, kaj vse humanitarna okupacija vsebinsko zajema, katere bi bile možne pravne podlage zanjo in končno, ali je ta termin smiselno uvesti v mednarodnopravno terminologijo, saj že uporabljamo pojme kot so mednarodna uprava (*international territorial administration*), internacionalizirano območje (*internationalized territory*) in moderno skrbništvo (*neo-trusteeship*).

Lahko bi rekli, da je humanitarna okupacija logičen naslednji korak humanitarnih intervencij, ki so prav tako na kratko opisane v diplomski nalogi, saj pristojnosti, ki so jih imele mirovne misije ZN, niso zadoščale za opravljanje nalog, ki jih je bilo treba izvesti na območjih, kjer je prišlo do kolapsa političnih in družbenih institucij. Humanitarna okupacija pa si za glavni cilj postavlja rehabilitacijo države ter želi v njej vzpostaviti politični sistem, ki bi preprečeval nadaljnje spopade med etničnimi skupinami na njenem ozemlju.

Že sam pojem nakazuje dve pomembni značilnosti humanitarne okupacije. "Humanitarnost" se kaže v prizadevanjih za preprečitev nadaljnjega kršenja človekovih pravic, v reformiranju političnega in ekonomskega sistema ter v omogočanju mirnega sobivanja etničnih skupin, ki so bile udeležene v oboroženem konfliktu, medtem ko nas izraz okupacija opominja na dejstvo, da je začasna mednarodna uprava podobna vojaški okupacijski sili. Nekaj odstavkov je posvečenih tudi pojmu okupacije, kjer so našteje njene glavne karakteristike ter tipi okupacij, ki jih poznamo, izpostavljeni pa so tudi kriteriji, od katerih je odvisna uspešnost okupacije. Tako v primeru vojaške

kot v primeru humanitarne okupacije je oblast nad ozemljem začasno prenesena na zunanje akterje, medtem ko suverenost ostane v rokah domačega prebivalstva. Zato bi bilo tudi za delovanje humanitarnih okupacijskih sil najprimerneje uporabljati pravo vojaške okupacije v obsegu, ki ga je mogoče aplicirati na mednarodne akterje, saj se s tem poveča zaščita prebivalstva na okupiranem območju. Poleg uporabe prava vojaške okupacije sta v diplomski nalogi kot relevantni pravni podlagi opisana pristank v humanitarno okupacijo, ki ga obravnavamo kot del pogodbenega prava, ter odobritev Varnostnega sveta z resolucijo, izdano na podlagi VII. poglavja UL OZN, a pri obravnavi obeh pravnih podlag se pokažejo njune pomanjkljivosti.

Poglavju o mednarodnem pravu okupacije sledi aktualen primer okupacije Iraka med letoma 2003 in 2004, ki je imela za svoj cilj spremembo političnega sistema, zaradi česar predstavlja močan izziv pravu vojaške okupacije. Njen reformni mandat namreč bolj spominja na mandat humanitarnih okupacij, a te so bile izvajane s strani mednarodne skupnosti, kar jim je dajalo legitimnost, medtem ko okupacija Iraka zaradi svoje unilateralne narave, kljub temu da jo je odobril Varnostni svet, še vedno sproža številna pravna vprašanja.

Na koncu se bom dotaknila še *jus post bellum*, ki je kot nova veja mednarodnega prava še vedno v fazi razvoja, a se kaže kot vedno bolj potreben pravni okvir pri vzpostavljanju pokonfliktnih misij oziroma humanitarnih okupacij ter pri obnovi prizadetih območij nasploh.

2. ZGODOVINSKI RAZVOJ HUMANITARNE OKUPACIJE

V zgodovini je bilo več primerov ureditve posebnega statusa spornih ozemelj, ki so bila izročena pod internacionalizirano upravo, bodisi pod nadzorom tuje države bodisi mednarodne organizacije¹. Že v začetku 19. stoletja so se pojavili zametki humanitarne okupacije, ko so dominantne evropske države vstopile v serijo multilateralnih sporazumov, ki so zagotavljali, da bodo določene oblastne funkcije izvršene s strani mednarodnih akterjev. V 20. stoletju sta mandatni in skrbniški sistem Društva Narodov in Združenih Narodov ustvarila nadzorni režim nad prejšnjimi kolonijami premaganih držav ter sta pomembno vplivala na razvoj ozemeljske uprave.

Kot to velja v notranjem stvarnem pravu tudi mednarodno pravo opredeljuje vrsto lastniških upravičenj, od *de facto* do *de iure* upravičenj². Tradicionalno so taka upravičenja imele zgolj države, toda pojavile so se nove vrste posebne oblike kontrole, ki so bile naloga mednarodnih organizacij. Vzroki za internacionalizacijo v zgodnjih obdobjih se temeljno razlikujejo od tistih v devetdesetih letih 20. stoletja in te razlike v motivih se izražajo direktno v politični arhitekturi samih ozemelj, kar bom v opisu evolucije internacionaliziranih ozemelj skušala prikazati.

V slabih stotih letih so se internacionalizirana ozemlja iz upravljanja s strateškimi koristmi za najvplivnejše evropske države spremenila v državotvorne projekte Združenih narodov.³

2.1. Uprava ozemelj na podlagi Versajskega mirovnega sporazuma 1919

Pred koncem 1. sv. vojne je bila mednarodna kontrola nad ozemlji dokaj omejena. V večini primerov je bila oblast skupno izvrševana s strani najvplivnejših držav nad majhnimi področji zunaj Evrope. Kot primer iz tega obdobja bi lahko navedli tudi Svobodno mesto Krakow, ustanovljeno na Dunajskem kongresu, pod združeno zaščito Avstrije, Rusije in Prusije, a je bil zaradi zgolj strateških namenov in pomanjkanja avtoritarne oblasti odpravljen z mednarodno pogodbo med tremi prej omenjenimi državami⁴. Generalno gledano sporazumi iz tega obdobja niso vsebovali določb o upravljanju v kolonijah in prav tako niso ustanavljali institucij, ki bi nadzirale kolonialne sile. Usoda lokalnega prebivalstva ni bila v središču pozornosti kolonialnih velesil in na kratko bi lahko te zgodnje primere mednarodnega upravljanja poimenovali kot ureditve, ki so v korist zunanjih sil.⁵

Z Versajskim sporazumom se je začela moderna doba mednarodnih organizacij in kolektivnega upravljanja ozemelj. V treh primerih je bilo po koncu 1. sv. vojne Društvu narodov naloženo nadzorstvo nad teritoriji, ki so bili predmet spora med državami, in sicer nad Saarskim območjem, Gdanskom in Zgornjo Šlezijo. Zgodnji poskusi upravljanja določenih območij s strani Društva

¹ D. Türk, 2007, Temelji mednarodnega prava, str.123.

² M. Shaw, 1986, Title to Territory in Africa, str.1-26.

³ G. H. Fox, 2008, Humanitarian Occupation, str.19.

⁴ M. Ydit, 1961, Internationalized Territories, str.23.

⁵ G. H. Fox, 2008, Humanitarian Occupation, str.20.

Narodov so bili namenjeni predvsem reševanju meddržavnih sporov, saj so bila ta območja ustanovljena *ex post*, torej ponavadi šele po nastalem konfliktu, z namenom porazdeliti geografske in strateške interese strank v sporu ter zagotavljati mir na območju.⁶

2.2. Mandati Društva narodov

Mnogo bolj sistematično obliko mednarodnega nadzora je predstavljal sistem mandatov Društva narodov. Po I. svetovni vojni je bilo treba nekaj narediti s deželami Otomanskega cesarstva in nekdanjimi nemškimi kolonijami⁷. Rodila se je zamisel o mandatu, ki naj bi ga civilizirani narodi prevzeli nad zaostalimi narodi na koloniziranih področjih.

Glede na stopnjo razvoja so bile dežele razdeljene na tri kategorije mandatov:

1. Kategorija A je bila najvišja in v njej so bili deli bivšega Otomanskega cesarstva na Bližnjem vzhodu. Šlo je za dežele, ki bi jih že bilo mogoče priznati kot neodvisne pod pogojem, da bi sprejemale nasvete in pomoč postavljenega jim mandatarja. Ko bi dosegle dovolj visoko stopnjo razvoja, da bi lahko s seboj upravljale same, bi jim mandat prenehal.
2. Kategorija B je zajemala ljudstva pod nekdanjo nemško kolonialno upravo v Afriki. Gre za dežele, ki niso imele domače neodvisne politične organizacije. Z njimi je upravljal mandatar z določenimi omejitvami in obveznostmi.
3. Kategorija C je vsebovala najbolj zaostale kraje, s katerimi je mandatar v celoti upravljal po svojih zakonih kot s sestavnim delom svojega območja, zato so bile močno podobne kolonijam. V tem položaju so bile nemška jugozahodna Afrika (današnja Namibija), Samoa, Nauru ter Maršalski, Marijanski in Karolinški otoki⁸.

Mandatni sistem je tako dodal novo dimenzijo vlogi in funkciji Društva narodov, ko jo je vključil v nadzorovanje različnih stopenj razvoja in samouprave narodov.⁹ Gre za posebno vrsto tuje državne uprave, pod katero so nesuverene moči, kot agenti Društva narodov, izvrševale oblast nad še ne suverenim ljudstvom¹⁰. Mandatna uprava je zaradi promocije razvoja in postopne samouprave ljudstev imela zelo dinamično naravo, kar je pomenilo, da so bile mandatnim silam naložene naloge na področju gradnje suverenosti v okviru mreže mednarodno nadzorovanega režima¹¹.

Odgovor na vprašanje, kako ravnati z lokalnimi institucijami, pa je bil nejasen. Komisija je predlagala ohranitev obstoječih institucionalnih struktur, medtem ko bi se lokalna vlada počasi nadomeščala s strukturami mednarodne vladavine, ob posvetovanju z lokalnimi sveti¹².

Največja pomanjkljivost je bila, da je mandatni sistem pozabil zagotoviti mehanizem, ki bi

⁶ C. Stahn, 2008, *The Law and Practice of International Territorial Administration*, str. 162

⁷ G. H. Fox, 2008, *Humanitarian Occupation*, str. 22-23.

⁸ D. Türk, 2007, *Temelji mednarodnega prava*, str. 119.

⁹ C. Stahn, 2008, *The Law and Practice of International Territorial Administration*, str.78.

¹⁰ *Ibidem*, str. 88.

¹¹ A. Anghie, *Colonialism and the Birth of International Institution*, 2002, letn.34, str.544-545.

¹² *Ibidem*, str.596-597.

zagotavljal domačim institucijam, da bi mandatne upraviteljice nosile odgovornost za nepravilnosti, ki so jih zagrešile pri upravljanju določenega območja.¹³ Obstajalo je nekaj oblik posrednega nadzora, ni pa bilo nobenih direktnih uradnih kontaktov med Društvom narodov in prebivalci mandatnih območij. Najpomembnejši sistem nadzora so predstavljala letna poročila Društvu narodov, ki so jih mandatne upraviteljice morale poslati Stalni mandatni komisiji. Drugi instrument kontrole je bil sodni nadzor, kajti v vsakem mandatnem sporazumu je bila določba, da je vsak spor med mandatno upraviteljico in drugim članom Društva narodov glede določil, ki se nanašajo na mandat, treba predložiti Stalnemu meddržavnemu sodišču¹⁴. Najstrožja oblika nadzora je bila zagotovljena *ex post* s strani Stalne mandatne komisije.

Pojavljale so se tudi različne teorije o tem, v čigavih rokah je suverenost nad mandatnimi teritoriji. Nekateri so jo pripisovali mandatnim upraviteljicam, nekateri prebivalcem teh območij, tretji Društvu narodov, spet drugi pa so trdili, da je suverenost izključena oziroma neprimerna za mandatni sistem¹⁵. Še najbolj prepričljiva je teorija, da suverenost pripada prebivalcem teritorija, kar potrjujejo tudi moderni pogledi na suverenost v mednarodnem pravu. S tem je bil prinesen tudi nov spekter v mednarodno pravo, namreč da sta suverenost in vladanje dva različna pojma.

Kljub temu da so mandati prinesli bolj milo obliko kolonializma, je še vedno šlo zanj, kar nam pomaga zarisati razliko med mandati in sodobno obliko humanitarne okupacije¹⁶. Vsi teritoriji, ki so bili pod mandatno upravo vse do konca druge svetovne vojne, so bili transformirani v skrbniški sistem Združenih narodov.

2.3. Skrbniški sistem OZN

Skrbniški sistem predstavlja že naprednejšo fazo upravljanja ozemelj in se razvije pod okriljem OZN ter predstavlja kompromis med načelom samoodločbe narodov in dejstvom, da so bile države zmagovalke 2. svetovne vojne tudi največje kolonialne velesile. Območja pod skrbniškim sistemom so bila sestavljena iz ozemelj, ki v sistemu mandatov niso dosegla neodvisnosti, ter ozemelj, ki so odpadla od Japonske in Italije, ker niso bila zaobsežena z mirovnimi pogodbami po 2. sv. vojni¹⁷. Skrbništvo dobi mesto v Ustanovni listini OZN, mandatni sistem pa zaradi nastanka skrbniškega sistema ne obstaja več. Skrbništvo se določi s pogodbo med državo, ki bo izvrševala upravo na tem območju, in organom OZN, pristojnim za skrb in nadzor nad skrbništvom. Organa za skrb in nadzor nad skrbništvom sta Varnostni svet OZN skupaj s Skrbniškim svetom za strateška območja ter Skrbniški svet sam za ostala območja¹⁸. 81. člen UL OZN določa, da upraviteljsko oblast lahko

¹³ C. Stahn, 2008, *The Law and Practice of International Territorial Administration*, str.83.

¹⁴ Permanent Court of International Justice.

¹⁵ A. Yannis, *The Concept of Suspended Sovereignty in International Law*, 2002, letn.13, str. 1037-1052.

¹⁶ G. H. Fox, 2008, *Humanitarian Occupation*, str.33.

¹⁷ *Ibidem*, str.35.

¹⁸ Glej 83. in 85. člen UL OZN.

predstavlja ena ali več držav ali OZN sama, vendar je bila v praksi skrbniška upraviteljica skoraj vedno ena od držav.

Skrbniški sistem ni predstavljal samo preprostega nadaljevanja mandatnega sistema, temveč je prinesel nekaj konceptualnih sprememb. Za razliko od Društva narodov, ki se je prizadevalo le za neodvisnost A mandatov, je za skrbniški sistem veljala splošna obveznost promocije v smeri samouprave ter neodvisnosti.¹⁹ Nasprotniki kolonializma so imeli namreč premalo potrpljenja za proces, ki bi najprej ustvaril ustrezne institucije na določenih območjih in šele nato ponudil možnost izbrati med samoupravo ali neodvisnostjo, temveč so se zavzemali za takojšnjo dekolonizacijo.

Temeljne naloge skrbniškega sistema so, v skladu s cilji Združenih narodov, naslednje:

- a) *utrjevati mednarodni mir in varnost,*
- b) *pospeševati politični, ekonomski, socialni in prosvetni napredek prebivalcev skrbniških ozemelj ter njihov progresivni razvoj k samoupravi ali neodvisnosti, kakor bi to pač najbolj ustrezalo posebnim razmeram vsakega ozemlja in njegovih ljudstev ter svobodno izraženim željam teh ljudstev in kakor bi bilo določeno v vsakem posameznem skrbniškem dogovoru,*
- c) *spodbujati spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin za vse ljudi, ne glede na raso, spol, jezik ali vero, in gojiti zavest medsebojne odvisnosti ljudstev vsega svetá,*
- d) *zagotoviti v socialnih, ekonomskih in trgovinskih zadevah enako ravnanje z vsemi člani Združenih narodov in njihovimi državljani in tudi enako ravnanje s temi državljani v pravosodju.*²⁰

Skrbniški svet OZN je kot primarni nadzorni organ spremljal implementacijo teh ciljev ter še posebej spodbujal razvoj demokratičnih institucij in vladavine. V skladu s XII. poglavjem Ustanovne listine OZN sta samouprava in neodvisnost postali enakovredna cilja Skrbniškega sistema²¹. Za razliko od Pakta Društva narodov UL OZN natančno določa cilje ter načela za vodenje skrbniške uprave, prav tako je bil okrepljen sistem nadzora s strani Združenih narodov. Stahn meni, da je šel Skrbniški svet včasih tudi v nasprotni smeri od želja držav upraviteljic, kar je povečevalo njegovo učinkovitost, medtem ko je Stalna mandatna komisija delovala le v skladu z željami mandatarjev.²² Skrbniški svet OZN ni imel zgolj naloge pregledovanja letnih poročil, ki so mu bila predložena s strani držav upraviteljic, ampak je bil izrecno avtoriziran tudi za sprejemanje ustnih pritožb s strani prebivalcev skrbniških ozemelj ter imel pravico pošiljati posebne misije na občasne obiske na ta območja²³. Ukrepi, ki so bili sprejeti s strani držav upraviteljic, niso šteli za zadeve, ki spadajo pod domačo jurisdikcijo teh držav, temveč so se presojali v skladu z načeli UL

¹⁹ S. Chesterman, 2004, *You, the People*, str.38.

²⁰ 76. člen UL OZN.

²¹ C. Stahn, 2008, *The Law and Practice of International Territorial Administration*, str. 94.

²² S. Chesterman, 2004, *You, the People*, str. 39.

²³ Glej 87. člen UL OZN.

OZN in standardi, določenimi v posameznih skrbniških sporazumih. Mehanizem nadzora skrbniškega sistema, v okviru 87. člena UL OZN, je bil dodatno podkrepjen z močjo Generalne skupščine, ki v okviru 10. člena UL OZN lahko daje priporočila državam upraviteljicam²⁴.

Skrbniška ozemlja so uživala delno mednarodnopravno subjektiviteto, ki je odsevala njihovo specifično naravo "nove vrste mednarodne uprave". Oblast držav upraviteljic je bila omejena s skrbniškimi sporazumi ter 76. členom UL OZN, ki jim je omogočal jurisdikcijo in kontrolo nad upravljanimi ozemlji, a jim hkrati preprečeval izvajanje lastništva nad njimi²⁵. Prebivalci skrbniških ozemelj pa se niso kar avtomatsko šteli za pripadnike držav upraviteljic, temveč so uživali določene "pasivne" pravice, ki so kazale na njihovo identiteto.²⁶

Danes skrbniških ozemelj ni več, saj je vseh enajst doseglo neodvisnost. Kot zadnje leta 1994 suverenost dobi otočje Palau²⁷ in 25. novembra 1994 Skrbniški svet z resolucijo spremeni svoj postopek delovanja tako, da obveznost letnega srečanja nadomesti z obveznostjo srečanja, ko je to potrebno²⁸.

2.4. Mirovne operacije

Že v obdobju hladne vojne so se pojavile prve mirovne operacije, po koncu blokvske razdeljenosti pa je mednarodna skupnost njihov koncept močno spreminjala. Pri mirovnih operacijah po koncu hladne vojne ni šlo za nadzorovanje tranzicije ozemlja k neodvisnosti, saj so jemale oblast v državah, kamor so bile poslone, kot suvereno, ter so se osredotočile le na vprašanja povezana z upravljanjem ter vzpostavljanjem, ohranjanjem in izgradnjo miru. Hkrati so številne mirovne operacije začele dobivati tudi določene poteze prisilnih vojaških operacij po VII. poglavju UL OZN.²⁹ ZN so med letoma 1948 in 1988 lansirali le 15, med letoma 1988 in 2006 pa kar 46 mirovnih misij, od katerih bi jih 24 lahko kvalificirali kot pokonfliktne rekonstrukcijske misije³⁰.

Še posebej države, v katerih je prišlo do državljanske vojne, so potrebovale pomoč pri vzpostavljanju močne politične strukture, ki so jo potrebovale za razrešitev notranjih sporov oziroma oboroženih spopadov.³¹ Mandati mirovnih misij so vključevali spremljanje volitev, varovanje človekovih pravic, vzdrževanje teritorialne integritete, promocijo demokratičnih institucij, krepitev kazenskih sistemov in razoroževanje³². Lista nalog je bila razširjena daleč preko klasičnih nalog oboroženih sil, zato tudi ni presenetljivo, da izgradnja miru ne zahteva le

²⁴ C. Stahn, 2008, *The Law and Practice of International Territorial Administration*, str. 109.

²⁵ Ibidem, str. 114.

²⁶ Ibidem, str. 113.

²⁷ Glej <http://www.un.org/en/mainbodies/trusteeship/index.shtml>.

²⁸ Resolucija Skrbniškega sveta 2200 (LXI).

²⁹ V. Sancin, D. Švarc in M. Ambrož, 2009, *Mednarodno pravo oboroženih spopadov*, str. 215.

³⁰ UN Department of Peacekeeping Operations, *List of Operations 1948-2007*, <http://www.un.org/Depts/dpko/list/list.pdf>.

³¹ A. D. Rotfeld, *The Organizing Principles of Global Society*, 2001, str.3.

³² G. H. Fox, 2008, *Humanitarian Occupation*, str.42.

sodelovanja specializiranih agencij znotraj OZN, temveč v nekaterih primerih celo sodelovanje z organizacijami, ki ne spadajo v okvir OZN.

Glede na razlike v mandatih misij ni nič nenavadnega, da ni bil razvit enovit pravni okvir za njihovo delovanje. Na vrhu voditeljev Varnostnega sveta v januarju 1992 so Generalnega sekretarja poprosili za smernice, ki bi mirovnim misijam ZN omogočile bolj učinkovito delovanje. Generalni sekretar Boutros-Ghali se je na prošnjo odzval s posebnim poročilom *Dnevni red za mir*³³, v katerem je predstavil pojem izgradnje miru, ki zajema domače reforme, ki bi pomirile konfliktno skupino v družbi. Ker pa koncept mirovni operacij OZN ter temeljna načela zanj še vedno niso bili opredeljeni, je OZN januarja 2008 objavila dokument z naslovom *Mirovne operacije OZN: načela in smernice (UN Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines)*, ki predstavlja prvi poskus pojasnjevanja narave in dometa mirovni operacij, a še ne pomeni uradne doktrine.³⁴

Misije, oblikovane po koncu hladne vojne, so bile poslano v suverene države, zato so potrebovale pravno podlago za svoje delovanje. Ta je bila prisotna v dveh oblikah: kot pristanek domače vlade ali kot resolucija Varnostnega sveta v okviru VII. poglavja UL OZN.³⁵ Tradicionalno meddržavno ohranjanje miru ni imelo temeljev v VII. poglavju UL OZN, zato je bil pristanek države nujno potreben za vzpostavitev misije³⁶, a pokonfliktne rekonstrukcijske misije ne sledijo temu modelu. Nekateri pravni strokovnjaki so celo nasprotniki pristanka v primeru kompleksnih mirovni operacij, češ da je v takem primeru soglasje strank zaradi raznolikih interesov nemogoče doseči. Danes velja, da je pristanek nujen, a včasih nezadosten, za avtorizacijo pokonfliktne misije. V primeru, da bi prišlo do upiranja najbolj nujno potrebnim ukrepom, za vzpostavitev misije zadošča avtorizacija VS na podlagi VII. poglavja UL OZN.

Nov tip mirovni misij je pomenil tudi razširitev spektra nalog na področju mednarodne uprave, ki obsega vse od manjših podpornih nalog pa do kompleksnih podvigov vodenja države. Kljub temu da mirovni misij ne moremo uvrstiti med oblike polne mednarodne uprave, imajo precej podobnosti z misijami humanitarne okupacije. Lahko bi rekli, da je praksa mirovni misij oblikovala profil mednarodne teritorialne uprave oziroma humanitarne okupacije, ki je postala ena od komponent večdimenzionalnega varovanja miru s strani OZN.³⁷ S tem se je vloga mednarodne uprave delno odmaknila od tiste, ki jo je imela v preteklosti, kjer je največkrat predstavljala povojni mehanizem v rokah zmagovitih sil.

³³ An Agenda for Peace, 15. poglavje.

³⁴ V. Sancin, D. Švarc in M. Ambrož, 2009, Mednarodno pravo oboroženih spopadov, str. 231.

³⁵ G. H. Fox, 2008, Humanitarian Occupation, str.42.

³⁶ Y. Dinstein, 2005, War, Aggression and Self-Defense, str. 307-308.

³⁷ Peacekeeping Best Practices Unit, UN Department of Peacekeeping Operations, 2003, Handbook on UN Multidimensional Peacekeeping Operations, str.20.

3. HUMANITARNA OKUPACIJA

3.1. Splošno

Ko so ZN začeli z avtorizacijo pokonfliktnih rekonstrukcijskih misij v 90-ih letih 20. stoletja, so vstopili v doslej neznano sfero mednarodnega prava. Odprli so doslej nepoznano nišo v UL OZN, na podlagi katere so lahko oblikovali naloge mednarodne administracije izven konteksta dekolonizacije.³⁸ VI. in VII. poglavje UL OZN zagotavljata dovolj fleksibilnosti za upravičenost izvajanja direktne upravne oblasti. Razvijanje mednarodne uprave v okviru mirovnih operacij ni prineslo le dovolj prostora za njen razvoj izven spon skrbniškega sistema, temveč je sprožilo tudi nekaj temeljnih sprememb v njenem pojmovanju³⁹. S tem se je mednarodna uprava izognila stigmi, ki sta jo nosila mandatni in skrbniški sistem, namreč zaznamovanosti s kolonialno premočjo ter izkoriščanjem. Caplan meni, da bi bilo dandanes politično popolnoma nesprejemljivo zaupati odgovornost za upravo določenega teritorija zgolj posamezni državi, tudi če bi bili vzpostavljeni zapleteni mehanizmi odgovornosti⁴⁰. Predvsem pa bi bili stroški uprave zgolj za eno državo previsoki. Administracija Iraka s strani ZDA je opazna izjema, ki odstopa od ustaljenega vzorca, in kljub temu, da so ZDA k sodelovanju pritegnile še nekaj ostalih držav, še vedno igrajo vodilno vlogo, kar je tudi eden od razlogov za odpor iraškega prebivalstva.

Mednarodni upravitelji se danes ne štejejo več le zgolj za varuhe prebivalstva na teritoriju ciljne države, temveč so njihove obveznosti podobne tistim, ki jih imajo običajno domače začasne vlade - njihovo delovanje je časovno omejeno ter mora biti v interesu prebivalcev na upravljanem ozemlju.⁴¹ Še natančneje lahko rečemo, da so parametri za njihovo oblast natančno predpisani. Vodenje države tako ne temelji več le na družbeni pogodbi med državo in njenimi državljani, temveč lahko postane naloga celotne mednarodne skupnosti.⁴²

3.2. Tipi mednarodnih uprav

Različne tipe mednarodne administracije bi lahko razvrstili na podlagi stopnje avtoritete, ki jo ima mednarodna skupnost v vsakem konkretnem primeru, od asistence, preko partnerstva in kontrole do polnega upravljanja⁴³. Tranzicijska oblast ZN v Kambodži (UNTAC) je dober primer mednarodne uprave z nalogo kontrole. Ustanovljena je bila februarja 1992, z namenom implementirati sporazume, ki naj bi konflikt med štirimi različnimi frakcijami v Kambodži⁴⁴. Za razliko od

³⁸ C. Stahn, 2008, *The Law and Practice of International Territorial Administration*, str.149.

³⁹ Ibidem, str.150.

⁴⁰ R. Caplan, 2005, *International Governance of War-Torn Territories*, str.34.

⁴¹ C. Stahn, 2008, *The Law and Practice of International Territorial Administration*, str.151.

⁴² G. H. Fox, 2008, *Humanitarian Occupation*, str.72.

⁴³ R. Caplan, 2005, *International Governance of War-Torn Territories*, str.17.

⁴⁴ Glej SC Res. 745.

prejšnjih izkušenj na področju ohranjanja miru, so v tem primeru ZN izvajali neposredno kontrolo nad petimi kritičnimi področji upravne strukture vsake od frakcij v obdobju 18 mesecev, da bi ustvarili nevtralno politično okolje, ki bi omogočilo izvedbo svobodnih in pravičnih volitev⁴⁵. A ZN v realnosti nikoli niso izvajali neposredne kontrole, predvsem zaradi nezadostnih virov ter nesoglasja političnih frakcij v Kambodži.

Na drugem koncu spektra mednarodnih administracij so Bosna, Kosovo, Vzhodni Timor in Vzhodna Slavonija, kjer so bile ciljni državi odvzete vladne funkcije nad celim ali nad delom ozemlja. Mednarodne organizacije so nase prevzele vrtooglavo zbirko nalog vsakodnevnega vodenja države, od pomembnih političnih odločitev do skoraj nepomembnih zadev. Tomuschat meni, da mednarodna teritorialna uprava ni le zgolj strateški politični mehanizem, temveč je do neke mere postala tehnika za implementacijo pravnih standardov ter družbenih interesov.⁴⁶ Omenjene štiri primere lahko uvrstimo pod pojem humanitarne okupacije, saj imajo na eni strani humanitarni značaj, kajti razlogi za intervencijo so bili vzpostavitev socialne stabilnosti, spoštovanje človekovih pravic ter demokratičnih institucij, na drugi strani pa predstavljajo okupacijo, saj gre za kontrolo nad ozemljem s strani mednarodnih sil, ki sicer niso zatrjevale polne suverenosti, a so hkrati sprejele vse funkcije lokalne vlade⁴⁷.

3.3. Pojem okupacije

Osrednje mesto v mojem diplomskem delu poleg mednarodne uprave obsega tudi pojem okupacija, zato bi njen pomen in razsežnosti tega termina rada tudi bolj natančno definirala. V vsakodnevni rabi se ta izraz pogosto pojavlja v zvezi z aktualnimi vprašanji mednarodne skupnosti, ne da bi se pri tem zavedali mednarodnopravne teže, ki jo pojem vsebuje. V mednarodnem humanitarnem pravu se o vojaški okupaciji, ki nastopi po koncu oboroženega konflikta, govori, ko odpor popolnoma preneha in okupacijska sila vzpostavi efektivno oblast⁴⁸. Seveda humanitarne okupacije ne moremo enačiti z vojaško, temveč lahko zgolj nakažemo skupne točke, ki ju povezujejo.

Temeljna značilnost okupacije je njena prehodna narava, ki traja od zasedbe in dejanske kontrole ozemlja do vzpostavitve nove suverene in nacionalne oblasti. Zato podeljuje mednarodno pravo okupacijski sili vlogo začasne oblasti z vsemi pripadajočimi pravicami in dolžnostmi.⁴⁹ Nadalje je treba opozoriti še na razliko med okupacijo in kratkotrajno intervencijo, saj pri slednji država, ki intervenira, uveljavlja zgolj malo politične kontrole nad ozemljem. Ameriške intervencije v Dominikanski republiki (1965), Grenadi (1983), Panami (1989) ali na Haitiju (1994) tako ne

⁴⁵ Agreement on a Comprehensive Political Settlement of the Cambodia Conflict, Annex 1, Section B, 1.odst.

⁴⁶ C. Tomuschat, 2003, Peace Enforcement and Law Enforcement, v Studi di Diritto Internazionale in Onore di Geatano Arangio-Ruiz, str.1748.

⁴⁷ G. H. Fox, 2008, Humanitarian Occupation, str.73.

⁴⁸ D. Türk, 2007, Temelji mednarodnega prava, str. 573.

⁴⁹ Pezdirc Matej, Pravice in dolžnosti okupacijskih sil, 2003, str. 7.

moremo šteti za okupacije.⁵⁰

Glede na stopnjo angažiranosti okupacijske sile ločimo štiri različne tipe okupacije. Varnostna okupacija (*security occupation*), ki je najverjetneje najpogostejša oblika, skuša preprečiti okupirani državi, da s svojimi dejanji postane grožnja varnostni okupacijski sili ali drugim državam. Primer te okupacije je npr. zavezniška okupacija Porenja po 1. sv. vojni, ko so zavezniške sile skušale preprečiti ponovno okrepitev Nemčije⁵¹. Splošna okupacija (*comprehensive occupation*) skuša uresničiti interese okupacijske sile ter zagotoviti dolgoročno stabilnost, podobno kot prej omenjena varnostna okupacija. Razlika je v tem, da ima okupacijska sila pri splošni okupaciji za cilj tudi vzpostavitev novega politično-ekonomskega sistema. V to kategorijo bi lahko deloma uvrstili tudi vse do sedaj znane primere humanitarne okupacije ter okupaciji Japonske in Zahodne Nemčije po 2. sv. vojni.

V primeru pomožne okupacije (*collateral occupation*) zasede okupacijska sila ozemlje za toliko časa, dokler se ne plača neka odškodnina, a so takšni primeri v praksi bolj izjema. Primer zanjo bi lahko bila situacija, ko se po francosko-pruski vojni med leti 1870 in 1871 nemške oborožene sile niso umaknile iz šestih francoskih departmajev, dokler Francija ni plačala vojne odškodnine⁵². Skrbniška okupacija (*caretaker occupation*) pa služi temu, da ozemlje doseže dolgoročen status in ko se ta definira, se okupacijska sila umakne. Tudi ta tip bi lahko navezali na primere humanitarne okupacije, ki so opisani v diplomskem delu. Dejanske okupacije seveda ponavadi ni mogoče uvrstiti zgolj v enega od tipov, temveč se ti medsebojno prepletajo in dopolnjujejo.

Pri vsaki od okupacij je pomembna tudi njena uspešnost, ki je odvisna od političnih, gospodarskih, zgodovinskih in drugih dejavnikov, zato ne moremo vzpostaviti modela, ki bi bil primeren za vse okupacijske sile. Okupacijo je težko označiti za uspešno ali neuspešno, saj največkrat okupacije vsebujejo elemente uspeha in neuspeha. Cilji okupacije se lahko med njenim izvajanjem tudi spremenijo, zaradi česar se ne moremo opreti le na *ex ante* določene cilje ter le-te primerjati s končno situacijo.⁵³ Težko je reči, na kateri točki je okupacija uspela, kajti kratkotrajna stabilnost okupiranega ozemlja ne more biti zadosten razlog, da okupacijo definiramo kot uspešno. Zgodovina je pokazala, da k večji uspešnosti okupacije najbolj pripomore kombinacija naslednjih metod:

- *uvedba posrednega vladanja*, ki pomeni sodelovanje lokalnega prebivalstva v administraciji okupacijske sile ter poveča zaupanje prebivalstva, saj si ta lahko obeta, da bo suverenost prešla v njegove roke;

⁵⁰ D. M. Edelstein, *Occupational Hazards: Why Military Occupations Succeed or Fail*, 2004, letn.29, št.1, str.52.

⁵¹ Ibidem.

⁵² Ibidem, str.53.

⁵³ Ibidem, str.56.

- *postopen (pogojen) umik* je primerna metoda, ker se okupacijske sile izognejo neplodnim skrajnim rokom umika, saj polno suverenost vrnejo prebivalstvu takrat, ko je proces stabilizacije končan;
- *multilateralizacija okupacije* poveča legitimnost okupacijskega režima, saj zaradi sodelovanja večjega števila držav povzroči manj nasprotovanja med domačini. Z multilateralizacijo se namreč porazdeli tveganje in breme, ki ju nosi posamezna država⁵⁴;
- *dobra informiranost o lokalnem prebivalstvu*, ki pomeni, da se okupacijske sile in še zlasti mednarodna uprava vnaprej seznanijo z lokalno zgodovino, kulturo, navadami ter običaji prebivalcev in urjenje prilagodijo specifičnim okoliščinam.

3.4. Naloge in cilji humanitarnih okupacij

Misija humanitarne okupacije je zgolj del veliko večjega projekta - obnove države, v kateri je mednarodni skupnosti dana vloga arhitekta državnih političnih institucij.⁵⁵ Nov koncept, v katerem so se ZN zavezali upravni in vladni vlogi, predstavlja odklon intervencije, ki je usmerjena le v reševanje posameznih konfliktov ter prispeva k multilateralnosti in s tem legalizaciji pokonfliktnih odnosov. Njena naloga je ohranitev države, predvsem njenega teritorija in meja, ter hkrati temeljita reforma vladnega sistema. Največji uspeh, ki ga lahko doseže misija humanitarne okupacije, je ta, da sama sebe naredi nepotrebno s tem, da vzpostavi učinkovito delovanje vladnih institucij.⁵⁶

Humanitarna okupacija obsega širok razpon aktivnosti, ki je širši od tistega, ki ga pomeni kompleksno ohranjanje miru. Nekatere od teh aktivnosti so povezane z nujnimi potrebami, kot sta npr. varno okolje ter dostava humanitarne pomoči po končanju spopadov, spet druge pa so usmerjene k trajni ohranitvi miru, kot sta ekonomska rekonstrukcija in gradnja političnih institucij⁵⁷. Vse mednarodne uprave, tudi tiste, ki nimajo določenega trajanja, stremijo k nekemu predvidenemu končnemu stanju. Kako natančno je to stanje definirano, je odvisno od primera do primera.

Največji izziv, pred katerim se znajde vsaka humanitarna okupacija, je simultano ter urgentno izvajanje obsežnega števila funkcij. Posledično so posamezne mednarodne agencije za to zelo dobro usposobljene ter se lahko v nujnih primerih odzovejo primerno ter učinkovito⁵⁸, a zaradi kompleksnih nalog, ki jih prinašajo humanitarne okupacije, je to kljub visoki pripravljenosti včasih nemogoče. Seveda ni nujno, da vse funkcije mednarodne uprave izvajajo mednarodne oblasti same, saj mednarodni upravitelji lahko vključijo lokalno prebivalstvo, da jim to pomaga pri izvajanju funkcij, čeprav drži, da neradi prenašajo odgovornost, še posebej na začetku. Kljub temu so misije

⁵⁴ W. K. Clark, 2001, *Waging Modern War*, str.13.

⁵⁵ G. H. Fox, 2008, *Humanitarian Occupation*, str.116.

⁵⁶ *Ibidem*, str.172.

⁵⁷ R. Caplan, 2005, *International Governance of War-Torn Territories*, str. 43.

⁵⁸ *Ibidem*.

humanitarne okupacije izpostavljene kritikam, kot so avtokratsko razumevanje vladanja, umeščanje avtoritete ZN nad lokalno lastništvo, preveč ambiciozno prepričanje v vzpostavitev mednarodnih liberalnih standardov, pomanjkanje pristojnosti in pripravljenosti institucij na obširen ter dolgotrajen proces vzpostavitve države.⁵⁹

Glavne funkcije mednarodne uprave bi lahko razvrstili v pet kategorij aktivnosti, ki se jim bom podrobneje posvetila v tem poglavju:

- vzpostavitev in vzdrževanje javnega reda ter notranje varnosti;
- vrnitev in reintegracija beguncev ter notranje razseljenih oseb;
- izvajanje osnovnih državnih upravnih funkcij;
- razvoj lokalnih političnih institucij, vključno z izvedbo volitev v te institucije, ter izgradnja civilne družbe;
- ekonomska rekonstrukcija in razvoj⁶⁰.

3.4.1. Javni red ter notranja varnost

Zagotavljanje javnega reda in notranje varnosti je zagotovo osnovna naloga humanitarnih okupacijskih sil, kajti brez njiju je upravljanje območja zelo težko, če ne celo nemogoče. ZN in druge mednarodne organizacije se pri tem ukvarjajo z dilemo, če in kako uporabiti vojaško silo, da bi se zagotovila notranji red in varnost.⁶¹ Prav zato imajo okupacijske sile tudi bolj obsežno opredeljen mandat na tem področju, ki ne zajema le nadzora nad zakonodajnimi aktivnostmi na tem področju, temveč tudi vzpostavitev lokalnih policijskih sil ter njihovo urjenje, da bi tako njihovo delovanje ustrezalo mednarodnim demokratičnim standardom. Urjenje lahko traja do nekaj let, zato morajo biti mednarodne organizacije in agencije med tem časom sposobne zagotoviti opravljanje policijskih nalog. Dolgotrajen uspeh delovanja novih policijskih sil je odvisen tudi od socialnih sprememb, vključno z izgradnjo zaupanja in zvestobe, kar naj prepreči etnično obarvano delovanje⁶².

V nekaterih primerih za vzdrževanje javnega reda skrbijo kar okupacijske sile same. Te tuje policijske sile so sestavljene predvsem iz pripadnikov vojske, kar zaradi manjše pripravljenosti za opravljanje policijskih nalog prav tako zmanjšuje njihovo učinkovitost. Večina držav namreč nima zagotovljenih dodatnih policistov, ki bi bili na voljo za opravljanje nalog izven države, zato se na mednarodnih misijah pogosto znajdejo policisti, ki ne izpolnjujejo niti osnovnih pogojev, ki so znanje angleščine, vozniško dovoljenje ter nekaj let policijskih izkušenj.⁶³

Vzpostavitev javnega reda in notranje varnosti kaže na učinkovitost misije humanitarne

⁵⁹ C. Stahn, 2008, *The Law and Practice of International Territorial Administration*, str. 268.

⁶⁰ R. Caplan, 2005, *International Governance of War-Torn Territories*, str.44.

⁶¹ S. Chesterman, 2004, *You, the People*, str.112.

⁶² R. Caplan, 2005, *International Governance of War-Torn Territories*, str.60.

⁶³ C. Call and M. Barnett, *Looking for a Few Good Cops*, 1999, letn.6, št.4, str.51.

okupacije ter zahteva tudi implementacijo obsežnih reform, vključno z ukrepi za nadzor nad orožjem, demobilizacijo uporniških sil ter demokratično gradnjo institucij.⁶⁴ Tudi nesodelovanje lokalnih policijskih sil s pravosodjem predstavlja problem, saj policija včasih ne vloži ovadbe ali ne začne preiskave ter s tem zagotavlja zaščito kršiteljem. Caplan meni, da so vzroki za nesodelovanje pogosto etnične narave, saj v primeru etnično zaznamovanih kaznivih dejanj posamezni pripadniki policijskih sil z neukrepanjem pogosto ščitijo pripadnike svoje etnične skupine⁶⁵.

3.4.2.1. Vzpostavitev pravosodnega sistema

Prav tako v sklop aktivnosti s tega področja spada tudi vzpostavitev neodvisnega sodnega sistema ter sistema za izvrševanje kazenskih sankcij. Nujno potrebno je vzpostaviti učinkovito delovanje pravosodja, kar pa na post-konfliktnih območjih predstavlja zelo zahtevno nalogo. Chesterman trdi, da učinkovito sankcioniranje kršitev prava utrjuje zaupanje v delo mednarodnih sil ter s tem povečuje možnost ohranitve miru na območju.⁶⁶ Domači sodniki za to običajno nimajo dovolj izkušenj, saj so morali na hitro nadomestiti sodnike, ki so prebegnili ali bili umorjeni, poleg tega pa so največkrat tudi pod močnim političnim vplivom. Eden najpomembnejših izzivov za mednarodno upravo je tudi prijetje in sojenje vojnim zločincem. Slednji na prostosti namreč ne predstavljajo le grožnje posameznikom, temveč onemogočajo medetnično spravo, spodkopavajo vladavino prava, škodijo ekonomiji in politiki ter preprečujejo, da bi narod šel preko psiholoških travm preteklosti.⁶⁷

V vseh omenjenih primerih humanitarne okupacije novoustanovljene policijske sile in pravosodni sistem ostajajo šibki in pomanjkljivi, zato sta nadaljnje urjenje in nadzor s strani mednarodne skupnosti še vedno potrebna.

3.4.2. Begunci in notranje razseljene osebe

Vrnitev beguncev in notranje razseljenih oseb je povezana predvsem z zagotovitvijo javne varnosti, še posebej, če je bila migracija civilistov posledica medetničnih konfliktov, kjer ena od vojskujočih se strani želi doseči etnično homogenost na območju pod njeno kontrolo. Če torej etnične manjšine niso več deležne groženj z napadi ter psihičnega delovanja, se bodo njeni pripadniki najverjetneje vrnili, v nasprotnem primeru pa bodo svoj prostor pod soncem raje iskali drugje. Za zagotovitev varnosti je potrebna tudi odstranitev min ter ostalega neeksplodiranega arzenala⁶⁸. K vrnitvi beguncev in notranje razseljenih oseb prispevata tudi možnost zaposlitve ter razpoložljivost

⁶⁴ R. Caplan, 2005, *International Governance of War-Torn Territories*, str.46.

⁶⁵ *Ibidem*, str.54.

⁶⁶ S. Chesterman, 2004, *You, the People*, str.181.

⁶⁷ R. Caplan, 2005, *International Governance of War-Torn Territories*, str.66.

⁶⁸ *Ibidem*, str.68.

stanovanj in socialnih služb, še zlasti zdravstva in šolstva. Dodatni razlog za vrnitev predstavlja tudi politični in pravni okvir, ki omogoča razseljenim osebam, da lahko izvajajo svojo pravico vrnitve. Sem med drugim spadata postopek vrnitve lastnine zakonitim lastnikom ter možnost pridobitve ustreznih dokumentov o državljanstvu.

Kljub temu da zagotovitev vrnitve beguncev ni neposredna naloga mednarodne uprave, je to eden od dejavnikov, po katerem se meri njena uspešnost.⁶⁹ Gre za to, da dokler vprašanje vrnitve beguncev ni rešeno, to predstavlja grožnjo stabilnosti konfliktnega območja. Caplan meni, da mržnja in frustracija, ki jo čutijo begunci, lahko povzroči, da nekateri izmed njih začnejo izvajati ekstremistična dejanja, begunska taborišča pa lahko služijo kot vir za okrepitev oboroženih skupin v primeru vojnega stanja⁷⁰.

Vzpostavljanje multietničnega območja mednarodni upravi ne prinaša zgolj nalog v zvezi z vrnitvijo beguncev in notranje razseljenih oseb, temveč na to področje sodita tudi zagotavljanje spoštovanja temeljnih človekovih pravic ter zaščita etničnih manjšin pred nasiljem in ponovno prisilno selitvijo⁷¹. Pomembno vprašanje, ki se ob tem zastavlja, pa je, ali je vzpostavitev multietnične družbe na območju pod humanitarno okupacijo nujno najprimernejši cilj in četudi je, kako daleč naj bi mednarodna skupnost šla s prizadevanji za uresničitev tega cilja. V Vzhodni Slavoniji, BIH in na Kosovu je vzpostavitev multietnične družbe temeljni cilj, ki se ne nanaša le na zagotavljanje pravic za vrnitev beguncev in notranje razseljenih oseb, temveč zajema bistveno širši sklop aktivnosti.

Vendar se nekateri bolj zavzemajo za razdelitev ozemlja, saj naj bi porazdelitev prebivalstva izničila vir konfliktov⁷². Treba pa se je zavedati, da bi to seveda predstavljalo kršitev pravice do samoodločbe in kršitev človekovih pravic, med drugim pravice do zasebne lastnine in svobode gibanja, zato mednarodna skupnost takih dejanj ne odobrava. Vprašanje beguncev in notranje razseljenih oseb tako še vedno ostaja eno glavnih vprašanj humanitarne okupacije, saj naj bi bilo po statistikah v Vzhodni Slavoniji, BIH, na Kosovu in v Vzhodnem Timorju v času konfliktov razseljenih od 50 do 85 odstotkov prebivalstva⁷³.

3.4.3. Državna uprava

Najbolj značilno funkcijo humanitarne okupacije najverjetneje predstavlja ustanovitev začasnih upravnih struktur z obsežnimi odgovornostmi za upravljanje javnega premoženja in za delovanje javnih služb.⁷⁴ Tudi če mednarodna uprava ne ustanovi novih upravnih struktur, je odgovorna za

⁶⁹ International Crisis Group, *Is Dayton Failing? Bosnia Four Years after the Peace Agreement*, 1999, str. 83.

⁷⁰ R. Caplan, 2005, *International Governance of War-Torn Territories*, str.69.

⁷¹ *Ibidem*, str. 82.

⁷² Glej C. Kaufmann, *Possible and Impossible Solutions to Ethnic Civil Wars*, 1996, letn.20, št.2, str.136-175.

⁷³ R. Caplan, 2005, *International Governance of War-Torn Territories*, str.70.

⁷⁴ *Ibidem*, str. 86.

nadzor in delovanje domačih. Pogosto se sicer pojavljajo kritike na račun domačih institucij, češ da naj ne bi bilo vzpostavljenega ustreznega nadzora in razmerja med njimi, a Caplan je mnenja, da so te kritike običajno pretirane⁷⁵. Poleg vzpostavitve učinkovitih upravnih teles je naloga mednarodne uprave tudi šolanje lokalnega prebivalstva za prevzem upravnih funkcij po odhodu mednarodnih sil. Mednarodna uprava naj bi tako prevzela zgolj upravne in vladne naloge, ki presegajo zmoglosti domačih organov⁷⁶. Kljub temu pa mednarodne oblasti zlasti na začetku operacij upravljanje največkrat predajo mednarodnim agencijam, saj naj bi bili domačini neizkušeni ter jim ni mogoče zaupati. Caplan meni, da si mednarodna skupnost želi čim prej vzeti zadeve v svoje roke ter ne želi izgubljati časa s pogovori in pogajaji⁷⁷.

Treba bi bilo tudi natančno opredeliti, ali je mednarodna uprava lahko odgovorna za svoja dejanja, bodisi v pravnem oziroma političnem smislu. Dogaja se namreč, da ta odločitve sprejema v nasprotju z interesi domačinov ali pa njeni uslužbenci zagrešijo celo kazniva dejanja. Generalni sekretar je v enem od svojih priporočil pozval k imenovanju ombudsmana za vsako mirovno misijo, da bi se ta ukvarjal s pritožbami prebivalcev glede delovanja mednarodnih sil, čeprav naj bi bilo to pravno sredstvo uporabljeno zgolj v primeru hujših kršitev mednarodnega humanitarnega prava in prava človekovih pravic⁷⁸. Na Kosovu in v Vzhodnem Timorju sta bila ombudsmana res imenovana, vendar nista imela pristojnosti za sankcioniranje kršitev.

Drug mehanizem nadzora nad delom mednarodne uprave je v obravnavanih primerih humanitarne okupacije predstavljala dolžnost pošiljanja poročil Varnostnemu svetu. V letu 1999 je Varnostni svet začel tudi z imenovanji neodvisnih preiskovalnih panelov, ki so imeli možnost sankcioniranja odkritih kršitev⁷⁹. Vendar bi bilo treba bolj kot delovanju mednarodne uprave, ki naj bi bilo zgolj začasno, poudarek dajati krepitvi lokalnih upravnih služb, saj se s tem manjša možnost, da bi mednarodne sile po svojem odhodu za seboj pustile šibko državo.

Caplan pravi, da je vzpostavitev učinkovite lokalne uprave dolgotrajen proces, ki ga ni mogoče doseči čez noč in ga je treba izvajati z vključitvijo domačinov v načrtovanje uprave.⁸⁰ Posvetovanja z domačini pa ne morejo predstavljati popolne legitimacije za mednarodno upravo. Ponavadi so namreč vanje vključeni le predstavniki glavnih etničnih skupin v državi, s čimer pride do diskriminacije manjšin, kar pa je nujno, če želi mednarodna uprava delovati v skladu z večinsko voljo prebivalstva.

Bolj kot posvetovanja je za učinkovito mednarodno upravo potreben razvoj in povečanje lokalnih upravnih struktur ter v primerih, kjer ima mednarodna skupnost tudi direktno oblast, tudi

⁷⁵ R. Caplan, 2005, *International Governance of War-Torn Territories*, str. 87.

⁷⁶ S. Chesterman, 2004, *You, the People*, str.143.

⁷⁷ R. Caplan, 2005, *International Governance of War-Torn Territories*, str. 87.

⁷⁸ Report of the Secretary-General to the Security Council on the Protection of Civilians in Armed Conflict, Priporočilo št.31.

⁷⁹ D. Cortright in G. A. Lopez, 2002, *Sanctions and the Search for Security: Challenges to UN Action*, str.205-207.

⁸⁰ R. Caplan, 2005, *International Governance of War-Torn Territories*, str. 88.

postopen prenos upravnih in vladnih funkcij na domače akterje.⁸¹ Kosovo in Vzhodni Timor predstavljata primera, kjer je bil uporabljen pristop postopnega prenosa oblasti, vse od uprave ZN, preko souprave do končne samouprave. Na Kosovu si je mednarodna uprava kljub samoupravi sicer še pridržala nekatere funkcije, a ga vseeno lahko štejemo kot primer fazne strategije⁸². Pri tem je treba omeniti pomembnost souprave, saj ta daje lokalnim akterjem možnost pridobivanja izkušenj pod mentorstvom mednarodne skupnosti ter jim hkrati nalaga določeno mero odgovornosti pri odločanju. Mednarodni akterji se tako v tem času lahko bolj posvetijo razumevanju lokalnih problemov ter hkrati izvršujejo nadzor nad upravo.

V praksi pa se tudi pri soupravljanju pojavljajo težave. Wedgwood in Jacobson menita, da gre lahko za pomanjkanje strokovnih sposobnosti mednarodnih upraviteljev ali pa zaradi nujnega dela ne ostane dovolj sredstev ali časa, da bi ti prenašali svoje znanje na domače prebivalstvo.⁸³ Pojavlja se tudi vprašanje, kako hitro naj se državna uprava prenese na lokalne prebivalstvo. To je odvisno predvsem od časovnega okvira misije humanitarne okupacije, ki je pogojen s količino mednarodne politične volje, in sredstvi, ki so namenjena mednarodni upravi⁸⁴. Ne glede na to, ali so upravna oblast in odgovornosti na lokalne prebivalstvo prenesene postopoma ali naenkrat, je pomembno, da se temelje samouprave začne postavljati že na samem začetku humanitarne okupacije.

3.4.4. Vzpostavitev državnih institucij

Eden najpomembnejših in najtežjih izzivov, s katerim se sooča pokonfliktna družba, je ponovna vzbuditev vere v državne institucije. Na območjih, kjer so bile te uporabljene kot orodje za zatiranje, je vzpostavitev države močno odvisna od tega, kako uspešno mednarodne sile pridobijo zaupanje prebivalstva v njih.⁸⁵ Razlika med zadevami državne uprave in zadevami politike v kontekstu humanitarne okupacije je narejena zgolj umetno, saj sta v praksi ti dve področji med seboj prepleteni. Za delovanje državne uprave so potrebne odločitve, ki so po svoji naravi predvsem politične. Ker je cilj mednarodne uprave prenos vseh ravni oblasti na domače prebivalstvo, mora učinkovito mednarodno upravljanje vsebovati tudi razvoj političnih institucij, kjer te ne obstajajo ali so neustrezne. Caplan pravi, da je zaradi nenehnega poudarjanja pravice do samoodločbe razvoj domačih političnih institucij odločilen za legitimnost mednarodne uprave, še posebej če se ta razteza preko prvotnega časovnega okvira.⁸⁶ Vzpostavitev političnih institucij pa poraja celo vrsto vprašanj, od tega kakšna naj bo njihova sestava, katere moči in pristojnosti naj imajo, kakšen naj bo njihov odnos do bivših političnih institucij, do tega, kako hiter naj bo institucionalni razvoj.

⁸¹ R. Caplan, 2005, *International Governance of War-Torn Territories*, str. 99.

⁸² Report of the Secretary-General on the UN Interim Administration in Kosovo.

⁸³ R. Wedgwood and H. K. Jacobson, *Symposium: State Reconstruction after Civil Conflict*, 2001, letn.95, št.1, str.2.

⁸⁴ R. Caplan, 2005, *International Governance of War-Torn Territories*, str.107.

⁸⁵ S. Chesterman, 2004, *You, the people*, str.154.

⁸⁶ R. Caplan, 2005, *International Governance of War-Torn Territories*, str.110.

Mednarodna skupnost se je pri mednarodnem upravljanju ozemelj, ki jih je prizadela vojna, srečala z zelo različnimi okoliščinami in njim primerno je bilo treba načrtovati tudi politične institucije. Še zlasti je bilo potrebno paziti na njihovo ustrezno sestavo, da so bile etnične skupine čimbolj sorazmerno zastopane. Med prebivalstvom lahko prihaja tudi do odpora, če mednarodne oblasti pri ustanavljanju političnih institucij ne upoštevajo lokalnih tradicij in struktur.⁸⁷ Mednarodna skupnost bi se morala bolj zavedati dejstva, da je znanje domačinov pomembno, kajti mednarodna uprava na upravljanem ozemlju sama težko vzpostavi ustrezne politične institucije v kratkem času, ki ga ima na razpolago, in brez dobrega poznavanja okoliščin.

3.4.4.1. Volitve

Eden od pomembnih temeljev pri gradnji političnih institucij so tudi volitve. Lahko gre za volitve domačih predstavnikov v institucije mednarodne uprave ali pa za volitve v domače vladne institucije. Za učinkovite volitve ni dovolj zgolj to, da so svobodne, temveč morajo biti med prebivalstvom sprejete kot pravno veljaven proces za porazdelitev politične moči med strankami. Običajno volitve predstavljajo izhodno strategijo, ki mednarodnim silam omogoči, da svojo oblast nad ozemljem prenesejo na demokratično izvoljene lokalne predstavnike.⁸⁸ Včasih so volitve organizirane prezgodaj, v stanju krhkega miru, ki se zaradi volilne napetosti med posameznimi stranmi lahko poruši.

Barnes meni, da imajo tudi volilna pravila in postopek pomemben vpliv na politični izid, zato je pomembno, kakšno ureditev mednarodna uprava izbere, saj se lahko zaradi tega odnosi v že tako etnično razdeljeni družbi še bolj zaostrijo⁸⁹. Včasih so mednarodne oblasti namenoma sprejele volilna pravila, ki so bila nekaterim etničnim skupinam bolj naklonjena kot drugim. Tudi proporcionalno zastopanje različnih etničnih skupin v političnih institucijah je pravično na eni strani, toda na drugi strani to lahko povzroči nestabilnost institucij, če se pri odločanju ne da doseči večine. Strokovnjaki si sicer niso enotni, kakšen sistem zastopnosti je najprimerneje uporabiti v razdeljenih družbah, a vseeno se strinjajo v tem, da je oblika, v kateri so v državnih telesih zastopane glavne etnične skupine, najprimernejša za ohranitev mirnih odnosov.⁹⁰

3.4.4.2. Demokratizacija

Ena od značilnih karakteristik gradnje političnih institucij je tudi demokratizacija, za katero sicer ne moremo reči, da sodi med cilje, ki so tipični za mednarodno upravo. V svetu se vse bolj uveljavlja splošno mnenje, da je demokratična vladavina ena človekovih pravic in pogoj za človeški razvoj ter

⁸⁷ R. Caplan, 2005, *International Governance of War-Torn Territories*, str.119.

⁸⁸ C. T. Call in S. E. Cook, *On Democratization and Peacebuilding*, 2003, letn.9, str. 237.

⁸⁹ S. H. Barnes, *The Contribution of Democracy to Rebuilding Post-conflict Societies*, 2001, letn.95, št.1, str.86-101.

⁹⁰ A. Lijphart, 1991, *The Power-Sharing Approach*, v Joseph V. Montville(ed.), *Conflict and Peacemaking in Multiethnic Societies*, 491-509.

mirne mednarodne odnose znotraj družbe ter med družbami.⁹¹ To mnenje podpira tudi prizadevanja za vzpostavitev političnih institucij, ki se odvijajo v kontekstu humanitarne okupacije. ZN sicer ne predpisujejo nobenega specifičnega modela demokracije, ki bi ga misije mednarodne okupacije morale uveljaviti, temveč se proces demokratizacije razlikuje od primera do primera. Če bi ZN ponudili model, bi bilo to neproduktivno za proces demokratizacije, saj mora ta izvirati iz družbe same, če želi pognati korenine in zacveteti.⁹² Demokratizacija oziroma gradnja političnih institucij zajemata veliko najrazličnejših aktivnosti, ki jih je preveč, da bi vse naštevati. Najbolj značilne pa so pomoč pri sprejemanju ustave, programi za krepitev moči parlamentov, spodbude za ustanavljanje političnih strank, pomoč trgovskim unijam ter prizadevanja za vključitev državljanov v postopke sprejemanja odločitev⁹³.

3.4.5. Ekonomska rekonstrukcija in razvoj

Javna varnost in vladavina prava, delujoča državna uprava in učinkovite politične institucije niso pomembne le za demokratično samoupravo, temveč tudi za ekonomsko rekonstrukcijo in razvoj⁹⁴. Na drugi strani pa je tudi delujoča in stabilna ekonomija pomembna za ohranitev miru v pokonfliktnem obdobju, še zlasti na območjih, kjer so tudi ekonomski vzroki prispevali k izbruhu državljanske vojne. Oživitev ekonomije prispeva tudi k večji podpori prizadevanj humanitarne okupacije, saj zbudi zaupanje domačinov v proces vzpostavljanja države. Rekonstrukcija ne pomeni nujno le obnovitve stanja ekonomije, ki je obstajalo pred vojno, temveč tudi njen razvoj s privatizacijo državnih podjetij, gradnjo javnega sektorja, odstranitev trgovinskih ovir ter vzpostavitev investicijam prijaznih davčnih režimov.⁹⁵ V rekonstrukcijo so vključeni številni mednarodni akterji: države donatorke, regionalne in mednarodne agencije, razvojne banke ipd., ki pa imajo zaradi slabih razmer na prizadetem območju izredno težko nalogo. Chesterman meni, da je problematično, da ti mednarodni akterji sredstev ne namenjajo le glede na stopnjo humanitarne krize, temveč se ozirajo tudi na lastne prioritete in koristi.⁹⁶

Prva naloga, s katero se pri svojem delu sreča mednarodna uprava na prizadetem območju, je fizična rekonstrukcija, ki zajema izgradnjo domov, električne napeljave, vodovodov, telekomunikacijskega sistema, cest, mostov, železniških tirov in letališč.⁹⁷ Brez nje ne more priti do ekonomskega razvoja, kajti brez primerne infrastrukture je ta močno oviran. Za ekonomski razvoj so včasih potrebne tudi strukturne spremembe trga, še zlasti kjer je bil ta nadzorovan s strani države. Kljub temu da je treba s strategijami ekonomskega razvoja začeti že na začetku humanitarne

⁹¹ T. M. Franck, *The Emerging Right to Democratic Governance*, 1992, letn.86, št.1, str.46-91.

⁹² *An Agenda for Democratization*, 10. odstavek.

⁹³ R. Caplan, 2005, *International Governance of War-Torn Territories*, str.134.

⁹⁴ *Ibidem*, str.135.

⁹⁵ *Ibidem*, str.137.

⁹⁶ S. Chesterman, 2004, *You, the People*, str. 187.

⁹⁷ R. Caplan, 2005, *International Governance of War-Torn Territories*, str. 138.

okupacije, se bo njihov uspeh največkrat pokazal šele po več letih. Prebivalci pa ob tem, ko opazujejo obsežen dotok sredstev, osebja in opreme, seveda pričakujejo hitre spremembe, zato je pomembno, da mednarodna uprava izvede nekaj hitrih in učinkovitih projektov, ki izboljšajo kvaliteto življenja ter pridobijo zaupanje prebivalstva.

Na področju makroekonomije sta še posebej pomembni ureditev denarne valute in proračunska stabilizacija, ki pa ne predstavljata novega izziva za mednarodno skupnost, saj imata Mednarodni denarni sklad in Svetovna banka precej izkušenj s tega področja. Ekonomski razvoj je močno odvisen od proračunske politike, ki mora zagotoviti stalen dotok državnih dohodkov, ki morajo pokriti vsaj nujne stroške delovanja države.⁹⁸ Kljub temu da prebivalstvo potrebuje precej časa, da si opomore od razdejanja vojne, je treba čim prej vzpostaviti davčni sistem, kajti v nasprotnem primeru prebivalci lahko postanejo preveč odvisni od tuje pomoči.

Ekonomski razvoj ni pomemben le zaradi povečanja državnih prihodkov, temveč ker z ustanavljanjem novih podjetij nastajajo tudi nova delavna mesta. Vendar ga je težko doseči, saj na pokonfliktnih območjih obstajajo številne ovire za gospodarsko rast, kot so izguba trgov, pomanjkanje konkurenčnosti ter negotove lastninske pravice, ki odvrčajo tuje vlagatelje. Ekonomska rast in ustvarjanje novih delovnih mest sta lahko dosežena tudi z boljšim dostopom na tuje trge ter s tem posledično večjim izvozom produktov, pri čemer imajo regionalne organizacije pomembno vlogo. Na Zahodnem Balkanu je to vlogo opravljala EU, ki je sprejela kar nekaj ukrepov ekonomske pomoči, vendar pa je bilo za njihovo učinkovitost potrebno tudi sodelovanje lokalnega prebivalstva⁹⁹.

Grožnjo ekonomskemu okrevanju predstavljajo tudi organiziran kriminal, korupcija ter črni trgi, ki sicer na prizadetih območjih niso nič nenavaden pojav. Kljub temu da so jih mednarodne uprave želele zatreti, jim to ni najbolj uspevalo, saj so zaradi ekonomske kriminalitete do dobička prihajale tudi lokalne oblasti, ki zato ukrepom na tem področju niso bile naklonjene. Območja, ki so bila pod humanitarno okupacijo, zaradi opisanih problemov še vedno pestijo ekonomske težave, zato jih čaka še veliko dela na tem področju.

⁹⁸ R. Caplan, 2005, *International Governance of War-Torn Territories*, str. 144.

⁹⁹ O. Anastasakis in V. Bojičić-Đelilović, *Balkan Regional Cooperation and European Integration*, 2002, str.26.

4. PRIMERI HUMANITARNIH OKUPACIJ

4.1. UN Transitional Administration for Eastern Slavonia (UNTAES)

Ustanovitev Tranzicijske uprave za Vzhodno Slavonijo, Baranjo in Zahodni Srem je začela novo tradicijo upravnih misij ZN, ki so imele svojo pravno podlago v VII. poglavju UL OZN. UNTAES je bil kratkotrajen, le dve leti trajajoč projekt z zelo specifičnim ciljem - miren prenos Vzhodne Slavonije izpod srbske pod hrvaško kontrolo. UNTAES je pokrivala majhen del hrvaškega ozemlja, v dolžini 160 km od severa proti jugu s 190.000 prebivalci. To območje je bilo kraj najhujših spopadov med hrvaško vojsko ter JLA, ki je sledila razglasitvi neodvisnosti Republike Hrvaške¹⁰⁰. Po koncu spopadov je Hrvaška vojska začela groziti z etničnim čiščenjem Srbov na hrvaškem ozemlju, a na srečo je ta vojaška grožnja hitro privedla do diplomatskih dogovorov.

Obe strani sta se strinjali ponovno integrirati Vzhodno Slavonijo, Baranjo in Zahodni Srem pod hrvaško oblast na podlagi *Erdutskega sporazuma*¹⁰¹, ki je bil sklenjen 12. novembra 1995 med Hrvaško in predstavniki lokalnih srbskih oblasti, ter poprosili Varnostni svet OZN, da ustanovi tranzicijsko upravo. Ta je 15. januarja 1996 ustanovil UNTAES z namenom, da bi *podpirala prizadevanja strank za zagotovitev mirne razrešitve sporov ter prispevala k zagotavljanju miru v celotni regiji*.¹⁰² ZN so že od začetka misije delovali izključno kot začasna vladajoča oblast, ki je vsakodnevne funkcije izvajala v imenu Hrvaške, ki je še vedno imela suverenost nad ozemljem¹⁰³, ter v korist srbsko-hrvaške populacije na teritoriju.

4.1.1. Mandat UNTAES

Mednarodna administracija je v Vzhodni Slavoniji imela dvojno funkcijo: funkcijo reševanja spora ter funkcijo vzpostavitve vladnih institucij, vključno z nalogami rekonstrukcije. Že na začetku je bilo jasno, da sama razrešitev sporov ne bo prinesla trajnega miru in stabilnega okolja za tranzicijo, kajti velik del infrastrukture v regiji je bil uničen, vzpostavitev miru na območjih pod srbsko kontrolo pa je bila mogoča le z delovanjem hrvaške vojske in policije.¹⁰⁴ Zato je Varnostni svet UNTAES opremil z mandatom, ki je obsegal obsežne naloge, od omogočanja delovanja javnih služb, promocije za vrnitev beguncev, ekonomsko rekonstrukcijo, organizacijo in izvedbo volitev, kreacijo profesionalne policije, ki bi uživala zaupanje vseh etničnih skupin, ter obnovitev varovanja človekovih pravic, še zlasti lastninske pravice¹⁰⁵. Model tranzicijske uprave je omogočal lokalnim

¹⁰⁰ S. Chesterman, 2004, *You, the People*, str. 70.

¹⁰¹ Basic Agreement on the Region of Eastern Slavonia, Baranja and Western Sirmium.

¹⁰² SC Res. 1037, 7.odstavek Preamble.

¹⁰³ Ibidem, 2.odstavek.

¹⁰⁴ C. Stahn, 2008, *The Law and Practice of International Territorial Administration*, str. 281.

¹⁰⁵ Glej Erdutski sporazum in SC Res.1037.

akterjem sodelovanje pri vodenju in upravljanju preko Tranzicijskega sveta¹⁰⁶, a žal je njegova vloga ostala le svetovalne narave.

Upravitelju je izvršilna ter zakonodajna oblast pripadala na podlagi resolucije VS kot posebnemu predstavniku ZN (*UN Special Representative*), toda resolucija ni natančno določila, na kakšen način naj bi UNTAES izvajala svojo oblast. Mednarodna uprava je svojo avtoriteto izvrševala s pomočjo petnajstih *implementacijskih komitejev*, ki so bili sestavljeni iz srbskih in hrvaških predstavnikov ter vodeni s strani UNTAES. Njihova naloga je bila nadzirati reintegracijo institucij v regiji. Boothby meni, da je bilo najpomembneje, da so predstavljali forum, kjer so srbski in hrvaški predstavniki lahko izmenjevali svoje interese.¹⁰⁷ V aprilu 1997 so bile izvedene tudi volitve, ki so imele presenetljivo visoko volilno udeležbo ter niso utrpele nobenih opaznejših motenj¹⁰⁸.

4.1.2. Uspešnost UNTAES

UNTAES ima v določeni meri tudi zgodovinski pomen, saj je vzpodbudila ZN aplicirati njen model še na misiji na Kosovu ter v Vzhodnem Timorju, kar je prineslo nekaj stalnosti v sicer bolj kot ne improvizirano prakso ZN na tem področju. Kljub temu da UNTAES ni dosegla obsega in raznolikosti aktivnosti, ki sta se jih lotili administraciji UNMIK na Kosovu ter UNTAET v Vzhodnem Timorju, bi lahko rekli, da je bila UNTAES uspešna pri izpolnitvi glavnega cilja in sicer *doseči mirno reintegracijo regije nazaj v hrvaški pravni in ustavni sistem*.¹⁰⁹ Z direktivo je UNTAES obnovila veljavo hrvaške zakonodaje na tem območju, tako da je za vse primere od 1. junija 1997 dalje določila uporabo hrvaškega prava¹¹⁰. Mednarodni upravi sicer ni uspelo ustrezno reformirati sodstva, da bi to ustrezno sodilo vojnim zločincem, saj je bila njihova vloga na tem področju predvsem opazovanje sodnih procesov. Prav tako je imela UNTAES le delni uspeh na področju repatriacije notranje razseljenih oseb, kajti nekaj tisoč Srbov se je raje za stalno naselilo v Srbiji, kot pa da bi ostali pod hrvaško oblastjo.¹¹¹

Mednarodna uprava se je končala 15. januarja 1998, ko je bila oblast nad območjem mirno prenesena na Republiko Hrvaško. Stahn meni, da je kratek in precizen mandat UNTAES omogočil, da je ta lahko uspešno izpolnila svoje naloge, toda na drugi strani se ni mogla učinkovito ukvarjati z bolj kompleksnimi ter dolgotrajnimi izzivi vzpostavitve miru, kar jo je zaznamovalo s kritikami napol izpolnjenih nalog ter zamujenih priložnosti¹¹².

¹⁰⁶ Glej Report of the Secretary-General Pursuant to SC Res.1025, 13. december 1995, 14.odstavek.

¹⁰⁷ D. Boothby, *Political Challenges of Administering Eastern Slavonia*, 2004, letn.10, str. 41.

¹⁰⁸ R. Caplan, 2005, *International Governance of War-Torn Territories*, str. 124-126.

¹⁰⁹ Glej Report of the Secretary-General Pursuant to Security Council Resolution 1025, 13. december 1995, 6. odstavek.

¹¹⁰ Report of the Secretary-General on the United Nations Transitional Administration for Eastern Slavonia, Baranja and Western Sirmium, 4. december 1997, 23. odstavek.

¹¹¹ D. Boothby, *Political Challenges of Administering Eastern Slavonia*, 2004, letn.10, str.50.

¹¹² C. Stahn, 2008, *The Law and Practice of International Territorial Administration*, str.286.

4.2 Bosna in Hercegovina – poseben primer mednarodne uprave

Misija v BIH je sledila štirim letom neplodne diplomacije ter ohranjanja miru s strani ZN in Evropske unije.¹¹³ Po razpadu SFRJ leta 1991 in razglasitvi neodvisnosti BIH leta 1992 je vlada v Sarajevu izgubila kontrolo nad večino državnega ozemlja. Kljub močnim spopadom med tremi glavnimi etničnimi skupinami, Bošnjaki, Hrvati in Srbi, si je mednarodna skupnost za glavni cilj zadala ohranitev obstoječih bosanskih državnih meja. Toda vzdrževanje bosanskih meja ter preprečevanje etničnega čiščenja so prinesla zgolj triletni diplomatski zastoj v pogajanjih.

Posledično je NATO avgusta 1995 začel z operacijo *Deliberate Force* ter bombardiral srbske položaje okrog Sarajeva. 8. septembra je bila dosežena prekinitev ognja, po ponovnem bombnem napadu NATA v oktobru pa so se novembra 1995 v Daytonu začela mirovna pogajanja. Tri tedne težkih pogajanj je prineslo Daytonski sporazum, ki je v Aneksu 4 vseboval tudi Ustavo BIH. Mirovni sporazum je imel namen doseči mir skozi federalno decentralizacijo države ter z internacionalizacijo državnega ustavnega sistema.¹¹⁴ Problem pa je bil v tem, da je sporazum predstavljal primer prisilne diplomacije, saj je bil konsenz dosežen tudi s pomočjo vojaške sile ter ekonomskega pritiska. Szasz pravi, da naj bi bile stranke sporazuma prisiljene oziroma celo delno podkupljene, da so podpisale tekst, pri oblikovanju katerega niso imele nobene odločujoče vloge¹¹⁵. Mednarodna prisotnost v Bosni je bila prva daljša mednarodna uprava po koncu hladne vojne in je bila v veliko pogledih poseben primer. Po mnenju Stahna si trije vidiki si zaslužijo še posebno pozornost in sicer: odklon od neposredne administracije ZN, institucionalni okvir Daytonskega mirovnega sporazuma ter poseben upravni režim za mesto Mostar¹¹⁶.

4.2.1. Značilnosti mednarodne uprave v BIH

Mednarodno uprava BIH je bila zaupana Pisarni Visokega mednarodnega predstavnika (*Office of the High Representative*). Ta je svojo oblast izvajal na podlagi Daytonskega mirovnega sporazuma ter ob pomoči Mirovno implementacijskega sveta (PIC), ki je bil sestavljen iz skupine držav, ki so delovale v imenu mednarodne skupnosti, ter Varnostnega sveta. Mednarodni režim je obstajal hkrati z organi BIH, ki so se postopoma spreminjali v skladu z ustavo, ki je bila del mirovnega sporazuma.¹¹⁷ Visoki predstavnik naj bi glede na določbe deloval kot subsidiarni organ VS in ne kot upravitelj, imenovan s strani strank, a v realnosti je VS imel le simbolično funkcijo. Tudi ZN so izvajali samo vlogo pomočnika pri implementaciji prava ter vodenju države skozi svojo misijo v BIH (UNMIBH), ki je izvajala tudi druge aktivnosti, ki so bile povezane predvsem s humanitarno

¹¹³ G. H. Fox, 2008, *Humanitarian Occupation*, str.74.

¹¹⁴ C. Stahn, 2008, *The Law and Practice of International Territorial Administration*, str.287.

¹¹⁵ P. Szasz, *The Dayton Accord: The Balkan Peace Agreement*, 1997, letn.30, str.759, 764.

¹¹⁶ C. Stahn, 2008, *The Law and Practice of International Territorial Administration*, str.287.

¹¹⁷ D. Türk, 2007, *Temelji mednarodnega prava*, str. 126.

pomočjo, begunci, razminiranjem, človekovimi pravicami, volitvami, rehabilitacijo infrastrukture in ekonomsko rekonstrukcijo. Daytonski sporazum je vseboval tudi implementacijske odgovornosti za NATO, OSCE, Visokega komisarja ZN za begunce, Mednarodni odbor Rdečega križa ter Svetovno banko.

Novi ustavni sistem države, vsebovan v Aneksu 4 Daytonskega sporazuma, je bil oblikovan z dvema konfliktnima imperativoma: dolgoročnim ciljem oblikovanja demokratične države ter kratkoročnim ciljem vzpostavitve stabilne ter mirne koeksistence treh etničnih skupin – Bošnjakov, Srbov in Hrvatov¹¹⁸. Visoka stopnja decentralizacije in pomanjkanje moči centralnih institucij pa sta razdelila državo na dve ločeni etnično bazirani entiteti. Prva je bila Federacija Bosne in Hercegovine, ki je bila formirana s strani Bošnjakov in Hrvatov leta 1994, druga pa Republika Srbska. Situacijo je skušala izboljšati nova Ustava BIH, ki je zagotavljala Bošnjakom, Hrvatom in Srbom posebne privilegije, saj je bil parlament sestavljen v skladu z etničnimi kvotami, vsaka od skupin pa je imela tudi možnost veta na odločitve, ki so se dotikale njenih vitalnih interesov v najpomembnejših državnih institucijah¹¹⁹.

Po mnenju *European Commission for Democracy through Law* naj bi osredotočenje zgolj na tri glavne etnične skupine pomenilo diskriminacijo ostalih etničnih skupin, saj le-te niso mogle kandidirati za člane predsedstva in prav tako ne za indirektno volitve v zakonodajno telo, kar je bilo v neskladju s številnimi mednarodnimi konvencijami¹²⁰. Zaradi uporabe veta s strani etničnih skupin je prišlo do oteženega delovanja državnih institucij. To se je spremenilo na srečanju PIC v Bonnu decembra 1997, po koncu katerega so bile Visokemu predstavniku naložene nove pristojnosti.¹²¹

4.2.2. Visoki mednarodni predstavnik

Daytonski sporazum ni določal specifične vloge ter moči Visokega predstavnika, kajti Aneks 10 omenja le relativno šibak koordinacijski mandat. Zaradi vedno večjega števila blokad v delovanju centralnih institucij je postalo jasno, da Visoki predstavnik potrebuje močnejši mandat, če želi doseči cilje mirovnega sporazuma. Kot je bilo že omenjeno, se je na podlagi dogovorov iz Bonna Visokemu mednarodnemu predstavniku mandat razširil, tako da je obsegal tudi možnost sprejemanja odločitev proti volji domačih institucij, PIC pa mu je priznal tudi oblast odstavljati državne uradnike, ki bi kršili pravne obveznosti Daytonskega sporazuma¹²². Od marca 1998 do sredine leta 2003 so različni Visoki predstavniki odpustili oziroma suspendirali preko 100 državnih

¹¹⁸ C. Stahn, 2008, *The Law and Practice of International Territorial Administration*, str. 289.

¹¹⁹ Ustava BIH, 3. odstavek 4. člena ter 2. odstavek 5. člena.

¹²⁰ European Commission for Democracy through Law, *Opinion of the Constitutional Situation in BIH and the Powers of the High-Representative*, 2005, 70.-80.odstavek.

¹²¹ S. Chesterman, 2004, *You, the People*, str. 77.

¹²² C. Stahn, 2008, *The Law and Practice of International Territorial Administration*, str. 297.

uradnikov na vseh ravneh oblasti¹²³. Takšna praksa po Caplanovem mnenju vzpostavlja precej skrbi. Prinaša namreč problem legitimnosti, saj so bili prebivalci Bosne *de facto* podrejeni oblasti zunanjega akterja, ki je izvajal svojo moč iz šibkega soglasja pri sprejetju Daytonskega sporazuma ter za svoje odločitve ni bil dolžan odgovarjati bosanskemu ljudstvu.¹²⁴ Stahn pa trdi, da je zanašanje na Visokega predstavnika domačim institucijam služilo kot opravičilo za izogibanje njihovim odgovornostim ter tako povečevalo odvisnost BiH od mednarodne skupnosti, namesto da bi spodbujale demokratični pluralizem in progresivno samoupravo.¹²⁵

4.2.3. Kritike mednarodne uprave BIH

Okvir, ki ga je postavil Daytonski sporazum, je bil ključen za mirovni proces v BiH, a žal je mednarodno upravo BIH potrebno podrediti tudi kritiki. Določbe Daytonskega sporazuma so določile parametre Ustave BiH na podlagi mednarodnega sporazuma, ki je začel veljati s podpisom, torej brez ratifikacije ali soglasja ljudstva¹²⁶. Tako bi lahko ustavo smatrali za mednarodno konstrukcijo, ki ji je manjkalo soglasje domačih voditeljev. Prav tako ni bilo razumno Visokemu predstavniku na začetku dati le šibke avtoritete ter kasneje razširiti njegove moči. Situacija v Bosni je bila leta 2000 s strani Mednarodne krizne skupine ocenjena kot paradoksalna kombinacija pomanjkljive demokracije in napol mednarodnega protektorata, v katerem so mednarodni akterji pogosto ostali pasivni pri uporabi njihovih moči¹²⁷. Šibke kompetence centralne države ter etnično utemeljeni mehanizmi zastopanja, ki sta veliki pomanjkljivosti bosanskega ustavnega sistema, sta državo potisnila v slepo ulico¹²⁸, v kateri ta ostaja že skoraj petnajst let pod Daytonskim sporazumu.

4.2.4. Uspešnost mednarodne uprave BIH

Kljub temu da v BiH ozemlja niso direktno upravljali mednarodni akterji, tako kot na Kosovu, je bila politika po Daytonskem sporazumu popolnoma oblikovana s strani zunanjih politikov, ki so domačim akterjem preprečili, da bi šli v drugačno smer. Ta položaj, ki se v literaturi opisuje kot dejanski protektorat, je trajal do leta 1997, potem pa se je postopoma začela uveljavljati oblast organov, ki so bili predpisani z mirovnim sporazumom¹²⁹. Januarja 2003 je dolžnosti varovanja miru v BiH od ZN prevzela EU, kar je zanjo pomenilo prvo sodelovanje v kaki varnostni operaciji, Visokega predstavnika pa je nadomestil Posebni predstavnik EU, katerega mandat je bil februarja

¹²³ High Representative's Decisions by Topic, Removals and Suspensions, www.ohr.int/decisions/removalssdec.

¹²⁴ R. Caplan, *International Authority and Statebuilding: The Case of Bosnia and Herzegovina*, 2004, letn.10, str.62.

¹²⁵ C. Stahn, 2008, *The Law and Practice of International Territorial Administration*, str.299.

¹²⁶ K. Oellers-Frahm, *Restructuring Bosnia-Herzegovina*, 2005, letn.5, str.194-195.

¹²⁷ International Crisis Group, *Bosnia's November Elections: Dayton Stumbles*, ICG Balkans Report No.104, str. 17.

¹²⁸ Council of Europe, *Parliamentary Assembly Resolution 1513, Constitutional reform in Bosnia and Herzegovina*, 15. odstavek.

¹²⁹ D. Türk, 2007, *Temelji mednarodnega prava*, str.126.

2008 podaljšan za nedoločen čas. Trenutno bosansko ozemlje ostaja stabilno tudi zaradi prisotnosti 2.500 pripadnikov EUFOR-ja, ki so leta 2004 nadomestili 13.000 pripadnikov SFOR-ja, in s tem je Bosna ostala predvsem evropski problem¹³⁰. Država še vedno ostaja etnično razdeljena, vrnil se je zgolj majhen delež beguncev, ekonomija stagnira, sodelovanje z Mednarodnim kazenskim sodiščem je nezadostno, pa tudi sodna in izvršilna oblast ne delujeta, kot bi bilo treba. Glede na trenutno situacijo bo treba torej počakati še kako desetletje, da bomo lahko bolj podrobno ovrednotili vlogo humanitarne okupacije na območju BIH.

4.3. UN Mission for the Interim Administration in Kosovo (UNMIK)

Začasna uprava na Kosovu je značilna po tem, da ob njenem nastanku njen cilj ni bil jasen, saj je bilo vprašanje končnega statusa politično sporno in pravno nedoločeno. Že od konca 2. sv. vojne so se na Kosovu med Srbi in kosovskimi Albanci odvijali spori za prevlado nad teritorijem¹³¹. V času Titove vladavine je na območju vladala stabilnost, toda Miloševićev režim je z zanikanjem avtonomije Kosova povzročil ponovno preganjanje kosovskih Albancev. Kot odziv na nasilje je bila ustanovljena Osvobodilna vojska Kosova (*Kosovo Liberation Army*), ki se je zavzemala za odcepitev od ZRJ, a je s tem povzročila le še bolj nasilen odziv srbske strani¹³². V svetovni javnosti so se začele pojavljati vedno bolj pogoste obsodbe nasilja na Kosovu. Diplomatska posredovanja v letu 1998 niso prinesla uspeha, septembra 1998 pa je svet pretresla novica o masakru v vasi Obrinje v središču Kosova¹³³.

Po desetih dneh neuspešnih pogajanj, ki jih je vodil ameriški ambasador Holbrooke, je Generalni sekretar NATA dal avtorizacijo za začetek zračnih napadov na ZRJ, ki so se začeli marca 1999 in trajali več kot 2 meseca. S tem ukazom je NATO prvič v svoji zgodovini odobril uporabo sile proti drugi državi zaradi notranje represije¹³⁴. Pri tem se je v javnosti pojavilo vprašanje o zakonitosti te humanitarne intervencije, saj je potekala brez odobritve VS, prav tako pa te intervencije ni bilo mogoče opravičiti s pomočjo katere od kategorij uporabe sile, določenih v UL OZN. Večina članic VS NATO-vih napadov ni obsodila, saj so menile, da je bilo v obstoječih izjemnih okoliščinah potrebno uporabiti silo, čeprav je bila njena uporaba v neskladju s pravili, ki jih predvideva UL OZN v takih primerih¹³⁵. Kljub temu pa ta intervencija za številne pravne strokovnjake še vedno ostaja sporna.

Na podlagi Sporazuma za mir in samoupravo na Kosovu, ki je bil ZRJ v podpis predložen tik

¹³⁰ International Crisis Group, *Bosnia's Nationalist Governments: Paddy Ashdown and the Paradoxes of State-building*, ICG Balkans Report No.146.

¹³¹ N. Malcolm, 1999, *A Short History of Kosovo*, str.273-278.

¹³² Gregory H. Fox, 2008, *Humanitarian Occupation*, str.85.

¹³³ N. Malcolm, 1999, *A Short History of Kosovo*, prolog.

¹³⁴ S. D. Murphy, *Contemporary Practice of the US Relating to International Law*, 1999, letn.93, str.161,169.

¹³⁵ J. L. Holzgrefe and O. R. Keohane (eds.), 2003, *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas*, str. 237-238.

pred uporabo vojaške sile, naj bi Kosovo postalo demokratična samoupravna enota znotraj ZRJ, ki bi delovala pod mednarodnim nadzorom¹³⁶. Zaradi zavrnitve sporazuma s strani ZRJ in posledične vojaške intervencije NATA je Varnostni svet ZN 10. junija sprejel Resolucijo 1244, v kateri je določil enega najkompleksnejših mandatorov mednarodne uprave. Za razliko od Pisarne Visokega mednarodnega predstavnika v Bosni je UNMIK prejel polno oblast že na začetku misije, poleg tega je aktivno začel z obnovo prava ter temeljnih sodnih funkcij na upravljanem območju.

4.3.1. Vprašanje končnega statusa Kosova

Mednarodna skupnost je bila nezmožna rešiti spor z ZRJ glede prihodnjega statusa Kosova v letu 1999¹³⁷, saj se je Varnostni svet izogibal izrecnemu priznanju pravice Kosova do samoodločbe in neodvisnosti, kljub sistematičnemu zatiranju kosovskega prebivalstva s strani Miloševićevega režima. Resolucija 1244 ni konkretno predvidevala neodvisnosti Kosova, temveč je bil mandat UNMIK izjemno odprt glede reševanja statusnega vprašanja¹³⁸. Mednarodna uprava se je pri svojem delu ves čas srečevala s pritiski kosovskih Albancev za neodvisnost ter z opozicijo iz Beograda, ki je UNMIK videla kot ogrožanje srbske suverenosti.

UNMIK je pri reševanju statusnega vprašanja težko ostajal nevtralen, poleg tega pa se ni mogel dovolj posvečati vsakodnevni upravljanju. Nasprotujoča stališča obeh strani so onemogočila rešitev spora vse do leta 2007. Posebni odposlanec Generalnega sekretarja ZN Martti Ahtisaari, ki je dobil mandat za reševanje statusnega vprašanja, je zato predstavil predlog statusa¹³⁹, ki naj bi premostil razhajanja med strankama s pomočjo modela nadzorovane neodvisnosti. Na žalost pa predlog ni dobil zadostne podpore Varnostnega sveta, zato je statusno vprašanje ostalo odprto.

4.3.2. Vzpostavljanje državnega sistema

Drugi poudarek UNMIK-a je bil na vzpostavljanju države, saj sta bila kosovski politični in sodni sistem po desetih letih represije in konfliktov zrušena. Vse veje oblasti, zakonodajna, izvršilna in sodna, so bile zaobsežene v mednarodni upravi. Edino vladno telo, ki je imelo tudi kosovske predstavnike, je bil Začasni upravni svet (*Interim Administrative Council*), ki je dajal nasvete SRSG, a ta jih ni bil dolžan spoštovati¹⁴⁰. Posebni predstavnik UNMIK-a je imel tudi moč imenovati in odstavljati državne uradnike ter revidirati ali razveljaviti pravne tekste, ki so se nanašali na Kosovo.¹⁴¹ UNMIK je kasneje začel tudi z noveliranjem zakonodaje ter sprejemanjem zakonov, ki so presegali status Kosova kot avtonomne province, ki je bil določen v Ustavi ZRJ iz leta 1992.

¹³⁶ Kosovo Peace Agreement, 1. in 2. poglavje, v F. L. Israel (ed.), 2002, Major Peace Treaties of Modern History (1980-2000), letn.5, str. 370.

¹³⁷ C. Stahn, 2008, The Law and Practice of International Territorial Administration, str.310.

¹³⁸ B. Knoll, From Benchmarking to Final Status?, 2005, letn.16, str. 656.

¹³⁹ Comprehensive Proposal for the Kosovo Status Settlement.

¹⁴⁰ On the Kosovo Joint Administrative Structure, UNMIK Regulation 2000/1, 14. januar 2000.

¹⁴¹ C. Stahn, 2008, The Law and Practice of International Territorial Administration, str. 318.

Stahn meni, da je Kosovo sicer res še vedno ostalo pod suverenostjo Srbije in Črne gore, toda dejansko je bilo pod mednarodno teritorialno oblastjo UNMIK-a.¹⁴²

4.3.3. Mandat UNMIK-a

Mednarodna uprava se je pri izvrševanju svojega mandata srečevala s številnimi izzivi, saj je bilo Kosovo po odhodu jugoslovanske vojske v stanju kaosa in nereda. UNMIK se je osredotočil na dva cilja, da bi obnovil mir in stabilnost. Želel je uveljaviti vladavino pravo na Kosovu, da bi preprečil diskriminacijo, ki jo je prej povzročal srbski režim, ter ustanoviti delujoče institucije, ki bi vključevale sodelovanje lokalnega prebivalstva.

UNMIK je vzpostavil 4 stebre misije:

I.: Policija in sodstvo, pod direktno upravo ZN;

II.: Državna administracija, pod direktno upravo ZN;

III.: Demokratizacija in ustanovitev institucij, vodeni s strani OSCE;

IV.: Rekonstrukcija in ekonomski razvoj, vodena s strani EU.¹⁴³

Na začetku mandata se je mednarodna uprava odločila, da bo na Kosovu uporabljala obstoječo zakonodajo, kasneje pa se je lotila celovite reforme pravnega sistema. Razveljavila je diskriminatorno zakonodajo, imenovala sodnike, ustanovila ad hoc sodišče za pritožbe ter ad hoc pisarno javnega tožilca in začasno imenovala mednarodne sodnike ter tožilce v podporo sodnemu sistemu¹⁴⁴.

Drugi izziv, s katerim se je takoj po imenovanju srečal UNMIK, je bila zamenjava obstoječih samooklicanih institucij z legitimnimi državnimi predstavniškimi telesi. Najprej si je zadal ustvariti pogoje za ekonomsko in politično rekonstrukcijo, nato pa prenašati dnevne upravne naloge na izvoljene predstavnike različnih lokalnih skupnosti.¹⁴⁵ Prva faza je trajala od junija 1999 do oktobra 2000, po intenzivnih pogovorih med UNMIK-om ter kosovskimi voditelji pa je maja 2001 SRGS razglasil Ustavni okvir za samoupravo¹⁴⁶, ki je vseboval plan za prenos upravnih pristojnosti na centralni ravni na novo ustanovljene samoupravne institucije. Temu je sledila druga faza, v kateri je UNMIK-u po prenosu oblasti na lokalne akterje ostala naloga nadzorovanja izpolnjevanja mirovnega sporazuma. Poleg tega mu je Ustavni okvir prepuščal še področja zunanjih odnosov, uveljavitve zakonov, zaščite manjšin, kontrole proračuna ter nadzora samoupravnih institucij, kar je pomenilo kontrolo in razglasitev pravnih aktov, ki so jih sprejele domače institucije¹⁴⁷.

¹⁴² C. Stahn, 2008, *The Law and Practice of International Territorial Administration* str. 318.

¹⁴³ Ibidem, str. 319.

¹⁴⁴ Glej UNMIK Regulations 10/1999, 18/1999, 5/1999 in 64/2000.

¹⁴⁵ C. Stahn, 2008, *The Law and Practice of International Territorial Administration*, str. 320.

¹⁴⁶ *Constitutional Framework for Provisional Self-Government in Kosovo*, UNMIK Regulation No. 9/2001.

¹⁴⁷ UNMIK Report to the Human Rights Committee on the Human Right Situation in Kosovo, 2006, 61.-65.odstavek.

Nekateri menijo, da je bil UNMIK deloma ustvarjen tudi z namenom dati zakonitost humanitarni intervenciji¹⁴⁸. Povezanost med administracijo ZN in humanitarno intervencijo je razvidna iz osredotočenja UNMIK-a na ponovno vzpostavitev človekovih pravic. Eden od temeljnih namenov operacije ZN je bil namreč omiliti posledice etničnega konflikta skozi promocijo vrnitve manjšin na kosovsko ozemlje ter zaščito človekovih pravic¹⁴⁹. Administracija je sprejela vrsto ukrepov za varovanje srbske manjšine na Kosovu, na podlagi določil Ustavnega okvira pa so bili tudi drugim manjšinam zagotovljeni posebni privilegiji ter močna zaščita.

4.3.4. Kritike mednarodne uprave ZN

Po Stahnovem mnenju je UNMIK vzpostavil avtokratski stil vladanja, še zlasti v prvi fazi administracije, saj je deloval kot vlada za ljudi, brez da bi jim omogočil sodelovanje¹⁵⁰. Prihajalo je do napak pri izvrševanju oblasti ter do neskladnosti z mednarodnimi standardi človekovih pravic. Prebivalci na Kosovu niso imeli možnosti pritožbe ali peticije proti aktom UNMIK-a, ne pred domačimi sodišči in ne pred institucijami ZN. Problematična so bila tudi izjemno dolga pridržanja aretiranih posameznikov, ki naj bi zagrešili kazniva dejanja, preden so ti prišli do sojenja, včasih pa se je pridržanje nadaljevalo kljub nalogu za izpust.¹⁵¹ S strani OSCE je bil sicer novembra 2000 ustanovljen Ombudsman na Kosovu, ki je sprejemal in preiskoval pritožbe, ki so se nanašale na kršitev človekovih pravic, vendar so bile njegove pristojnosti zelo omejene. Zato je bil marca 2006 ustanovljena Svetovalna komisija za človekove pravice, ki je preiskovala individualne pritožbe, ki so se nanašale na kršitve človekovih pravic s strani UNMIK-a¹⁵².

Slabost UNMIK-a je bila tudi, da je na vsak način skušal uveljaviti svoja pravila dobrega vladanja in vladavine prava na teritoriju, brez da bi se oziral na situacijo na Kosovu. Tudi tranzicijski režim, ki ga je prinašal Ustavni okvir, je bil sprejet brez soglasja domačih akterjev. Administraciji je manjkala tudi kontrola nad vojaškimi silami - na Kosovu je bil to s strani NATA voden KFOR. Demokratični nadzor nad pripadniki KFOR-ja je tako ostal v rokah vlad posameznih držav, ki so mu prispevale svoje čete¹⁵³.

4.3.5. Uspešnost začasne uprave

Kljub vsemu je UNMIK, s svojim trdnim ciljem gradnje države, eden od mejnikov na področju mednarodne administracije, saj predstavlja premik k reševanju problemov usmerjeni upravi. Uspel je vzpostaviti lokalne institucije samouprave, toda ni mu uspelo razviti uspešno delujoče ekonomije.

¹⁴⁸ P. A. Zygojaniss, 2002, Die Staatengemeinschaft und das Kosovo, str. 125.

¹⁴⁹ SC Res. 1244, 11. odstavek.

¹⁵⁰ C. Stahn, 2008, The Law and Practice of International Territorial Administration, str. 326.

¹⁵¹ S. Chesterman, 2004, You, the People, str. 148.

¹⁵² On the Establishment of the Human Rights Advisory Panel, UNMIK Regulation 12/2006.

¹⁵³ C. Stahn, 2008, The Law and Practice of International Territorial Administration, str. 330.

Negotov status Kosova je postal glavna ovira za demokratični razvoj, ekonomsko okrevanje in medetnično spravo¹⁵⁴. Tudi na organizacijski ravni ZN ni bilo pripravljenosti za sprejetje novih vladnih odgovornosti. Po mnenju Ombudsmana je UNMIK na Kosovu le nadomestil Jugoslovansko vladavino s politiko trde roke, namesto da bi predstavljal kulturo demokratične vladavine in odgovornosti, kar je sprožilo dvome o njegovi legitimnosti ter o omejenosti oblasti mednarodne uprave.¹⁵⁵ Dogodki, kot je bil izbruh etničnega nasilja nad nealbanskimi skupnostmi in UNMIK-om v marcu 2004, lepo kažejo, s kakšnimi težavami se je srečevala misija pri svojem delu, celo po petih letih svojega delovanja.

17. februarja 2008 je prehodna kosovska vlada enostransko razglasila neodvisnost, kar je povzročilo precej nesoglasij znotraj Srbije ter v mednarodnem prostoru¹⁵⁶. Aprila 2008 je kosovski parlament sprejel novo ustavo, ki je začela veljati 15. junija 2008¹⁵⁷. Neodvisnost Kosova je do sedaj priznalo že več kot 65 držav, Generalna skupščina OZN pa je oktobra 2008 na predlog Srbije Meddržavnemu sodišču postavila vprašanje o zakonitosti razglasitve neodvisnosti Kosova¹⁵⁸. Po sprejetju kosovske ustave so ZN močno zmanjšali število osebja UNMIK-a, saj je bila večina pristojnosti prenesenih na kosovsko vlado ter na misijo EU, imenovano EULEX. UNMIK naj bi popolnoma predal upravo kosovskega ozemlja v evropske roke, a je to v Varnostnem svetu preprečila Rusija, saj bi po njenem mnenju to pomenilo priznanje kosovske neodvisnosti s strani OZN. Ker torej UNMIK formalno še vedno obstaja, bo potrebno počakati še nekaj časa, da bo mogoče bolj izčrpno oceniti njegovo vlogo oziroma uspešnost humanitarne okupacije na Kosovu.

4.4. UN Transitional Administration in East Timor (UNTAET)

Čeprav je bila UNTAET ustanovljena le nekaj mesecev za UNMIK-om, sta se njuna cilja precej razlikovala¹⁵⁹. UNTAET naj bi omogočila implementacijo določb sporazuma, v katerem sta se Indonezija in Portugalska strinjali, da bosta končali svoje zahteve po oblasti nad Vzhodnem Timorjem s pomočjo referendumov, ki naj bi mu sledilo obdobje tranzicijske administracije, v primeru da bi prebivalci izglasovali neodvisnost¹⁶⁰. UNTAET je bila osnovana tudi z namenom obnoviti zaupanje v mednarodno skupnost, ki ni uslišala zahtev Vzhodnega Timorja po suverenosti v času več kot dvajsetletne okupacije s strani Indonezije.

Suverenost Indonezije nad Vzhodnim Timorjem je bila namreč sporna že vse od njene vojaške

¹⁵⁴ Report of the Special Envoy of the Secretary-General on Kosovo's Future Status, 5. in 9. odstavek.

¹⁵⁵ Ombudsperson Institution in Kosovo, Second Annual Report 2001-2002, str. 5.

¹⁵⁶ BBC News Online, Kosovo MPs proclaim independence, 17. februar 2008.

¹⁵⁷ Constitution of Kosovo - Official Website, dostopno na: <http://www.kushtetutakosoves.info/?cid=2,1>.

¹⁵⁸ ICJ Press Release, The General Assembly of the United Nations Requests an Advisory Opinion from the Court on the Unilateral Declaration of Independence of Kosovo, 10. oktober 2008.

¹⁵⁹ C. Stahn, 2008, The Law and Practice of International Territorial Administration, str. 333.

¹⁶⁰ Agreement between the Republic of Indonesia and the Portuguese Republic on the Question of East Timor, 5. in 6. člen.

invazije na to območje, dne 7. decembra 1975.¹⁶¹ Kljub temu da so ZN zahtevali umik indonezijskih sil z območja Vzhodnega Timorja, je ta mirno nadaljevala svojo okupacijo. Nekatere države (npr. Avstralija, Indija, Iran, Tajska itd.) so celo odobravale indonezijsko suverenost nad Vzhodnim Timorjem, spet druge (države EU), pa so ga štele za nesamoupravno območje, katerega upraviteljica je bila Portugalska¹⁶². Ta je dala kar nekaj iniciativ, da bi se problem Vzhodnega Timorja končno rešil, vključno s sprožitvijo postopka pred Meddržavnim sodiščem leta 1995¹⁶³, a na koncu ne sodišče in ne mednarodna skupnost tega vprašanja nista rešili.

Z zamenjavo oblasti v Indoneziji je ta po prepričevanjih s strani OZN privolila, da bo o vprašanju statusa Vzhodnega Timorja odločalo ljudstvo na referendumu. Ta je bil izveden 30. avgusta 1999 in na njem je 87% prebivalstva glasovalo za neodvisnost Vzhodnega Timorja. To je povzročilo obsežno izvajanje terorja s strani Indonezije, ki je začela sistematično napadati civilno prebivalstvo, kar je vključevalo umore, mučenje, posilstva ter prisilne deportacije¹⁶⁴. Konfliktna situacija se je začela izboljševati, ko je na podlagi sporazuma med Indonezijo ter Portugalsko, sprejetega 5. maja 1999, Indonezija privolila v ustanovitev mednarodne uprave. Tako je skrbništvo nad ozemljem na podlagi rezultatov referendumu prišlo v roke ZN.

UNTAET je teritorij upravljala skoraj tri leta, dokler ta 20. maja 2002 ni postal neodvisna država in kmalu zatem tudi članica OZN¹⁶⁵. Splošen uspeh predstavlja vzpostavitev nove državne administracije ter temeljev za demokratično družbo, a s strani ZN je bilo neodgovorno domnevati, da je v tako kratkem času mogoče zgraditi trdno demokratično državo. Fazi direktne mednarodne uprave ZN je po razglasitvi neodvisnosti Vzhodnega Timorja sledilo več misij ZN, od katerih je bila prva *UN Mission of Support in East Timor* (UNMISSET) ter naj bi nudila pomoč domači upravi ter policiji in drugim varnostnim institucijam¹⁶⁶. V aprilu 2005 je bila UNMISSET nadomeščena z manjšo misijo, *UN Office in Timor-Leste* (UNOTIL), ki je imela predvsem svetovalno vlogo.

4.4.1. Mandat UNTAET

UNTAET je bila ustanovljena 25. oktobra 1999 z resolucijo 1272 Varnostnega sveta. Ker je bil cilj njenega mandata že od začetka jasno določen, je bila izpolnitev operativnih nalog močno olajšana. Stahn je mnenja, da je bila mednarodna uprava v Vzhodnem Timorju v mnogih pogledih podobna tisti na Kosovu, saj je bil proces dekolonizacije močno povezan z izgradnjo državnih institucij.¹⁶⁷ Varnostni svet je mednarodni upravi direktno odredil tri klasične veje oblasti¹⁶⁸, SRGS pa je imel

¹⁶¹ C. Stahn, 2008, *The Law and Practice of International Territorial Administration*, str.334.

¹⁶² *Ibidem*, str.335.

¹⁶³ Glej ICJ, *Case Concerning East Timor (Portugal v. Australia)*, sodba z dne 30.junija 1995.

¹⁶⁴ *Report on the Situation of Human Rights in East Timor*, UN Doc. A/54/660.

¹⁶⁵ G. H. Fox, 2008, *Humanitarian Occupation*, str.102.

¹⁶⁶ SC Res. 1410, 1.odstavek.

¹⁶⁷ C. Stahn, 2008, *The Law and Practice of International Territorial Administration*, str. 333.

¹⁶⁸ SC Res. 1272, 1. odstavek.

enake pristojnosti kot na Kosovu. Kljub temu da je situacija v Vzhodnem Timorju predstavljala manj varnostnih in političnih težav kot na Kosovu, se je UNTAET srečala z resnimi izzivi gradnje kapacitet.¹⁶⁹

ZN so ustanovili centralizirano vladno strukturo z Tranzicijskim administratorjem oz. SRGS. Aktivnosti administracije sta nadzorovala Oddelek za mirovne operacije (DPKO) ter Pisarna za pravne zadeve, ki je bila del Sekretariata ZN. Tranzicijski administrator je oblikoval tudi Narodni posvetovalni svet (*National Consultative Council*), ki so ga sestavljali predstavniki Vzhodnega Timorja ter UNTAET in je lahko dajal predloge odločitev v izvršilnih in zakonodajnih zadevah¹⁷⁰.

4.4.2. Izgradnja državnega sistema

UNTAET je morala ustanoviti novo upravo ter demokratične institucije, obnoviti javne službe ter oživiti ekonomijo v manj kot dveh letih. Mednarodna administracija se je na te naloge odzvala tako, da je začela sprejemati širok spekter pravnih pravil¹⁷¹. Njena glavna skrb je bila namreč ponovna vzpostavitev delujočega političnega in pravnega sistema. Direktna politična oblast je bila na domačine prenesena v kasnejši fazi, najprej na lokalni ravni z ustanovitvijo vaških in okrožnih razvojnih svetov ter nato še na državni ravni s ustanovitvijo Nacionalnega sveta, Tranzicijske vlade in Sveta ministrov¹⁷².

Posebna pozornost je bila namenjena tudi rekonstrukciji pravosodnega sistema v Vzhodnem Timorju. UNTAET je naprej sprejela institucionalno zakonodajo o organizaciji sodišč ter sistema pregona v državi¹⁷³. Mesta v pravosodnih institucijah so poskušali čimbolj napolniti z domačimi uradniki, ki so delali s pomočjo asistencije mednarodnih pravnih strokovnjakov. Mednarodna uprava je kasneje sprejela tudi posebni kazenski postopek ter vzpostavila posebne panele, ki so sodili v resnejših kazenskih zadevah za dejanja med 1. januarjem in 25. oktobrom 1999¹⁷⁴. Zaradi pomanjkanja sredstev in slabega vodenja pa so bili ti paneli zelo počasni pri svojem delu.

4.4.3. Pravni status Vzhodnega Timorja

UNTAET se je še bolj kot UNMIK na Kosovu oddaljila od tradicionalnega pojmovanja koncepta, da suverenost in vladanje pripadata državi. Z resolucijo Varnostnega sveta 1272 je Vzhodni Timor postal mednarodna entiteta pod izključno jurisdikcijo OZN ter bil še naprej uvrščen na listo nesamoupravnih teritorijev na podlagi 73. člena UL OZN, toda z UNTAET kot upraviteljico¹⁷⁵. Ta je tako neposredno izvajala ključne funkcije v državi, kot so npr. obramba in zunanje zadeve, v

¹⁶⁹ J. Dobbins, 2005, *The UN's Role in Nation-Building*, str. 154-155.

¹⁷⁰ On the Establishment of the National Consultative Council, UNTAET Regulation 2/1999.

¹⁷¹ S. Chesterman, 2002, *Justice under International Administration: Kosovo, East Timor and Afghanistan*, str.9.

¹⁷² UNTAET Regulations 24/2000, 23/2000, 28/2001.

¹⁷³ UNTAET Regulations 11/2000 in 16/2000.

¹⁷⁴ UNTAET Regulations 30/2000 in 15/2000.

¹⁷⁵ UN, United Nations and Decolonization, www.un.org/Depts/dpi/decolonization.

imenu prebivalcev Vzhodnega Timorja. Tranzicijski administrator je ustanovil tudi Obrambne sile Vzhodnega Timorja (*East Timorese Defence Force*), ki so bile pod vrhovnim poveljstvom mednarodne uprave, dokler ni bila dosežena neodvisnost¹⁷⁶.

Mandat mednarodne uprave je nalagal tudi uravnoteženje vrednot iz UL OZN, kot sta demokracija ter vladavina prava nasproti svobodni izbiri ljudi glede političnega sistema. Zato je UNTAET pri nastajanju ustave svojo vlogo omejila na svetovanje in opazovanje, za pripravo Ustave za neodvisni in demokratični Vzhodni Timor pa je zadolžila Ustavni zbor, ki naj bi se glede vsebine ustave posvetoval tudi s prebivalci¹⁷⁷.

4.4.4. Kritike UNTAET

Kljub številnim pohvalam je UNTAET doživela tudi kritike. Po mnenju Stahna so ji manjkale predvsem priprave na mednarodno upravljanje, saj je bila oblikovana z veliko naglico takoj po izvedbi referendumu, zato domači akterji niso imeli možnosti sodelovanju pri oblikovanju njenega mandata.¹⁷⁸ Ponovljena je bila tudi ena glavnih pomanjkljivosti UNMIK-a in sicer vzpostavitev absolutističnega vladnega režima takoj po prevzemu oblasti. Prebivalci Vzhodnega Timorja so to spet občutili kot zunanjo regulacijo, namreč UNTAET tudi ni določila časa in okvira za prenos oblasti na domače institucije¹⁷⁹.

UNTAET se je zavzemala za sprejem zahodno-liberalnega koncepta, ki temelji na predsedniški demokraciji ter obširnih svoboščinah in ekonomskih ter socialnih pravicah¹⁸⁰. Problem spoštovati take standarde je bil za Vzhodni Timor predvsem v slabi infrastrukturi ter nizkih materialnih sredstvih. Kljub temu da je UNTAET leta 1999 takoj ustanovila posebno Truth Reconciliation Commission ter imenovala Specialno kriminalistično enoto (*Special Criminal Unit*), je bila učinkovitost kazenskega sodstva zelo nizka zaradi omejene jurisdikcije Posebnih panelov za resne zločine (*Special Panels for Serious Crimes*)¹⁸¹.

Neuspešnost ZN se je pokazala tudi po odhodu UNTAET. Ker ta ni izvedla reforme varnostnega sektorja, je Vzhodni Timor po njenem odhodu imel šibko mejno kontrolo, razdeljene vojaške sile ter pomanjkljiv zakonodajni sistem.¹⁸² Za gradnjo kapacitet v Vzhodnem Timorju bi bilo torej potrebno daljše in bolj celovito delovanje mednarodne skupnosti.

¹⁷⁶ UNTAET Regulation 1/2001.

¹⁷⁷ C. Stahn, 2008, *The Law and Practice of International Territorial Administration*, str. 342-343.

¹⁷⁸ *Ibidem*, str.344.

¹⁷⁹ *Ibidem*.

¹⁸⁰ Glej *Constitution of the Democratic Republic of East Timor*, 2. in 3.poglavje.

¹⁸¹ Report of the Secretary-General on Justice and Reconciliation for Timor-Leste, 8.odstavek.

¹⁸² C. Stahn, 2008, *The Law and Practice of International Territorial Administration*, str. 345.

5. PRAVNA PODLAGA ZA HUMANITARNO OKUPACIJO

Pomembno vprašanje vsake humanitarne okupacije je tudi pravna podlaga, saj je z njenim nastankom državi odvzeta oblast nad celotnim državnim teritorijem ali nad njegovim delom. Pri vsakem od primerov humanitarne okupacije, opisanih v diplomski nalogi, najdemo dve pravni podlagi: privolitev strank in resolucijo VS na podlagi VII. poglavja UL OZN¹⁸³.

5.1. Privolitev strank v humanitarno okupacijo

V vseh štirih obravnavanih primerih so države formalno privolile v humanitarno okupacijo in hkrati je bila, razen v Vzhodnem Timorju, privolitev dana tudi s strani nevladnih akterjev, v BIH s strani bosanskih Srbov ter na Kosovu s strani kosovskih Albancev. Na prvi pogled se zdi čudno, da bi se stranke in nevladni akterji strinjali z mednarodno okupacijo njihovega ozemlja, toda zavedati se je treba, da je bil ta pristanek ponavadi dosežen s pomočjo močnega mednarodnega pritiska, ki je včasih vključeval tudi grožnjo ali uporabo vojaške sile.¹⁸⁴ Na nek način bi lahko govorili o izsiljeni privolitvi in vprašanje je, ali takšna privolitev lahko predstavlja podlago za oblikovanje demokratičnih institucij, ki jih bodo domači akterji spoštovali.

5.1.1. Uporaba sile v pogodbenem pravu

52. člen Dunajske konvencije o pogodbenem pravu¹⁸⁵ določa, da je pogodba nična od začetka, če je njena sklenitev dosežena z grožnjo ali uporabo sile, ki pomeni kršitev načel mednarodnega prava, navedenih v UL OZN, 4. odstavku 2. člena pa UL OZN tudi sama na splošno prepoveduje uporabo sile v mednarodnih odnosih, ko določa: *Vsi člani naj se v svojih mednarodnih odnosih vzdržujejo grožnje s silo ali uporabe sile, ki bi bila naperjena proti teritorialni nedotakljivosti ali politični neodvisnosti katerekoli države, ali pa ki bi bila kako drugače nezdržljiva s cilji Združenih narodov.* Na splošno v mednarodnem pravu velja, da je vsaka izsiljena pogodba neveljavna *ab initio*, toda ali to drži tudi v primeru sporazuma o humanitarne okupaciji?

V Bosni in na Kosovu je bil sporazum dosežen s pomočjo NATO-vega bombnega napada, sporazum v Vzhodnem Timorju je bil posledica prikritih groženj s silo ter intenzivnega diplomatskega in ekonomskega pritiska, medtem ko je bil Erdutski dosežen s hrvaško ofenzivo na srbsko poseljena območja. Če sporazumi, sprejeti na tak način, niso veljavni, potem po mnenju Foxa to za humanitarne okupacije lahko pomeni nepremostljivo oviro za doseg njene zakonitosti¹⁸⁶.

¹⁸³ M. J. Matheson, *United Nations Governance of Postconflict Societies*, 2001, letn.95, str.76, 83.

¹⁸⁴ G. H. Fox, 2008, *Humanitarian Occupation*, str.177.

¹⁸⁵ Vienna Convention on the Law of Treaties.

¹⁸⁶ G. H. Fox, 2008, *Humanitarian Occupation*, str.179.

Toda če pogledamo realno zgodovinsko situacijo, lahko vidimo, da so bili mirovni sporazumi pogosto doseženi s pomočjo prisile¹⁸⁷. Mnogo mirovnih pogodb je vsiljenih poražencem s strani zmagovalcev po končanju spopadov, spet druge pa so bile dosežene, ko je država, ki je izgubljala, pogodbo podpisala, da bi se izognila popolnemu ponižanju. Komisija za mednarodno pravo (ILC) meni, da bi bilo polno spoštovanje 52. člena Dunajske konvencije mogoče doseči le, če bi države s podpisom mirovnega sporazume vedno počakale, dokler ne bi bila dosežena popolna vdaja ene od vojskujočih strani, kar pa bi pomenilo, da bi se države mirovnim pogodbam pogosto izognile ter veliko pokonfliktnih situacij pustile nerešenih¹⁸⁸. Vseh mirovnih sporazumov tako ne smemo šteti za nične, čeprav je res, da si nekateri to zaslužijo. Primer fizičnega pritiska, ki so mu bili izpostavljeni pogajalci Češkoslovaške leta 1939 na pogajanjih, ki so pripeljala do vzpostavitve Češko-moravskega protektorata, je nedvomno povzročil ničnost pogodbe¹⁸⁹.

Komisija za mednarodno pravo je glede na vprašanje ničnosti razvrstila mirovne pogodbe v dva ločena razreda. Pogodbe, ki izhajajo iz nelegalnih vojaških aktivnosti, v nasprotju s četrtem odstavkom 2. člena UL OZN, so nične, medtem ko pogodbe, ki izhajajo iz uporabe sile v primeru legitimne samoobrambe, lahko štejemo za veljavne.¹⁹⁰ Seveda delitev vedno ni tako jasna, saj imamo npr. lahko državo, ki najprej uporabi silo kot samoobrambo, toda kasneje postane agresor.

5.1.2. Sporazum o humanitarni okupaciji

Sporazumi o humanitarni okupaciji ne spadajo med običajne meddržavne pogodbe, temveč so okupacijski sporazumi neka tretja vrsta pogodb, ki zahteva potrditev s strani Varnostnega sveta OZN. Potrditev je lahko dana *ex ante*, kot odobritev uporabe sile, ki prisili stranke v sprejem sporazuma, ali pa *ex post*, kot potrditev že oblikovanega sporazuma.¹⁹¹ Zato bi bilo nespametno dati Varnostnemu svetu moč sprejemati okupacijske sporazume ter obenem upoštevati 52. člen Dunajske konvencije, na podlagi katerega bi bil sporazum v primeru, da bi bil izsiljen, ničn.¹⁹² Rešitev ponuja 103. člen UL OZN, ki določa, da v primeru *navzkrižja med obveznostmi članov Združenih narodov po tej Ustanovni listini in med njihovimi obveznostmi po kateremkoli drugem meddržavnem dogovoru, prevladujejo njihove obveznosti po tej Ustanovni listini*. Odločitev Varnostnega sveta, sprejeta na podlagi VII. poglavja UL OZN, je torej v hierarhiji mednarodnih pravnih virov višje kot določbe prava mednarodnih pogodb.

Treba je omeniti še problem zmanjševanja vloge Varnostnega sveta na področju odločanja o zadevah, ki se dotikajo mednarodnega miru in varnosti. Številni strokovnjaki se namreč sprašujejo,

¹⁸⁷ C. Parry, 1968, *The Law of Treaties*, v Sørensen (ed.), *Manual of Public International Law*, str.175, 202.

¹⁸⁸ G. H. Fox, 2008, *Humanitarian Occupation*, str.181.

¹⁸⁹ C. Parry, 1968, *The Law of Treaties*, v Sørensen (ed.), *Manual of Public International Law*, str.202.

¹⁹⁰ ILC Commentary, 1966, str.246.

¹⁹¹ G. H. Fox, 2008, *Humanitarian Occupation*, str.181.

¹⁹² *Ibidem*, str.184.

ali ameriška invazija na Irak leta 2003, ob pomoči nekaterih ostalih držav, Varnostnemu svetu odvzema monopol nad legitimacijo uporabe sile oziroma avtoriteto razveljavljanja izsiljenih pogodb in sporazumov.¹⁹³ Toda glede na to, da Varnostni svet unilateralne intervencije držav, ki nimajo njegove odobritve, v svojih resolucijah obsoja, posameznim državam ne moremo priznati diskrecije glede uporabe vojaške sile.

V Bosni in na Kosovu so bile stranke v podpis mirovne pogodbe prisiljene z vojaško silo, v Vzhodnem Timorju delno tudi z ekonomsko grožnjo, Varnostni svet pa je razmišljal celo o tem, da bi ustanovil misijo zgolj na podlagi VII. poglavja, brez privolitve Indonezije¹⁹⁴. Vprašanje je, ali so sredstva nevojaške prisile res izven obsega 52. člena Dunajske konvencije ter so tako legitimno orodje ta dosego sporazuma o okupaciji? Več razlogov obstaja za pritrdilen odgovor, saj 52. člen definicijo sile povzema direktno iz četrtega odstavka 2. člena UL OZN, kjer je njen obseg omejen izključno na oboroženo silo. Fox v svoji knjigi nato postavi nadaljnje vprašanje: Katere oblike grožnje z oboroženo silo bi povzročile neveljavnost sporazuma na podlagi 52. člena Dunajske konvencije.¹⁹⁵ Najverjetneje bi bila grožnja z uporabo vojaške sile nezakonita takrat, kadar bi uporaba oborožene sile, opisane v grožnji, sama po sebi pomenila prisilo.

5.1.3. Nepogodbeni sporazumi

Drugi problem predstavlja aplikacija pravil, ki se tičejo pogodbene prisile, na sporazume, ki jih ne moremo šteti za pogodbe. Dunajska konvencija pogodbo definira kot *mednarodni sporazum, ki je sklenjen med dvema ali več državami v pisani obliki ter po pravilih mednarodnega prava*.¹⁹⁶ Toda večina sporazumov, ki so bili sklenjeni v pokonfliktnem obdobju, je zaradi značaja državljskih vojn skoraj vedno vključevala stranke, ki niso bile države. V primeru Daytonskega sporazuma so bile vse stranke res države, toda v primeru sporazuma na Kosovu sta bili stranki državi (ZRJ in Rusija) ter mednarodna organizacija (EU), v primeru Vzhodnega Timorja je bil sporazum z Indonezijo zgolj neformalen, dan v obliki ustne privolitve indonezijskega predsednika Generalnemu sekretarju, Erdutski sporazum za Vzhodno Slavonijo pa je bil podpisan s strani države (Hrvaška) ter nedržavnega akterja (predstavnik lokalnih srbskih oblasti)¹⁹⁷. Torej to pomeni, da za slednje sporazume ne moremo uporabiti 52. člena Dunajske konvencije?

Za sporazume, kjer je bila nedržavna stranka mednarodna organizacija, je odgovor enostaven, kajti Dunajska konvencija o pogodbah med državami in mednarodnimi organizacijami ali zgolj med mednarodnimi organizacijami takšne sporazume prav tako šteje za pogodbe ter vsebuje tudi

¹⁹³ R. Hoffman, *International Law and the Use of Military Force against Iraq*, 2002, letn.45, str.9.

¹⁹⁴ G. H. Fox, 2008, *Humanitarian Occupation*, str.188.

¹⁹⁵ *Ibidem*, str.190.

¹⁹⁶ Dunajska konvencija o pogodbenem pravu, 2(1).člen.

¹⁹⁷ G. H. Fox, 2008, *Humanitarian Occupation*, str.193.

določbo o prisili, ki je identična tisti iz prej omenjene Dunajske konvencije¹⁹⁸. Toda v primeru, kjer je stranka sporazuma tudi uporniška skupina, odcepitvena regija oziroma etnična manjšina, je odgovor bolj kompleksen¹⁹⁹.

3. člen Dunajske konvencije o pogodbenem pravu, določa da *dejstvo, da konvencija ne velja za mednarodne sporazume, ki so sklenjeni med državami in drugimi subjekti mednarodnega prava ali zgolj med drugimi subjekti mednarodnega prava, ter za mednarodne sporazume, ki niso v pisani obliki, ne vpliva na pravno veljavnost takšnih sporazumov(...)*.²⁰⁰ Vprašanje je torej le, kdaj lahko uporniško skupino, etnično manjšino ipd. štejemo za subjekt mednarodnega prava. Bell pravi, da je potrebno tudi določiti, kakšne pravice, dolžnosti, moči in imunitete na mednarodni ravni ima določen nedržavni akter, vključno s tem, če ima pravico biti stranka pogodb oziroma mednarodnih sporazumov²⁰¹.

Vsaka država si želi končati notranje konflikte, ki grozijo njeni ustavni strukturi in obstoječim mejam. Zato Wippman meni, da se je treba čimbolj izogibati razveljavitvi sporazumov, ki rešujejo kompleksne notranje konflikte, zaradi domnevne prisile, še zlasti kadar je takšen sporazum dosežen ob posredovanju nevtralnih zunanjih držav.²⁰² V nasprotnem primeru bi namreč lahko prišlo do ponovnega začetka vojaških spopadov in v mednarodnem pravu do sedaj tudi ne poznamo primera, ko bi nedržavna stranka spodbijala nek sporazum iz razloga prisile.

5.1.4. Humanitarna okupacija brez avtorizacije Varnostnega sveta OZN

Tretji problem se nanaša na trditev, da humanitarna okupacija brez avtorizacije VS ne pomeni uporabe sile v nasprotju z načeli mednarodnega prava, ki jih vsebuje UL OZN. Argument, ki potrjuje tako trditev, naj bi bila pravica do humanitarne intervencije. Toda pravica države do unilateralne intervencije je še vedno predmet pereče debate med mednarodnimi pravnimi strokovnjaki²⁰³. Številni pravniki so skušali poiskati argumente za legalnost humanitarne intervencije brez odobritve VS, vendar za enkrat doslej neuspešno.²⁰⁴ Vendar ne glede na to, katero mnenje bo prevladalo v pravni stroki, je potrebno uporabo sile, z namenom končati zlorabo

¹⁹⁸ Vienna Convention on the Law of Treaties between States and International Organizations or between International Organizations, 2(1). in 52. člen.

¹⁹⁹ C. Bell, *Peace Agreements: Their Nature and Legal Status*, 2006, letn.100, str.373, 381-383.

²⁰⁰ Dunajska konvencija o pogodbenem pravu, 3. člen.

²⁰¹ C. Bell, *Peace Agreements: Their Nature and Legal Status*, 2006, letn.100, str.384.

²⁰² D. Wippman, 1993, *Enforcing the Peace*, v L. Fisler Damrosch (ed.), *Enforcing Restraint: Intervention in Internal Conflicts*, str. 639.

²⁰³ Glej J. L. Holzgrefe and R. O. Keohane (eds.), 2003, *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas*; S. Chesterman, 2001, *Just War or Just Peace?*; F. Teson, 1997, *Humanitarian Intervention: An Inquiry into Law and Morality*; S. Murphy, 1996, *Humanitarian Intervention: The UN in an Evolving World Order*; v slovenskem prostoru pa o tem najdemo kar nekaj diplomskih oz. magistrskih del: N. Mrdaković, 2009, *Doktrina odgovornosti zaščititi in njeno uveljavljanje v mednarodnem pravu*; J. Jan, 2008, *Humanitarna intervencija in suverenost držav*; U. Jerše, 2007, *Zakonitost in legitimnost humanitarne intervencije s posebnim ozirom na Kosovo*; K. Bizjak, 2005, *Humanitarna intervencija in mednarodno pravo*.

²⁰⁴ Danish Institute of International Affairs, 1999, *Humanitarian Intervention: Legal and Political Aspects*, str. 61, navedeno po J. Jan, 2008, *Humanitarna intervencija in suverenost držav*.

človekovih pravic, ločevati od sile, ki je omogočila sklenitev okupacijskega sporazuma. Slednja je namreč uporabljena potem, ko so se zlorabe, ki so bile razlog za intervencijo, že končale.²⁰⁵

Večina zagovornikov humanitarne intervencije priznava upravičenost izvajanja širšega spektra aktivnosti in ne zgolj tistih, ki so potrebne za končanje zlorab, torej bi na teh temeljih lahko priznali tudi upravičenost izvajanja nalog humanitarne okupacije, a žal s tem argumentom ne bi mogli utemeljiti pravne podlage zanjo. Humanitarna okupacija je fenomen zadnjega desetletja in ni uzakonjena v nobeni pogodbi.²⁰⁶ Vse humanitarne okupacije do sedaj so bile podprte z resolucijo Varnostnega sveta. Iz zapisanega lahko zaključim, da humanitarna okupacija, ki ne bi pridobila avtorizacije Varnostnega sveta ter bi za doseg sporazuma z okupirano državo nezakonito uporabila silo, ne more imeti pravne podlage v takšnem sporazumu.

5.2. Avtorizacija z resolucijo Varnostnega sveta OZN

Vloga Varnostnega sveta pri humanitarni okupaciji naj bi bila avtorizacija z resolucijo, še zlasti v primerih sporazumov, ki bi bili sporni. Tudi če bi okupirana država zavrnila podpis sporazuma, bi tako resolucija Varnostnega sveta predstavljala zadostno pravno podlago za okupacijo. Vprašanje pa je, ali Varnostni svet lahko odvzame državi oblast nad lastnim teritorijem? Večina strokovnjakov ga namreč razume bolj kot politično kot pa pravno oziroma sodno telo²⁰⁷. Toda kljub temu mu je priznana moč, da določeno dejanje označi za grožnjo mednarodnemu miru ter varnosti, kar sproži njegovo delovanje v okviru VII. poglavja UL OZN, ki vključuje tudi pristojnost zakonsko upravičiti okupacijo. Edino omejitev njegovega delovanja pomeni UL OZN, ki mu nalaga izvrševanje njegovih dolžnosti v skladu z načeli in nameni ZN²⁰⁸, kar zaradi splošnosti te določbe v bistvu pomeni, da omejitev zanj dejansko ni. To hkrati povzroča tudi veliko nekoherentnosti v njegovem delovanju.

5.2.1. Vprašanje omejitve delovanja Varnostnega sveta s kogentnimi normami

Nadalje se je potrebno vprašati, ali poleg UL OZN obstajajo še kakšne druge omejitve za delovanje VS. V pogodbenem pravu doktrina *jus cogens* oziroma doktrina kogentnih norm povzroči ničnost pogodb, ki so v nasprotju z njo²⁰⁹. V kontekstu humanitarne okupacije pa se postavlja vprašanje, ali se koncept *jus cogens* uporablja tudi za odločitve VS. Država pod humanitarno okupacijo bi se lahko sklicevala na takšne zavezujoče norme, toda treba je ugotoviti, katere kogentne norme so v resnici priznane. Za načelo prepovedi vmešavanja v zadeve, ki po svojem bistvu sodijo v notranjo

²⁰⁵ G. H. Fox, 2008, *Humanitarian Occupation*, str.196.

²⁰⁶ *Ibidem*, str.198.

²⁰⁷ S. R. Ratner, 2004, *The Security Council and International Law*, v Malone (ed.), *The UN Security Council: From the Cold War to the 21st Century*, str. 591, 602.

²⁰⁸ 24(2). člen UL OZN.

²⁰⁹ Dunajska konvencija o pogodbenem pravu, 53. člen.

pristojnost držav, tega ne bi mogli trditi, saj to načelo ne izključuje uporabe prisilnih ukrepov po VII. poglavju UL OZN²¹⁰. Za državo bi bilo še najbolj ugodno sklicevanje na pravico do samoodločbe, seveda pod predpostavko, da jo štejejo za *jus cogens* normo zaradi pomembne vloge, ki jo je odigrala pri izgradnji mednarodne skupnosti²¹¹. Načelo samoodločbe narodov je vsebovano v sami UL OZN, in sicer v drugem odstavku 1. člena, Meddržavno sodišče v Haagu pa mu je v primeru *East Timor*²¹² in v svetovalnem mnenju glede gradnje zidu na okupiranem palestinskem ozemlju²¹³ priznalo značaj *erga omnes*.

Deklaracija sedmih načel pravi, da »notranja« samoodločba zagotavlja, da imajo vsi ljudje pravico svobodno izbrati svoj politični status, brez zunanjega vmešavanja, ter spodbujati ekonomski, socialni in kulturni razvoj.²¹⁴ Načelo samoodločbe narodov torej omejuje VS tako, da mu ne dovoljuje samostojno vzpostaviti neke oblike vladavine. Če so odločitve sprejete s strani zunanjih akterjev, imajo namreč državljani občutek, da so zavezani z obveznostmi, pri sprejemanju katerih niso imeli nobene vloge. Gill meni, da ZN nimajo nobenega pravnega temelja, da bi vsilili neko obliko administracije prebivalstvu neke države ali ozemlja brez pristanka tega prebivalstva.²¹⁵ Zgonec-Rožej je mnenja, da to ne pomeni, da ZN ne bi smeli ustanoviti začasne uprave ozemlja, če je ta ustanovljena za neko razumno obdobje.²¹⁶ Uprave, ki niso časovno omejene, pa močno posegajo v pravico do samoodločbe. Humanitarna okupacija običajno nase veže vse vladne funkcije, ki jih izvaja mednarodna uprava, ter vse lokalne odločitve podreja mednarodnemu vetu, zato Fox pravi, da je načelo samoodločbe kršeno v vsakem primeru, ne glede na to, kako mednarodna skupnost opredeli obseg svojega delovanja²¹⁷.

V mednarodnem pravu se glede priznavanja pravice do samoodločbe kot norme *jus cogens* pojavljajo različna stališča. Nekateri jo priznavajo kot del *jus cogens*²¹⁸, spet drugi so mnenja, da samoodločba nima statusa kogentne norme in je odvzem pravice samoodločbe v primeru, ko se skuša ohraniti obstoječe meje države ter zagotoviti varnost prebivalstva, razumljen kot nekakšna preprečitev samomora države.²¹⁹ Pravni strokovnjaki si tako niso enotni, ali *jus cogens* predstavlja omejitev za delovanje VS OZN.

²¹⁰ D. Türk, 1982, Načelo neintervencije, str. 199-201, navedeno po M. Zgonec-Rožej, 2006, Meje pristojnosti Varnostnega sveta Združenih narodov, str. 160.

²¹¹ Glej A. Cassese, 1995, Self-Determination of Peoples: A Legal Reappraisal.

²¹² ICJ, Case Concerning East Timor (Portugal v. Australia), Judgment of 30 June 1995.

²¹³ ICJ, Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, Advisory Opinion of 9 July 2004.

²¹⁴ Declaration on Principles of International Law Concerning Friendly Relations and Cooperation among States in Accordance with the Charter of the UN, *The principle of equal rights and self-determination of peoples*.

²¹⁵ T. Gill, Legal and Some Political Limitations on the Power of the United Nations Security Powers under Chapter VII of the Charter, 1995, letn.26, št. 33, str. 75.

²¹⁶ M. Zgonec-Rožej, 2006, Meje pristojnosti Varnostnega sveta Združenih narodov, str. 164.

²¹⁷ G. H. Fox, 2008, Humanitarian Occupation, str.208.

²¹⁸ E. De Wet, 2004, The Chapter VII Powers of the UN Security Council, str. 326, navedeno po M. Zgonec-Rožej, 2006, Meje pristojnosti Varnostnega sveta Združenih narodov, str. 163.

²¹⁹ G. H. Fox, 2008, Humanitarian Occupation, str.209.

5.2.2. Vprašanje hierarhije pravnih virov

Če nadaljujem razpravo o omejitvah delovanja VS, bi lahko bolj natančno rekli, da gre v bistvu za vprašanje hierarhije mednarodnih pravnih virov, torej ali je kogentna norma lahko nadrejena resoluciji VS, ki je bila izdana na podlagi VII. poglavja. UL OZN daje Varnostnemu svetu v imenu članic OZN pravico sprejemanja odločitev s področja mednarodnega miru in varnosti²²⁰. Poleg tega 25. člen UL OZN takšne odločitve šteje za zavezujoče, ko določa, da *člani Združenih narodov soglašajo v tem, da sprejemajo in izvršijo odločbe Varnostnega sveta v skladu s to Ustanovno listino*.²²¹ Če pride do nasprotja resolucije z obveznostjo po običajnem pravu, bi morali člani ZN dati prednost resoluciji VS, kar je Meddržavno sodišče potrdilo v primeru *Lockerbie*²²².

Vendar pa tako jasno stališče ne velja za razmerje med resolucijo VS in *jus cogens*. V primeru glede uporabe Konvencije o preprečevanju in kaznovanju genocida (BIH v. Jugoslavija) pred Meddržavnim sodiščem iz ločenega mnenja sodnika Lauterpachta lahko razberemo, da če bi VS sprejel resolucijo v nasprotju s pravilom *jus cogens*, bi ta resolucija postala avtomatično nična.²²³ Nasprotno je ILC mnenja, da splošno ratificirana pogodba že po svoji definiciji ne more biti v konfliktu z *jus cogens*.²²⁴ Ko Varnostni svet deluje na podlagi VII. poglavja UL OZN, deluje v imenu vseh članic ZN, zato bi morala država, ki bi se sklicevala, da je z njegovo odločitvijo kršena kogentna norma, dokazati, da ta odločitev nima širše mednarodne podpore. Po mnenju Foxa pa so odločitve Varnostnega sveta in kogentne norme v hierarhiji mednarodnih norm enako visoko uvrščene oziroma so med njimi tako majhne razlike, da ne moremo dovoliti, da bi prevladale ena nad drugo.²²⁵

V mednarodnem pravu torej še vedno ni jasnega odgovora na vprašanje, ali *jus cogens* lahko predstavlja omejitev za delovanje Varnostnega sveta pri vzpostavljanju humanitarne okupacije.

5.2.3. Teorija domnevanega pristanka

Ena od možnih razlag za legitimnost avtoritete Varnostnega sveta bi bila po Foxovem mnenju lahko tudi teorija domnevanega pristanka, ki velja v primeru humanitarne intervencije²²⁶. V primeru humanitarne okupacije pa naj ta pristanek ne bi pomenil zgolj privolitve v specifično operacijo,

²²⁰ 24(1). člen UL OZN.

²²¹ UN Conference on the Law of Treaties, Summary Records of the Plenary Meetings and of the Meetings of the Committee of the Whole (1968), 1st Session, str.327.

²²² V primeru *Lockerbie* je Libija ravnala v skladu z Montrealsko konvencijo, ki je uzakonjala pravilo običajnega prava *aut dedere aut judicare*. VS je v Res. 748 (1992) določil, da mora Libija ne glede na svoje pogodbene obveznosti izročiti državljana, ki sta bila obtožena za bombno eksplozijo letala nad mestom Lockerbie. Tudi če bi se Libija sklicevala na običajno pravo, bi veljalo, da resolucija prevlada nad pravilom *aut dedere aut judicare*. Več v M. Zgonec-Rožej, 2006, Meje pristojnosti Varnostnega sveta Združenih narodov, str.36.

²²³ ICJ, Case Concerning Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, Separate Opinion of Judge ad hoc Lauterpacht, Order of 13 September 1993, I.C.J. Reports 1993, str. 440.

²²⁴ ILC Commentary, 1966, str.248.

²²⁵ G. H. Fox, 2008, Humanitarian Occupation, str.213.

²²⁶ Ibidem, str.214.

temveč daje Varnostnemu svetu generalno pooblastilo za sprejemanje odločitev z vseh področij, s katerimi se ukvarja humanitarna okupacija. Nobena država sicer s članstvom v OZN ni izrecno pristala na odvzem svojih vladnih moči, zato rečemo, da je njen pristanek zaradi ratifikacije UL OZN domnevan, saj bi v nasprotnem primeru država lahko spodbijala odločitve Varnostnega sveta, sprejete na podlagi VII. poglavja UL OZN, kar bi pomenilo, da bi ta izgubil vsakršno avtoriteto pri svojem delovanju.²²⁷ Sporno pa je, da UL ne vsebuje nobenih omejitev glede delovanja Varnostnega sveta. To pomeni, da tudi v primeru, ko bi Varnostni svet npr. državi naložil izredno hude ekonomske sankcije, ki bi privedle do stradanja prebivalstva, bi ta svoje odločitve lahko utemeljeval z domnevanim pristankom države. Zato tudi teorija domnevanega pristanka ne daje zadovoljivega odgovora in vprašanje pravne podlage za humanitarno okupacijo še vedno ostaja odprto.

²²⁷ G. H. Fox, 2008, Humanitarian Occupation, str.216.

6. MEDNARODNO PRAVO OKUPACIJE

Za ureditev humanitarne okupacije se kot relevantno omenja tudi mednarodno pravo okupacije, saj ima humanitarna okupacija precej podobnosti z vojaško okupacijo. Okupacijske sile v obeh primerih postanejo začasna *de facto* oblast na ozemlju, suverenost pa ostane v rokah okupiranega prebivalstva²²⁸. Treba pa je poudariti, da spoštovanje okupacijskega prava ne pomeni, da je s tem zagotovljena zakonitost uporabe sile, ki je vodila do okupacije. Tudi če je bila uporaba sile, ki je vodila do humanitarne okupacije, zakonita, morajo okupacijske sile zagotoviti neodvisno pravno podlago zanjo²²⁹.

6.1. Dolžnosti in pravice okupacijskih sil

Moderno okupacijsko pravo vsebujeta Četrta ženevska konvencija²³⁰ iz leta 1949, ki se nanaša na zaščito civilnih oseb v času vojne, temeljne določbe pa vsebuje že Haaški pravilnik²³¹ iz leta 1907. Temeljna dolžnost okupacijske sile je vzpostavitev in ohranitev javnega reda in varnosti na zasedenem ozemlju. Zato pravni režim vojaške okupacije podeljuje okupacijski sili pravico, da sprejema ukrepe, potrebne za zagotavljanje reda in varnosti. Pomembno je, da kazenski zakoni okupiranega območja ostanejo v veljavi, dovoljene so le razveljavitve in spremembe določb, ki nasprotujejo mednarodnopravnim standardom. Tako imajo okupacijske sile le omejeno pravico do spreminjanja zakonov in ne morejo vpeljati večjih reform obstoječega kazenskega sistema.²³² Zagotovljeno mora biti nadaljnje delovanje domačih sodišč. Če to ni mogoče zaradi kolapsa pravosodnega sistema ali zaradi zavrnitve sodelovanja sodnikov in drugih uradnikov z okupacijskimi oblastmi, lahko te vzpostavijo lastna sodišča.

Izrecno je prepovedano tudi nasilno preseljevanje prebivalstva znotraj ozemlja države, prav tako tudi izseljevanje civilnega prebivalstva z okupiranega ozemlja na svoje ozemlje ali na ozemlje neke druge države. Okupacijske sile morajo spoštovati čast, verske običaje, družinske pravice in navade prebivalcev ter jih varovati pred vsemi oblikami nasilja. Vsakršna diskriminacija na podlagi nacionalne, etnične, verske in politične ter druge pripadnosti je prepovedana.

Pomembna omejitev pri obravnavanju prebivalstva je, da okupacijska sila ne sme siliti lokalnega prebivalstva k sodelovanju v svojih oboroženih enotah, kar vključuje tudi policijske patrulje. Okupacijske sile so odgovorne tudi za oskrbo civilnega prebivalstva s prehrano, vodo in zdravstveno nego. V primeru pomanjkanja morajo zagotoviti omenjene potrebščine, četudi je za to

²²⁸ Ivan Tomšič, 1942, Vojno in nevtralnostno pravo, str. 73.

²²⁹ G. H. Fox, 2008, Humanitarian Occupation, str.220-221.

²³⁰ Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War (Fourth Geneva Convention).

²³¹ Hague Regulations.

²³² J. Andrassy, 1984, Međunarodno pravo, str. 599-600.

potreben uvoz.²³³

Začasno upravljanje okupiranega območja vključuje tudi upravljanje državnega premoženja in naravnih bogastev, prepovedano pa je vsakršno uničevanje, ki ni upravičeno z vojaško nujnostjo. Prepovedan je tudi odvzem zasebnega premoženja, mogoč je le začasno, če kaj takega narekuje neposredna vojaška potreba ter je zagotovljeno primerno nadomestilo. Državno premoženje je lahko zaseženo brez odškodnine, medtem ko se nepremičnine v državni lasti ne smejo prisvajati, dovoljena je le uporaba za namene okupacijskih sil²³⁴.

6.2. Možnost aplikacije okupacijskega prava na humanitarno okupacijo

Glede na to, da imajo multilateralne humanitarne okupacijske sile določene podobnosti z individualnimi okupacijskimi silami, bi morale tudi zanje veljati nekatere pravice in omejitve, ki jih določa mednarodno pravo okupacije,²³⁵ katerega namen je zagotavljanje vsaj minimalne zaščite civilistov ter stabilizacija varnostnih in življenjskih razmer na okupiranem območju. Obenem je treba upoštevati tudi pravo človekovih pravic, ki je zajeto predvsem v Mednarodnem paktu o državljanskih in političnih pravicah ter v Mednarodnem paktu o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah.

Toda ne ZN in ne katera druga mednarodna organizacija ni ratificirala Četrte ženevske konvencije ali Haaškega pravilnika, saj te konvencije ne dopuščajo ratifikacije s strani katere od mednarodnih organizacij. A za Haaško in Ženevsko pravo je danes v mednarodnem pravu sprejeto stališče, da spadata v običajno pravo, da bi bila tako zaščita oseb, ki so ogrožene zaradi oboroženih spopadov, kar največja.²³⁶ Če torej ZN sodelujejo kot eden od akterjev v mednarodnih oboroženih konfliktih je najprimerneje, da humanitarno pravo, ki ga vsebujejo Ženevske konvencije, zavezuje tudi njih. Fox meni, da je sicer problematično, da ZN niso pokazali nobene pripravljenosti, da bi prisotnost svojih oboroženih sil na ozemljih pojmovali kot okupacije na podlagi Četrte ženevske konvencije, kljub temu da so njihove sile v BIH, Vzhodni Slavoniji, Vzhodnem Timorju ter na Kosovu izvajale raznolike vladne in upravne funkcije.²³⁷

Vendar pa ZN nimajo namena na eni strani promovirati zakonitosti, na drugi strani pa sami delovati nezakonito. Zato je Generalni sekretar OZN leta 1999 dal uradni razglas, da so sile ZN zavezane normam humanitarnega prava, ko so aktivno udeležene v oboroženih spopadih²³⁸. Tudi vzorčni sporazum med OZN in državami, ki prispevajo osebje za mirovne misije, določa, da bodo

²³³ J. Andrassy, 1984, *Međunarodno pravo*, str.600.

²³⁴ *Ibidem*, str.601.

²³⁵ G. H. Fox, 2008, *Humanitarian Occupation*, str.218.

²³⁶ T. Meron, *The Humanization of Humanitarian Law*, 2000, letn.94, str.239.

²³⁷ G. H. Fox, 2008, *Humanitarian Occupation*, str.229.

²³⁸ Glej *Observance by UN Forces of International Humanitarian Law*, UN Doc. ST/SGB/1999/13 (1999).

misije spoštovale Ženevske konvencije²³⁹. Glede na zapisano bi bile okupacijske sile ZN lahko zavezane z običajnim okupacijskim pravom.

Nekateri pravni strokovnjaki oporekajo, da ZN nimajo sposobnosti za izpolnitev vseh teh obveznosti²⁴⁰, vendar pa obsežno zasnovani mandati humanitarnih okupacij ne potrjujejo takšnega odgovora na to vprašanje. Zagotovo bi bilo v neskladju s humanitarnimi vrednotami, da bi civiliste pustili nezaščitene pod okupacijo sil ZN samo zato, ker posameznih določb humanitarnega prava ni mogoče aplicirati na vse mirovne misije ZN. Mednarodno okupacijsko pravo naj bo zato le eden od pravnih režimov za ureditev humanitarne okupacije. Strinjam se s prof. Foxom, ki meni, da so okupacijske sile ZN zavezane spoštovati norme okupacijskega prava v največjem obsegu, ki so ga zmožne izpolniti v vsakem konkretnem primeru.²⁴¹

6.2.1. Možnost uporabe okupacijskega prava kot podlage za izgradnjo državnega sistema

Nadalje se je treba vprašati, ali okupacijsko pravo lahko legitimira dejanja humanitarnih misij, glede na to, da prepoveduje večje spremembe pravnih in političnih institucij okupiranega ozemlja, kar je ena glavnih nalog humanitarne okupacije. 43. člen Četrte haaške konvencije nalaga okupacijski sili spoštovanje veljavnih zakonov, razen če ji ni s tem absolutno onemogočeno njeno delovanje²⁴². Okupator tako poseduje samo tolikšen del suverene oblasti, da mu ta omogoča upravljanje teritorija oziroma opravljanje nalog vsakodnevne administracije. To je v nasprotju z nalogami humanitarne okupacije, vendar pa okupacijsko pravo v praksi priznava dve izjemi, ki omogočata odstopanje od načela ohranitve institucij in zakonov na okupiranem ozemlju.

Prva je vojaška nuja (*military necessity*), ki omogoča okupacijski sili spreminjanje ter preoblikovanje zakonov in političnih institucij na okupiranem ozemlju, z namenom vzdrževanja varnosti lastnih oboroženih sil, doseganja svojih vojaških ciljev ter zagotavljanja reda²⁴³. Vendar pa je to izjemo treba tolmačiti zelo ozko, kar pomeni, da morajo biti spremembe nujne za doseg strateških vojaških ciljev in ne le opravičilo za dejanja okupacijskih sil. Glavni cilj tradicionalnega okupacijskega prava je namreč doseg miru, saj poskuša na območju, kjer vlada kaos vzpostaviti določene vrste red.²⁴⁴ Obsežne spremembe državnega sistema in gradnja institucij, ki so jo izvajale humanitarne okupacijske sile v Bosni, na Kosovu in v Vzhodnem Timorju, zato nikakor ne morejo biti opravičene na podlagi nuje vzdrževanje reda in miru.

Druga izjema je sprememba lokalnega prava s strani okupacijskih sil, ko je to nujno, da te lahko

²³⁹ Draft Model Agreement between the UN and Member States Contributing Personnel and Equipment to UN Peace-keeping Operations, Annex, 28. odstavek, UN Doc. A/46/185 (1991).

²⁴⁰ A. Roberts, What is Military Occupation?, 1984, letn.55, str. 290.

²⁴¹ G. H. Fox, 2008, Humanitarian Occupation, str.232.

²⁴² Hague Regulations, 43. člen.

²⁴³ G. H. Fox, 2008, Humanitarian Occupation, str.237.

²⁴⁴ A. D. McNair and A. D. Watts, 1966, The Legal Affects of War, str. 371.

izpolnijo obveznosti, ki jim jih nalaga Četrta ženevska konvencija.²⁴⁵ Določbe 42. do 56. člena omenjene konvencije ter določbe 27. do 34. člena in 47. do 78. člena Prvega dopolnilnega protokola te konvencije predstavljajo “*bill of rights*” za okupirano populacijo oziroma pravice, ki jih morajo okupacijske sile zagotavljati lokalnemu prebivalstvu. Tudi 64. člen konvencije določa, da lahko *okupator populacijo okupiranega ozemlja podredi svojim predpisom, ki so potrebni, da okupacijska sila izpolni svoje obveznosti iz te konvencije.*²⁴⁶ Toda ali ta izjema lahko predstavlja podlago za celotno zamenjavo vladnih institucij?

Humanitarne okupacije, opisane v tej nalogi, so šle daleč preko spektra nalog in obveznosti, ki jim jih nalaga Četrta ženevska konvencija. Fox meni, da bi lahko poskušali dokazati, da so okupacijske sile brez obsežne pravne in institucionalne reforme okupiranega ozemlja nezmožne preprečiti kršitev pravic, ki so zaščitene z omenjeno konvencijo, vendar bi bilo to izredno težavno.²⁴⁷ Reformnih nalog humanitarne okupacije tako ne moremo upravičiti z normami okupacijskega prava.

Varnostni svet je bil do sedaj pripravljen odobriti delovanje humanitarnih okupacijskih misij, ki imajo za cilj reformo državnega sistema okupiranega ozemlja. Dokler so torej okupacijske reforme kolektivno legitimirane z odobritvijo Varnostnega sveta, zanje ni potrebno iskati druge pravne podlage²⁴⁸. Vendar pa je smiselno, da se ZN, kadar delujejo kot humanitarna okupacijska sila, držijo obveznosti in omejitev, ki jih takšna vloga prinaša. Seveda unilateralnega in multilateralnega delovanja ne moremo enačiti, zato z okupacijskim pravom ne moremo oblikovati pravne podlage za humanitarno okupacijo.

²⁴⁵ G. H. Fox, 2008, *Humanitarian Occupation*, str.238.

²⁴⁶ Četrta ženevska konvencija o zaščiti civilnega prebivalstva v času vojne, 64. člen.

²⁴⁷ Gregory H. Fox, 2008, *Humanitarian Occupation*, str.240.

²⁴⁸ *Ibidem*, str. 255.

7. OKUPACIJA IRAKA - primer okupacije z namenom spremembe političnega sistema

Med novejšimi primeri vojaške okupacije je okupacija Iraka nekaj posebnega, saj so bili posegi v iraško upravno strukturo zelo globoki, zato bi jo na podlagi aktivnosti lahko uvrstili pod humanitarne okupacije, vendar ji manjka multilateralni značaj in pomeni predvsem uveljavljanje ameriških interesov.

Irak pod vodstvom Sadama Huseina je že desetletje pred napadom s strani ZDA predstavljal grožnjo svetovnemu miru. Varnostni svet je 8. novembra 2002 sprejel resolucijo o razorožitvi Iraka²⁴⁹, njen 13. člen pa določa, da bodo Irak doletele resne posledice, če bo še naprej kršil njena določila. ZDA so si resne posledice razlagale kot vojaško intervencijo in 20. marca 2003 je ameriški predsednik George Bush zaradi domnev, da ima Irak orožje za množično uničevanje, in zaradi nespoštovanja resolucij Varnostnega sveta, izdal ukaz za napad nanj. Kljub temu da ZDA v Varnostnem svetu OZN niso dobile avtorizacije za napad na Irak, so ob podpori koalicijskih sil vseeno začele z operacijo "*Iraška svoboda (The Iraqi Freedom)*". Dobre tri tedne po začetku napadov je bilo skoraj celotno območje Iraka v rokah "koalicijskih sil"²⁵⁰, odpor se je pojavljal le še v nekaterih delih države. 1. maja 2003 je ameriški predsednik Bush razglasil konec večjih vojaških operacij, vendar to še ni definiralo pravnega statusa okupacijskih sil v Iraku.

Šele z resolucijo Varnostnega sveta 1483, ki je bila sprejeta 22. maja, so ZDA skupaj z Veliko Britanijo formalno dobile status okupacijske sile in se strinjale, da so zavezane ravnati v skladu z določili mednarodnega prava. Postavlja pa se vprašanje, ali je Varnostni svet z resolucijo okupacijskim silam odobril tudi mandat za spremembo režima ali jim je zgolj naložil spoštovanje humanitarnega prava. Pravni strokovnjaki zagovarjajo drugo možnost, glede na to, da so ZN okupacijskim silam predpisali naj se iz Iraka umaknejo takoj, ko bo to mogoče, ter naj reformo prepustijo Iračanom²⁵¹. Resolucija določa tudi vključitev ZN v pokonfliktno obnovo Iraka, saj naj bi Generalni sekretar imenoval posebnega neodvisnega odposlanca za Irak (*Special Representative of the Secretary-General - SRSG*), ki bi bil neposredno odgovoren Varnostnemu svetu, ukvarjal pa naj bi se s koordinacijo vseh aktivnosti v Iraku, še posebej humanitarnih zadev²⁵².

Tudi seznam reformnih nalog, ki ga vsebuje resolucija, se nanaša na posebnega odposlanca ZN in ne na okupacijske sile, kot so si te to razlagale. Pomembno je namreč, da transformacija državnega političnega in ekonomskega sistema ostane multilateralna naloga, kajti drugače pride do uveljavljanja interesov okupacijske sile, kar se je lepo pokazalo tudi na primeru Iraka. Če bi resolucijo Varnostnega sveta 1483 res šteli za pravno podlago spremembe režima v Iraku, obstaja

²⁴⁹ SC Res.1441.

²⁵⁰ "Koalicija voljnih" (*coalition of the willing*) je izraz, s katerim je ameriški državni sekretar Powell poimenoval skupino 30 držav, ki so podprle ameriško invazijo.

²⁵¹ G. H. Fox, 2008, *Humanitarian Occupation*, str.266-267.

²⁵² Glej SC Res.1483, 8.odstavek.

upravičen strah, da bi se jo tolmačilo kot precedens, na katerega bi se v prihodnosti sklicevale unilateralne okupacijske sile, ko bi od Varnostnega sveta zahtevale avtorizacijo za njihovo delovanje.

7.1. Reforma političnega režima

Četudi brez ustrezne pravne podlage je ameriška administracija začela z izvedbo demokratične politične reforme v Iraku. Januarja 2003 je ameriško obrambno ministrstvo ustanovilo Urad za obnovo in humanitarno pomoč (*Office for Reconstruction and Humanitarian Assistance* - ORHA), ki naj bi se ukvarjal z vzpostavitvijo učinkovite civilne uprave ter izgradnjo političnega sistema Iraka, a se je ta osredotočal predvsem na humanitarne razsežnosti obnove, kot so begunci, lakota in epidemije²⁵³. Vlogo ORHA je aprila 2003 prevzela začasna koalicijska uprava (*Coalition Provisional Authority* – CPA), ki je pokonfliktno obnovo Iraka zasnovala na štirih temeljih: varnosti, nujnih servisnih dejavnostih, obnovi gospodarstva in oblikovanju učinkovitih ter demokratičnih mehanizmov vladanja²⁵⁴.

Strokovnjaki CPA očitajo, da je pri svojem delu storila mnogo napak. Marr meni, da je bila prva napačna poteza takojšnja razpustitev iraških oboroženih sil, saj so nekdanji vojaki postali idealna baza za rekrutiranje upornikov, kar se je kazalo v porastu oboroženih milic²⁵⁵. Kot drugo je bil slabo pripravljen proces vzpostavitve ter urjenja novih iraških oboroženih sil in poleg tega se je vanjo zaradi površnega rekrutiranja vključilo veliko upornikov. Tudi proces “debasifikacije²⁵⁶” je bil zastavljen preširoko, saj je bila politična participacija prepovedana vsem osebam, ki so bile članice Huseinove stranke Baas, kljub temu da mnogi med njimi niso bili vpleteni v zločine²⁵⁷. Rubin trdi, da ker začasna civilna uprava ni komunicirala s predstavniki civilne družbe, med Irčani ni pridobila širše podpore²⁵⁸. Poleg tega ameriška administracija Irčanom ni nikoli predstavila načrtov, na kakšen način želijo preoblikovati Irak, kar je povzročalo še več nezadovoljstva z okupacijskimi enotami.²⁵⁹

Treba je omeniti tudi pozitivno vlogo CPA pri obnovi Iraka, saj nekateri analitiki trdijo, da se je življenje Irčanov vseeno izboljšalo. Država se je osvobodila tiranije in začela demokratizacijo, vzpostavljati se je začela tržna ekonomija, zagotovljeno je bilo delovanje ministrstev, uveljavili so se zakonski finančni in poslovni okvirji, Irčani pa so bili bolj vključeni v politično odločanje²⁶⁰. Ameriški civilni upravitelj Bremer je 13. julija 2003 ustanovil tudi Svet začasne iraške vlade (IGC),

²⁵³ G. Corera, *Iraq Provides Lessons in Nation-Building*, 2004, letn.16, št.1, str.30.

²⁵⁴ Coalition Provisional Authority, *An historic review of CPA Accomplishments*, str.1-3.

²⁵⁵ P. Marr, *Occupational Hazards*, 2005, letn.83, št.4.

²⁵⁶ De-Ba'athification of Iraqi Society, *Coalition Provisional Authority Order No.1*.

²⁵⁷ T. Rubin, 2004, *Willful Blindness: The Bush Administration and Iraq*, str.146.

²⁵⁸ *Ibidem*, str.154.

²⁵⁹ *Ibidem*, str.161.

²⁶⁰ T. R. Pickering in J. R. Schlesinger, E. P. Schwartz, *Iraq: One Year After*, 2004, str.6.

v katerega so bili imenovani predstavniki različnih verskih in etničnih skupin²⁶¹. IGC pa ni imel resnične avtonomnosti in suverenosti, saj je CPA zoper vsakršno njegovo odločitev lahko uporabila veto.

28. junija 2004 je CPA suverenost prenesla na Začasno iraško vlado in s tem sta bila CPA in IGC ukinjena²⁶². Sledil je postopek za sprejetje nove ustave, ki je bila sprejeta 15. oktobra 2005. Izvedene so bile tudi volitve v parlament, prva stalna vlada pa je prisegla 20. maja 2006²⁶³. Vendar lahko rečemo, da je bila predaja oblasti bolj simbolična, saj ameriška vojska še naprej izvaja vojaške operacije, pa tudi ameriški vpliv na iraško politiko ni postal nič manjši. Kljub temu da ZDA in koalicijske zaveznice sicer niso več okupacijska sila v Iraku *de iure*, so to še vedno *de facto*.

7.2. Kritike ameriške okupacije

Okupacijske sile so pri izvajanju okupacije kršile tudi dolžnosti humanitarnega prava, česar jim, kljub silovitem odporu iraških upornikov ter obupnih varnostnih razmer, ne moremo spregledati. Kot prvo niso zagotovile varnosti v iraških mestih, kar je povzročilo naraščanje kriminala, prihajalo je do ugrabitev in terorističnih napadov. Prav tako niso bile sposobne zaustaviti vsesplošnega ropanja, vse skupaj pa je povečevalo odpor do ameriške vojske²⁶⁴. Ameriški vojaki so racije izvajali kot po tekočem traku, Iračane so zapirali brez da bi navajali razloge za pridržanje. Mednarodni javnosti bo v zvezi s kršitvami mednarodnega prava v Iraku v spominu zagotovo najbolj ostalo razkritje škandala v bagdaskem zaporu Abu Grajb²⁶⁵, kjer je bilo nedvomno ostro kršenih več členov Četrte ženevske konvencije. Prihajalo je tudi do sporne uporabe orožja, po mnenju Human Rights Watch so bili problematični zlasti napadi na tiste objekte, ki se uporabljajo tako v civilne kot v vojaške namene (električni daljnovodi, telekomunikacijski sistemi, objekti sredstev množičnega obveščanja²⁶⁶).

ZDA so se okupacije in pokonfliktne obnove države nasploh lotile narobe, saj je bilo njihovo osrednje vodilo pri urejanju odnosov uporaba sile, kar je izzvalo množičen upor in gverilsko vojskovanje. Ameriški vojaki so v Iraku pogosto tudi blatili islam in njegove privržence²⁶⁷. Iračani so tako ameriške oziroma koalicijske vojake začeli dojemati kot zavojevalce in ne kot izvajalce demokratizacije, kar je še dokaz več, da mora biti reforma političnega sistema dobro načrtovana ter izvedena multilateralno, s strani mednarodne skupnosti. Zato se humanitarna okupacija ponuja kot veliko bolj primeren okvir za reformo političnega sistema pokonfliktne države.

²⁶¹ Coalition Provisional Authority, An historic review of CPA Accomplishments, str.1.

²⁶² Ibidem.

²⁶³ D. Türk, 2007, Temelji mednarodnega prava, str. 580.

²⁶⁴ P. Rutherford, 2004, Weapons of Mass Persuasion: Marketing the War against Iraq, str. 134.

²⁶⁵ Glej The Road to Abu Graib, Human Rights Watch Report, 2004, str.24-26.

²⁶⁶ Glej Off Target: The Conduct of the War and Civilian Casualties in Iraq: Conduct of Air War – Preplanned Targets, Human Rights Watch Report, 2003.

²⁶⁷ Y. Al-Khabbaz, Lessons from Japan for the US Occupation of Iraq, 2004.

8. JUS POST BELLUM

Ideja o razvoju *jus post bellum* je zagon dobila v zadnjem času in zajema oblikovanje nove pravne veje mednarodnega prava, ki bi jo bilo mogoče uporabiti v pokonfliktni fazi, z namenom zgraditi stabilno in mirno družbo. Zadel in Österdahl menita, da je ravno *jus post bellum* tisto, kar svet potrebuje kot konstruktivno pomoč, saj uporaba *jus ad bellum* in *jus in bello* v pokonfliktnih okoliščinah ne zadošča²⁶⁸. Danes ga strokovnjaki najpogosteje opisujejo kot pravni okvir, v katerem se je mogoče ukvarjati z vzpostavitvijo delovanja države po koncu spopadov. Povezan je z aktivnostmi, ki so določene v modernih mirovnih sporazumih, kot so vzpostavitev začasne vlade oziroma upravne oblasti, transformacijska okupacija, ki ima za cilj spremembo režima, zakonodajne reforme na pokonfliktnih območjih, razoroževanje, reintegracija beguncev²⁶⁹.

Tranzicije od vojnega stanja k miru so urejene z normami in načeli različnih pravnih področij. Tista področja, ki bi jih bilo treba nujno vključiti v *jus post bellum* okvir, so: mednarodno pravo človekovih pravic, mednarodno kazensko pravo, nacionalno kazensko pravo, upravno pravo, ustavno pravo, mednarodno humanitarno pravo in vojno pravo. V mednarodnem pravu že lahko najdemo posamezna pravila, ki jih lahko uporabimo v postkonfliktni fazi. Takšne določbe vsebuje Četrta haška konvencija (32. do 41. člen), vendar so precej neprimerne za reševanje modernih postkonfliktnih situacij. Četrto ženevsko konvencijo je mogoče uporabiti za pokonfliktno okupacijo, celotno Ženevsko pravo pa glede vojnih zločinov, saj je obravnavanje le-teh pred domačimi ali mednarodnimi tribunali prav tako del pokonfliktne faze²⁷⁰. Ključno pri tem je, da se pravila *jus post bellum* aplicirajo na območje, kjer so se odvijali oboroženi spopadi, ter na vse stranke, ki so vključene v obnovo. V številnih primerih, npr. na Kosovu in v Iraku, akterji, ki so sodelovali v pokonfliktni fazi, niso enaki tistim, ki so izvedli oborožen napad na območje.²⁷¹ A norme *jus post bellum* se nanašajo na obe vrsti akterjev, torej tudi na tiste, ki sicer niso sodelovali v spopadih, sodelujejo pa v pokonfliktni obnovi. Moderni konflikti, ki imajo največkrat interni značaj, kažejo potrebo po normah *jus post bellum*, ki bi bile omogočale izgradnjo političnega sistema po državljanski vojni.

8.1. Oblikovanje *jus post bellum* norm

Naraščanje števila humanitarnih intervencij kaže, da je oblikovanje pokonfliktnega prava nujno, če želimo, da bodo te intervencije pravno utemeljene glede na okoliščine, v katerih potekajo.²⁷² Seveda se je treba zavedati, da je določbe *jus post bellum* mogoče aplicirati na intervencijo ne glede na to,

²⁶⁸ E. Zadel in I. Österdahl, What Will Jus Post Bellum Mean?, 2009, letn.14, str.175.

²⁶⁹ C. Bell, Peace Agreements: Their Nature and Legal Status, 2006, letn.100, str.373, 396-397.

²⁷⁰ E. Zadel in I. Österdahl, What Will Jus Post Bellum Mean?, 2009, letn.14, str.181-182.

²⁷¹ C. Stahn, Jus post bellum: Mapping the Discipline(s), 2008, letn.23, str.345.

²⁷² E. Zadel in I. Österdahl, What Will Jus Post Bellum Mean?, 2009, letn.14 str.199.

ali je bila ta zakonita ali ne. Še bolj pomembno je, da te intervencije za svoj cilj nimajo zgolj končanja spopadov, temveč zahtevajo trajno izvajanje aktivnosti, ki naj bi preprečile prihodnje konflikte ter zagotovile zaščito prebivalstva. Stahn meni, da takšen pogled omogoča uporabo teh pravil tako v situacijah, ki se nanašajo na mirno stanje, kot v tistih, ki se pojavijo v povojnem obdobju²⁷³. Idealno je, da država doseže višjo raven zaščite človekovih pravic, odgovornosti ter vladanja, kot jo je imela v obdobju pred začetkom konflikta.²⁷⁴

Glavna kritika pravil *jus post bellum* je, da so ta zaenkrat premalo precizna in jih zato ni mogoče pravno uveljavljati, saj delujejo le kot načela za izvajanje učinkovite izgradnje miru. Problematično je tudi dejstvo, da morajo biti ta pravila uporabna za različne vrste akterjev ter za različne oblike konfliktov, zato ne bo mogoče zasnovati nekega objektivnega okvira, ki ga bo mogoče aplicirati na vsako situacijo, temveč bo treba oblikovati nek minimalen sklop pravil, ki se jih bo moral vsak od vključenih akterjev držati. Primeri takih pravil so: nediskriminacija civilistov glede na pripadnike oboroženih sil glede pravic in obveznosti, javno ter nepristransko sojenje obtoženih posameznikov in upoštevanje človekovih pravic posameznikov²⁷⁵. Pomembno je, da se pri aplikaciji teh pravil upoštevajo tudi svojskosti družbe ter potrebe lokalnega prebivalstva, saj jih tako ti sprejmejo v večji meri, veča pa se tudi možnost, da se na območju vzpostavi trajen mir. Zraven je smiselno vključiti še norme kazenskega prava, saj v pokonfliktnem obdobju poteka tudi sojenje vojnim zločincem. Stahn meni, da so nekateri izmed prvih konceptov *jus post bellum* bili zasnovani ravno z namenom kaznovati kršitve *jus ad bellum* ter *jus in bello* in da so se posledično oblikovale določbe o odgovornosti držav, individualni kazenski odgovornosti ter kompenzaciji²⁷⁶.

Just post bellum bi bilo mogoče uporabiti tudi v primeru humanitarne okupacije, kjer bi reševal dilemo, ali se morajo okupacijske sile izogibati pretiranemu vmešavanju v rekonstrukcijo političnega sistema ali ne. Predvsem je pomembno, da okupacijske sile delujejo v skladu z interesi lokalnega prebivalstva, zato mora biti pravni okvir za delovanje oblikovan za vsak primer posebej.²⁷⁷ Če bi okupacijske sile svoje delovanje utemeljile na normah *just post bellum*, ki bi preoblikovale pravila okupacijskega prava v tolikšni meri, da bi ta ustrezala reformnim nalogam na okupiranem območju, bi tako lahko dobili pravno podlago za delovanje okupacijskih sil.

Konceptualni razvoj *just post bellum* pa zahteva še veliko interdisciplinarnega dialoga.²⁷⁸ Po mojem mnenju je čas, da se naredi korak naprej na tem področju, saj se večja število pokonfliktnih obnov in intervencij, te pa za svojo legitimnost potrebujejo tudi ustrezno pravno podlago. Njegovo oblikovanje bo tako zapolnilo normativno in sistematično vrzel, ki trenutno vlada na tem področju.

²⁷³ C. Stahn, *Jus post bellum: Mapping the Discipline(s)*, 2008, letn.23, str.335.

²⁷⁴ J. T. Johnson, 1984, *Can Modern War Be Just?*, str.1.

²⁷⁵ E. Zadel in I. Österdahl, *What Will Jus Post Bellum Mean?*, 2009, letn.14, str.192.

²⁷⁶ C. Stahn, *Jus Ad Bellum, Jus In Bello ... Jus Post Bellum?: Rethinking the Conception of the Law of Armed Force*, 2006, letn.7, str.936.

²⁷⁷ E. Zadel in I. Österdahl, *What Will Jus Post Bellum Mean?*, 2009, letn.14, str.201.

²⁷⁸ C. Stahn, *Jus post bellum: Mapping the Discipline(s)*, 2008, letn.23, str.347.

9. ZAKLJUČEK

Menim, da humanitarna okupacija še ni pojem mednarodnega javnega prava, temveč je zgolj predlagani koncept za ureditev pokonfliktne obnove države. Humanitarna okupacija ustrezno označi svojski fenomen na področju delovanja mednarodne skupnosti in vsebinsko zajema polno, čeprav začasno, mednarodno upravo določenega ozemlja s strani ZN, ki ima za cilj vzpostavitev delovanja demokratičnih državnih institucij ter prenos oblasti nanje, ko je dosežena določena stopnja samoupravljanja. Kljub nekaterim zgodovinskim prednikom, ki so bili na kratko opisani v diplomskem delu ter zajemajo različne oblike in stopnje mednarodne uprave, velja humanitarna okupacija za radikalno novo obliko delovanja mednarodne skupnosti. Vedno globlje vmešavanje ZN v reševanje notranjih konfliktov držav ter za tem v njihovo rekonstrukcijo predstavlja izziv tradicionalnim načelom mednarodnega prava, kot sta načelo suverenosti in načelo samoodločbe narodov. Oblastne funkcije, ki jih izvršujejo ZN, je namreč komaj še mogoče ločiti od funkcij, ki jih izvršujejo države oziroma v primeru vojaške okupacije okupacijske sile. Nekateri trdijo, da humanitarna okupacija postavlja sprejeto pojmovanje državne suverenosti na glavo ter povzroča marginalizacijo države. Spet drugi so mnenja, da humanitarna okupacija s tem, ko za svoj cilj postavlja obnovo države, krepi njen pomen ter jo postavlja v središče mednarodnega pravnega reda. Alternative humanitarni okupaciji, kot so delitev države, odcepitev dela ozemlja ali preselitev določene etnične skupine, bi bile namreč veliko lažja rešitev za vpletene mednarodne akterje, toda ti so se raje odločili za koncept rekonstrukcije države, ki naj bi omogočil mirno sobivanje različnih etničnih skupin. Namen mednarodne skupnosti je ustvariti državo, ki je dovolj močna, da lahko zaščiti svoje državljane.

Pri utemeljevanju koncepta humanitarne okupacije največji izziv še vedno predstavlja pravna podlaga zanjo, ki jo je težko najti v zadovoljivi meri znotraj obstoječega okvira mednarodnega prava. V diplomskem delu sem poskušala čimbolj celovito orisati prednosti in slabosti dveh različnih možnih pravnih podlag, ki jih prof. Fox predstavi v svoji knjigi *Humanitarna okupacija*. Pristanek strank v humanitarno okupacijo je sicer v skladu s tradicionalnim pojmovanjem državne suverenosti, toda na drugi strani pogosto zbuja dvome o svoji verodostojnosti, saj je lahko dosežen s pomočjo političnega ali celo vojaškega pritiska, kar potrjujejo tudi opisani primeri humanitarnih okupacij. Odobritev humanitarne okupacije z resolucijo Varnostnega sveta se na prvi pogled ne zdi sporna, toda glede na to, da za delovanje Varnostnega sveta mednarodno pravo ne ponuja jasnih omejitev, se postavlja vprašanje, ali je ta res upravičen tako globoko posegati v suverenost držav. Nekateri pravni strokovnjaki so celo mnenja, da je Varnostni svet s svojim delovanjem na področju humanitarnih okupacij presegel okvir svojih pristojnosti in prevzel funkcijo neke vrste zakonodajalca. Toda njegove odločitve v obravnavanih primerih humanitarnih okupacij niso bile v

neskladju z načeli UL OZN, zato je tudi če Varnostni svet res označimo za zakonodajalca na tem področju, to ne spremeni normativnega okvira, po katerem se presoja veljavnost in zakonitost njegovih odločitev.

Humanitarna okupacija je torej upravičena le, če dobi avtorizacijo Varnostnega sveta na podlagi VII. Poglavlja UL OZN. Za ureditev humanitarne okupacije pa se za uporabno izkaže tudi okupacijsko pravo, četudi zanjo ne predstavlja pravne podlage.

Tradicionalna doktrina mednarodnega prava je sicer vojaško okupacijo in mednarodno upravo ozemlja označila za dva različna pravna pojavi. Toda če nanju gledamo samo s perspektive uporabe prava, lahko ugotovimo, da obe operirata znotraj pravnega okvira mednarodnega humanitarnega prava, mednarodnega prava človekovih pravic, notranjega prava ter morebitnega mandata, ki je določen s strani mednarodne organizacije. Kljub temu da mednarodna skupnost svojih misij mednarodnih uprav nikoli ni poimenovala kot okupacije, so mednarodne sile prevzele vrsto upravnih in kontrolnih nalog, ki jih morajo opravljati okupacijske sile. Vojaška okupacija je običajno sicer dosežena z nezakonito uporabo vojaške sile, toda ker mednarodno humanitarno pravo ureja vsako vrsto okupacije, ne glede na to, ali je zakonita ali ne, bi ga bilo v določeni meri smiselno aplicirati tudi na humanitarno okupacijo. V skladu z okupacijskim pravom se ozemlje šteje za okupirano, kadar je dejansko pod oblastjo sovražne vojske, mirovni sil pa ne moremo šteti za sovražno vojsko. Vendar nekaj zametkov sovražnosti v mirovni silah vidijo prebivalci na okupiranem oziroma mednarodno upravljanem ozemlju, ki vsakršno mednarodno poseganje doživljajo kot vsiljivo.

Mednarodne sile so za vsako misijo mednarodne uprave dobile avtorizacijo Varnostnega sveta ter se s tem izognile uporabi okupacijskega prava. Vendar pa danes neskladje med pravno opredelitvijo ter načinom, kako sta vojaška okupacija ter mednarodna uprava dejansko izvrševani, postaja vedno bolj opazno. Kljub temu, da OZN ter drugi mednarodni akterji, ki sodelujejo pri humanitarni okupaciji, ne priznavajo formalne uporabe okupacijskega prava, mirovne sile pogosto dejansko spoštujejo njihove temeljne določbe. Seveda si pravni strokovnjaki, ki podpirajo idejo humanitarne okupacije, ne prizadevajo, da bi z njeno uveljavitvijo izenačili mednarodno upravo in vojaško okupacijo, temveč želijo zgolj poudariti značilnosti okupacijskih sil, ki jih ima mednarodna uprava. To je predvsem v korist prebivalstva na zasedenem območju, katerih pravice so tako najboljše zaščitene. Mednarodna uprava namreč zelo redko odgovarja za nepravilnosti pri upravljanju pokonfliktnega območja ter jih veliko pogosteje opravičuje, s podporo mednarodne skupnosti. Na Kosovu, v BIH ter Vzhodnem Timorju je prihajalo do nepravilnosti v delovanju mednarodne uprave, kot so neutemeljeno pridržanje posameznikov, dajanje več pravic in boljše zaščito določeni etnični skupini, premajhna stopnja vključevanja lokalnih organov v sprejemanje odločitev itd., a zanje še nihče ni odgovarjal.

Primer okupacije Iraka pa prinaša drugačne vrste pravnih vprašanj. Ameriške okupacijske sile s svojimi zavezniki niso izvajale le običajnih dolžnosti okupacijskih sil, ki jih nalaga okupacijsko pravo, temveč so se lotile celovite reforme političnega sistema in to brez jasne pravne podlage. Pravni strokovnjaki se sprašujejo, ali to pomeni, da se pristojnosti okupacijskih sil večajo in bo okupacija Iraka predstavljala precedens za bodoče unilateralne okupacije, ali pa so okupacijske sile močno prikrojile okupacijsko pravo ter je bilo s tem njihovo reformno delovanje nezakonito.

Zaključim naj z odgovorom na vprašanje, ali je humanitarna okupacija potrebna kot nov pojem v mednarodnem pravu. Verjetno bi uvedba pojma humanitarne okupacije prinesla več zmede kot koristi, saj na tem področju ostaja še precej nejasnosti, zato je mogoče bolje, da za takšno delovanje mednarodnih sil še naprej uporabljamo izraz mednarodna uprava. Vendar se mi zdi, da je razmišljanje o konceptu humanitarne okupacije koristno za razvoj mednarodnega javnega prava, saj nas prisili v razmišljanje o določenih spornih vprašanjih, ki se pojavljajo na področju delovanja mednarodnih sil. Potreba po bolj jasni ureditvi mednarodnih uprav in vojaških okupacij, je vedno večja, kar lepo kažejo v nalogi opisane izkušnje. Ustvariti bi bilo treba nek širši pravni okvir za pokonfliktno obnovo, ki bi omogočal tudi prilagajanje specifičnim okoliščinam. Pravno znanost v prihodnosti tako čaka še precej dela na področju pokonfliktnega prava oziroma *jus post bellum*, saj je ta šele na začetku svojega razvoja.

10. VIRI

10.1. Knjige in zborniki

- Anastasakis Othon in Bojičić-Đelilović Vesna, *Balkan Regional Cooperation and European Integration*, The Hellenic Observatory, London School of Economics and Political Science, London, 2002.
- Andrassy Juraj, *Međunarodno pravo*, 10. izdaja, Školska knjiga, Zagreb, 1990.
- Caplan Richard, *International Governance of War-Torn Territories: Rule and Reconstruction*, Oxford University Press, New York, 2005.
- Caplan Richard, *A New Trusteeship?: The International Administration of War-Torn Territories*, Oxford University Press, Oxford, 2002.
- Cassese Antonia, *Self-Determination of Peoples: A Legal Reappraisal*, Cambridge University Press, Cambridge, 1995.
- Chesterman Simon, *You, the People: The United Nations, Transitional Administration, and State-Building*, Oxford University Press, Oxford, 2004.
- Chowdhuri N. Ramedra, *International Mandates and Trusteeship Systems: A Comparative Study*, Martinus Nijhoff Publishers, The Hague, 1995.
- Clark K. Wesley, *Waging Modern War: Bosnia, Kosovo and the Future of Combat*, Public Affairs, New York, 2001.
- Cortright David and Lopez A. George, *Sanctions and the Search for Security: Challenges to UN Action*, Lynne Rienner Publishers, Boulder, Colorado, 2002.
- Dinstein Yoram, *War, Aggression and Self-Defense*, Cambridge University Press, Cambridge, 2005.
- Dobbins James, *The UN's Role in Nation-Building: From Congo to Iraq*, Rand Corporation, Santa Monica SA, 2005.
- Doyle W. Michael, Johnstone Ian and Orr C. Robert, *Keeping the Peace: Multidimensional UN Operations in Cambodia and El Salvador*, International Peace Academy, Cambridge, 1997.
- Fox H. Gregory, *Humanitarian Occupation*, Cambridge University Press, Cambridge, 2008.
- Green C. Leslie, *The Contemporary Law of Armed Conflict*, Manchester University Press, Manchester, 2000.
- Häusler Ulf, *Ensuring and Enforcing Human Security: The Practice of International Peace Missions*, Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2007.
- Holbrooke Richard, *To End a War*, Random House, New York, 1998.

- Holzgreffe J. L. and Keohane O. Robert (eds.), *Humanitarian Intervention: Ethnical, Legal and Political Dilemmas*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003.
- Johnson Turner James, *Can Modern War Be Just?*, Yale University Press, New Haven, 1984.
- Kelsen Hans, *The Law of the United Nations: A Critical Appraisal of Its Fundamental Problems*, Lawbook Exchange LTI Union, New Jersey, 2000.
- Lapidoth Ruth, *The Jerusalem Question and Its Resolution: Selected Documents*, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht, 1994.
- Lijphart Arend, *The Power-Sharing Approach*, v Joseph V. Montville (ed.), *Conflict and Peacemaking in Multiethnic Societies*, Lexington Books, New York, 1991.
- Malcolm Noel, *A Short History of Kosovo*, New York University Press, New York, 1999.
- Mason B. John, *The Danzig Dilemma*, Stanford University Press, Stanford, 1945.
- McNair A. Duncan and Watts D. Arthur, *The Legal Affects of War*, Cambridge University Press, Cambridge, 1966.
- Parry C., *The Law of Treaties*, v Sørensen (ed.), *Manual of Public International Law*, Macmillan, London, 1968.
- Ratner R. Steven, *The Security Council and International Law*, v Malone (ed.), *The UN Security Council: From the Cold War to the 21st Century*, Lynne Rienner Publishers, London, 2004.
- Rubin Trudy, *Willful Blindness. The Bush Administration and Iraq*, *The Philadelphia Inquirer*, Philadelphia, 2004.
- Russell B. Ruth and Muther E. Jeanette, *A History of the United Nations Charter: The Role of the United States 1940-1945*, Brookings Institution, Washington DC, 1958.
- Rutherford Paul, *Weapons of Mass Persuasion: Marketing the War against Iraq*, *The Philadelphia Inquirer*, Philadelphia, 2004.
- Sancin Vasilka, Švarc Dominika, Ambrož Matjaž, *Mednarodno pravo oboroženih spopadov, Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje*, Ljubljana, 2009.
- Schoups Johan, *Peacekeeping and Transitional Administration in Eastern Slavonia*, v Luc Reyhler & Thania Paffenholz (eds.), *Peacebuilding: A Field Guide*, Lynne Rienner Publishers, Boulder Colorado, 2001.
- Shaw Malcolm, *Title to Territory in Africa*, Clarendon Press, Oxford, 1986.
- Stahn Carsten, *The Law and Practice of International Territorial Administration: Versailles to Iraq and Beyond*, Cambridge University Press, Cambridge, 2008.
- Tomšič Ivan, *Vojno in nevtralnostno pravo*, Nova založba, Ljubljana, 1942.

- Tomuschat Christian, Peace Enforcement and Law Enforcement: Two Separate Chapters of International Law, v Studi di Diritto Internazionale in Onore di Geatano Arangio-Ruiz, Editoriale Scientifica, Napoli, 2003.
- Türk Danilo, Temelji mednarodnega prava, GV založba, Ljubljana, 2007.
- Walters P. Francis, A History of the League of Nations, Oxford University Press, London, 1952.
- Wippman David, Enforcing the Peace, v L. Fisler Damrosch (ed.), Enforcing Restraint: Intervention in Internal Conflicts, Council on Foreign Relations Press, New York, 1993.
- Wright Quincy, Mandates under the League of Nations, University of Chicago Press, Chicago, 1930.
- Yannis Alexandros, Kosovo under International Administration: An Unfinished Conflict, ELIAMEP & PSIS, Athens, 2001.
- Ydit Meir, Internationalized Territories: From the “Free City of Cracow” to the “Free City of Berlin”, Sythoff, Leyden, 1961.
- Zygojannis A. Phillip, Die Staatengemeinschaft und das Kosovo, Duncker & Humblot, Berlin, 2002.

10.2. Članki

- Al-Khabbaz Yusuf, Lessons from Japan for the US occupation of Iraq, Media Monitors Network, 2.9.2004, <http://usa.mediamonitors.net/content/view/full/9342/> (12.1.2010).
- Alvarez Alejandro, The New International Law, Grotius Society Transactions, letnik 15, 1930.
- Anghie Anthony, Colonialism and the Birth of International Institutions: Sovereignty, Economy and the Mandate System of the League of Nations, New York Journal of International Law and Politics, letnik 34, 2002.
- Barnes H. Samuel, The Contribution of Democracy to Rebuilding Post-conflict Societies, American Journal of International Law, letnik 95, št.1, 2001.
- BBC News Online, Kosovo MPs proclaim independence, 17.februar 2008, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7249034.stm> (18.1.2010).
- Beauvais C. Joel, Benevolent Despotism: A Critique of UN State-Building in East Timor, New York Journal of International Law and Politics, letnik 33, 2001.
- Bell Christine, Peace Agreements: Their Nature and Legal Status, American Journal of International Law, letnik 100, 2006.
- Boothby Derek, Political Challenges of Administering Eastern Slavonia, Global Governance, letnik 10, 2004.

- Call T. Charles in Cook E. Susan, On Democratization and Peacebuilding, Global governance, letnik 9, št.2, 2003.
- Call Chuck and Michael Barnett, Looking for a Few Good Cops: Peacekeeping, Peacebuilding and CIVPOL, International Peacekeeping, letnik 6, št. 4, 1999.
- Caplan Richard, International Authority and Statebuilding: The Case of Bosnia and Herzegovina, Global Governance, letnik 10, 2004.
- Carlowitz Leopold, UNMIK Lawmaking and Property Rights in Kosovo, Global Governance, letnik 10, 2004.
- Chesterman Simon, Justice under International Administration: Kosovo, East Timor and Afghanistan, International Peace Academy Report, New York, 2002.
- Corera Gordon, Iraq Provides Lessons in Nation-Building, Jane's Intelligence Review, letnik 16, št.1, 2004.
- Fisher Jeff, Introduction to Elections and Peace Operations, IFES Center for Transitional and Post-Conflict Governance, 2005, www.pbpu.unlb.org/pbpu/view/viewdocument.aspx?id=2&docid=688. (27.12.2009).
- Franck M. Thomas, The Emerging Right to Democratic Governance, American Journal of International Law, letnik 86, št.1, 1992.
- Gill T. D., Legal and Some Political Limitations on the Power of the United Nations Security Powers under Chapter VII of the Charter, Netherlands International Law Review, letnik 26, št.33, 1995.
- Hoffman Rainer, International Law and the Use of Military Force against Iraq, German Yearbook of International Law, letnik 45, 2002.
- Holdanowicz Grzegorz, Polish Forces Arrive in Iraq, Jane's Defense Weekly, letnik 40, št.1, junij 2003.
- Kaufmann Chaim, Possible and Impossible Solutions to Ethnic Civil Wars, International Security, letnik 20, št.2, 1996.
- Knoll Bernhard, From Benchmarking to Final Status? Kosovo and the Problem of an International Administration's Open-Ended Mandate, European Journal of International Law, letn.16, 2005.
- Marr Phebe, Occupational Hazards, Foreign Affairs, letn.83, št.4, July/August 2005, <http://www.foreignaffairs.com/articles/60844/phebe-marr/occupational-hazards>. (18.1.2010).
- Matheson J. Michael, United Nations Governance of Postconflict Societies, American Journal of International Law, letnik 95, 2001.
- Meron Theodor, The Humanization of Humanitarian Law, American Journal of International Law, letnik 94, 2000.

- Miller J. Anthony, UNMIK: Lessons from the Early Institution-Building Phase, *New England Law Review*, letnik 39, 2004.
- Murphy D. Sean, Contemporary Practice of the US Relating to International Law, *American Journal of International Law*, letnik 93, 1999.
- Oellers-Frahm Karin, Restructuring Bosnia-Herzegovina: A Model with Pitfalls, *Max Planck Yearbook of United Nations Law*, letnik 5, 2005.
- Ombudsperson Institution in Kosovo, Second Annual Report 2001-2002, 10.julij 2002, dostopno na: <http://www.ombudspersonkosovo.org/repository/docs/E6020710a.pdf> (18.1.2010).
- OSCE Mission in Kosovo, Review of the Criminal Justice System, 2006, http://www.osce.org/documents/mik/2006/12/22703_en.pdf (18.1.2010).
- Osieke Ebere, Admission to Membership in International Organizations: The Case of Namibia, *British Yearbook of International Law*, letnik 61, 1980.
- Pellet Alain, The Opinions of the Badinter Arbitration Committee, *European Journal of International Law*, letnik 3, št.1, 1992.
- Petrisch Wolfgang, Bosnien and Herzegovina fünf Jahre nach Dayton, *Südosteuropa Mitteilungen*, letnik 40, 2000.
- Pezdirc Matej, Pravice in dolžnosti okupacijskih sil, *Delo*, 17.9. 2003.
- Roberts Adam, What is Military Occupation?, *British Yearbook of International Law*, letnik 55, 1984.
- Rotfeld Adam Daniel, The Organizing Principles of Global Society, *SIPRI Yearbook*, 2001.
- Stahn Chirsten, Jus Ad Bellum, Jus In Bello ... Jus Post Bellum?: Rethinking the Conception of the Law of Armed Force, *European Journal of International Law*, letnik 7, 2006.
- Stahn Chirsten, Jus post bellum: Mapping the Discipline(s), *American University International Law Review*, letnik 23, 2008.
- Strohmeier Hans-Jörg, Making Multilateral Interventions Work: The UN and the Creation of Transitional Justice System in Kosovo and East Timor, *Fletcher Forum of World Affairs*, letnik 25, 2001.
- Szasz Paul, The Dayton Accord: The Balkan Peace Agreement, *Cornell International Law Journal*, letnik 30, 1997.
- Szasz Paul, The Security Council Starts Legislating, *American Journal for International Law*, letnik 96, 2001.
- Talmon Stefan, The Security Council as World Legislature, *American Journal for International Law*, letnik 99, 2005.

- van Zadel Esther in Österdahl Inger, What Will Jus Post Bellum Mean?, Journal of Conflict & Security Law, letnik 14, 2009.
- Wedgwood Ruth and Jacobson K. Harold, Symposium: State Reconstruction after Civil Conflict: Foreword, American Journal of International Law, letnik 95, št.1, 2001.
- Yannis Alexandros, The Concept of Suspended Sovereignty in International Law, European Journal of International Law, letnik 13, 2002.

10.3. Pogodbe in sporazumi

- Agreement between the Republic of Indonesia and the Portuguese Republic on the Question of East Timor, podpisan v New Yorku, 5. maja 1999, UN Doc. S/1999/513, <http://www.etan.org/etun/agreemnt.htm> (16.1.2010).
- Agreement on a Comprehensive Political Settlement of the Cambodia Conflict, sklenjen v Parizu, 23. oktobra 1991, UN Doc A/46/608-S/23177, http://untreaty.un.org/unts/120001_144071/2/2/00000971.pdf. (5.1.2010).
- Basic Agreement on the Region of Eastern Slavonia, Baranja and Western Sirmium (*Erdutski sporazum*), sklenjen med Srbijo in Hrvaško, 12. november 1995, UN Doc. S/1995/951, <http://ocha-gwapps1.unog.ch/rw/rwb.nsf/db900SID/MHII-68JC6Z?OpenDocument>. (8.1.2010).
- General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina with Annexes (*Daytonski sporazum*), sklenjen v Parizu, 14. decembra 1995, parafiran v Daytonu/Ohio, 21. novembra 1995, <http://www.oscebih.org/overview/gfap/eng/home.asp>. (12.1.2010).
- Kosovo Peace Agreement, 1. in 2. poglavje, v F. L. Israel (ed.), 2002, Major Peace Treaties of Modern History (1980-2000), Chelsea House Publishers, Philadelphia, 2002.

10.4. Pravni viri

- Constitution of the Democratic Republic of East Timor, sprejeta 22. marca 2002, <http://www.gov.east-timor.org/constitution/constitution.htm> (21.1.2010).
- Četrta ženevska konvencija o zaščiti civilnega prebivalstva v času vojne, sprejeta v Ženevi, 12. avgust 1949, <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/380?OpenDocument> (10.2.2010).
- Dunajska konvencija o pogodbenem pravu (1969), Uradni list SRFJ, 15. junij 1972.
- Hague Regulations, sprejeti v Ženevi, 18.10.1907, <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/195?OpenDocument> (10.2.2010).
- Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah (1966), v Dokumenti človekovih pravic z uvodnimi pojasnili, Društvo Amnesty International Slovenije, Mirovni inštitut, Ljubljana, 2002.

- Pakt Društva narodov, sklenjen v Versaillesu, 28. junij 1919, dostopno na: <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/leagcov.htm> (20.12.2009).
- Ustanovna listina Združenih narodov in Statut Meddržavnega sodišča, Društvo za Združene narode za Slovenijo, Ljubljana, 1992.
- Ustava Bosne in Hercegovine, sprejeta 1.decembra 1995, http://www.ccbh.ba/public/down/USTAV_BOSNE_I_HERCEGOVINE_engl.pdf. (13.1.2010).
- Versajska mirovna pogodba, sklenjena v Versaillesu, 28. junij 1919, www.yale.edu/lawweb/avalon/imt/menu.htm (18.12.2009).
- Vienna Convention on the Law of Treaties between States and International Organizations or between International Organizations (1968), http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_2_1986.pdf (23.1.2010).

10.5. Dokumenti

- An Agenda for Democratization, 20.december 1996, UN Doc. A/51/761, www.nigd.org/towards-a.../an-agenda-for-democratization.pdf. (21.12.2009).
- An Agenda for Peace, Report of the Secretary-General pursuant to the statement adopted by the Summit Meeting of the Security Council on 31 January 1992, 17.junij 1992, UN Doc. A/47/277-S/24111, <http://www.un.org/Docs/SG/agpeace.html>. (20.12.2009).
- Amendment of the Rules of Procedure of the Trusteeship Council, T/RES/2200 (LXI), 1994.
- Comprehensive Proposal for the Kosovo Status Settlement, v Report of the Special Envoy of the Secretary-General on the Kosovo's Future Status, 26.marec 2007, UN Doc. S/2007/168, <http://www.unosek.org/docref/report-english.pdf> (16.1.2010).
- Conclusions of the London Peace Implementation Conference, 6.december 1996, S/1996/1012, Aneks, <http://www.undemocracy.com/S-1996-1012.pdf> (10.1.2010).
- Constitutional Framework for Provisional Self-Government in Kosovo, UNMIK Regulation 9/2001, 15. maj 2001, <http://www.unmikonline.org/regulations/2001/reg09-01.htm> (17.1.2010).
- Council of Europe, Parliamentary Assembly Resolution 1513, Constitutional reform in Bosnia and Herzegovina, 29. junij 2006, <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta06/ERES1513.htm>. (11.1.2010).
- De-Ba'athification of Iraqi Society, Coalision Provisional Authority Order No. 1, 16.maj 2003, CPA/ORD/16May2003/01, www.iraqcoalition.org/regulations/20030516_CPAORD_1_DeBa_athification_of_Iraqi_Society.pdf. (3.2.2010).

- Declaration on Principles of International Law Concerning Friendly Relations and Cooperation among States in Accordance with the Charter of the UN, General Assembly Resolution 2625 (XXV), 24.oktober 1970, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/348/90/IMG/NR034890.pdf?OpenElement> (28.1.2010).
- Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, v Report of the ILC on the Work of Its Fifty-fifth Session, UN Doc. A/56/10, 1.november 2001, http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_6_2001.pdf (3.2.2010).
- European Commission for Democracy through Law, Opinion of the Constitutional Situation in BIH and the Powers of the High-Representative, 11.marec 2005, <http://www.venice.coe.int/docs/2005/CDL-AD%282005%29004-e.pdf> (10.1.2010).
- Human Rights Watch Report, The Road to Abu Graib, junij 2004, <http://www.hrw.org/reports/2004/usa0604/index.htm> (5.2.2010).
- Human Rights Watch Report, Off Target: The Conduct of the War and Civilian Casualties in Iraq: Conduct of Air War – Preplanned Targets, december 2003, <http://www.hrw.org/reports/2003/usa1203/4.5.htm> (5.2.2010).
- ICJ Press Release, The General Assembly of the United Nations Requests an Advisory Opinion from the Court on the Unilateral Declaration of Independence of Kosovo, št.2008/34, 10.oktober 2008, <http://www.icjciij.org/docket/index.php?p1=3&p2=4&code=kos&case=141&k=21> (19.1.2010).
- International Crisis Group, Bosnia's November Elections: Dayton Stumbles, ICG Balkans Report No.104, 18.december 2000, www.crisisweb.org (10.1.2010).
- International Crisis Group, Bosnia's Nationalist Governments: Paddy Ashdown and the Paradoxes of State-building, ICG Balkans Report No.146, 22.julij 2003, www.crisisweb.org (10.1.2010).
- International Law Commission Commentary, Yearbook of ILC, 1966.
- Observance by UN Forces of International Humanitarian Law, Secretary-General's Bulletin, UN Doc. ST/SGB/1999/13, 6.avgust 1999, http://www.un.org/peace/st_sgb_1999_13.pdf (1.2.2010).
- On Assignment of International Judges/Prosecutors and/or Change of Venue, UNMIK Regulation 64/2000, 15.december 2000, http://www.unmikonline.org/regulations/2000/re2000_64.htm (15.1.2010).
- On the Appointment and Removal from Office of Lay-Judges, UNMIK Regulation 18/1999, 10.november 1999, http://www.unmikonline.org/regulations/1999/re99_18.pdf (15.1.2010).
- On the Establishment of an ad hoc Court of Final Appeal and an ad hoc Office of the Public Prosecutor, UNMIK Regulation 5/1999, 4.september 1999, http://www.unmikonline.org/regulations/1999/re99_05.pdf (15.1.2010).

- On the Establishment of a Defense Force for East Timor, UNTAET Regulation 1/2001, 31.januar 2001, <http://www.eastimorlawjournal.org/UNTAETLaw/Regulations/Reg2001-01.pdf>. (20.1.2010).
- On the Establishment of a National Consultative Council, UNTAET Regulation 2/1999, 2.december 1999, <http://www.eastimorlawjournal.org/UNTAETLaw/Regulations/Reg1999-02.pdf> (20.1.2010).
- On the Establishment of a National Council, UNTAET Regulation 24/2000, 14.julij 2000, <http://www.eastimorlawjournal.org/UNTAETLaw/Regulations/Reg2000-24.pdf> (19.1.2010).
- On the Establishment of the Cabinet of the Transitional Administration in East Timor, UNTAET Regulation 23/2000, 14.julij 2000, <http://www.eastimorlawjournal.org/UNTAETLaw/Regulations/Reg2000-23.pdf> (20.1.2010).
- On the Establishment of the Council of Ministers, UNTAET Regulation 28/2001, 29. September 2001, <http://www.eastimorlawjournal.org/UNTAETLaw/Regulations/Reg2001-28.pdf>. (19.1.2010).
- On the Establishment of the Housing and Property Directorate and the Housing and Property Claims Commission, UNMIK Regulation 23/1999, 15.november 1999, http://www.unmikonline.org/regulations/1999/re99_23.pdf (16.1.2010).
- On the Establishment of the Human Rights Advisory Panel, UNMIK Regulation 12/2006, 23.marec 2006, http://www.unmikonline.org/regulations/unmikgazette/02english/E2006regs/RE2006_12.pdf. (17.1.2010).
- On the Establishment of the Ombudsperson Institution in Kosovo, UNMIK Regulation 38/2000, 30.junij 2000, http://www.unmikonline.org/regulations/2000/re2000_38.htm. (16.1.2010).
- On the Kosovo Joint Administrative Structure, UNMIK Regulation 2000/1, 14.januar 2000, http://www.unmikonline.org/regulations/2000/re2000_01.htm (17.1.2010).
- On the Organization of Courts in East Timor, UNTAET Regulation 11/2000, 6.marec 2000, <http://www.eastimorlawjournal.org/UNTAETLaw/Regulations/Reg2000-11.pdf>. (19.1.2010).
- On the Organization of the Public Prosecution Service in East Timor, UNTAET Regulation 15/2000, 6.junij 2000, <http://www.eastimorlawjournal.org/UNTAETLaw/Regulations/Reg2000-16.pdf>.(20.1.2010).
- On the Repeal of Discriminatory Legislation Affecting Housing and Rights in Property, UNMIK Regulation 10/1999, 13.oktober 1999, http://www.unmikonline.org/regulations/1999/re99_10.pdf. (15.1.2010).
- On Transitional Rules of Criminal Procedure, UNTAET Regulation 30/2000, 25.september 2000, <http://www.eastimorlawjournal.org/UNTAETLaw/Regulations/Reg2000-30.pdf>.(20.1.2010).

- Pickering R. Thomas, Schlesinger R. James in Schwartz P. Eric, Iraq: One Year After, Report of an Independent Task Force on Post-Conflict Iraq, marec 2004, www.cfr.org/pdf/Iraq_yearafter.pdf (4.2.2010).
- Report of the Secretary-General Pursuant to Security Council Resolution 1025, 13.december 1995, UN Doc. S/1995/1028, <http://daccess-ddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N95/399/98/PDF/N9539998.pdf?OpenElement>. (14.1.2010).
- Report of the Secretary-General on the United Nations Transitional Administration for Eastern Slavonia, Baranja and Western Sirmium, 4.december 1997, UN Doc. S/1997/953, <http://www.nato.int/Ifor/un/u971204a.htm> (8.1.2010).
- Report of the Secretary-General on Justice and Reconciliation for Timor-Leste, 26.julij 2006, UN Doc. S/2006/580, http://www.laohamutuk.org/reports/UN/UNDocs/2006/SGRept06_580.pdf (21.1.2010).
- Report of the Secretary-General on the UN Interim Administration in Kosovo, 12.julij 1999, UN Doc. S/1999/779, <http://www.undemocracy.com/S-1999-779.pdf> (17.1.2010).
- Report of the Secretary-General to the Security Council on the Protection of Civilians in Armed Conflict, 8.september 1999, UN Doc. S/1999/957, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/258/15/PDF/N9925815.pdf?OpenElement> (6.1.2010).
- Report of the Special Envoy of the Secretary-General on the Kosovo's Future Status, 26.marec 2007, UN Doc. S/2007/168, <http://www.unosek.org/docref/report-english.pdf> (16.1.2010).
- Report on the Situation of Human Rights in East Timor, 10.december 1999, UN Doc. A/54/660, <http://www.unhchr.ch/Huridocda/Huridoca.nsf/TestFrame/6fae6dad5614a51c80256865005b729a?Opendocument>. (21.1.2010).
- Security Council Resolution 745 (Kambodža), 28.februar 1992, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/011/04/IMG/NR001104.pdf?OpenElement>. (6.1.2010).
- Security Council Resolution 1035 (BIH), 21.december 1995, <http://www.mil.se/upload/dokumentfiler/Resolutioner/Europa/1035.pdf> (12.1.2010).
- Security Council Resolution 1037 (Vzhodna Slavonija), 15.januar 1996, <http://hrlibrary.ngo.ru/resolutions/SC96/1037SC96.html>. (9.1.2010).
- Security Council Resolution 1244 (Kosovo), 10.junij 1999, <http://www.unmikonline.org/press/reports/N9917289.pdf>. (17.1.2010).
- Security Council Resolution 1264 (East Timor), 15.september 1999, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/264/81/PDF/N9926481.pdf?OpenElement>. (20.1.2010).

- Security Council Resolution 1246 (East Timor), 11.junij 1999,
<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/174/13/PDF/N9917413.pdf?OpenElement>.
(21.1.2010).
- Security Council Resolution 1272 (East Timor), 25.oktober 1999,
<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/312/77/PDF/N9931277.pdf?OpenElement>.
(21.1.2010).
- Security Council Resolution 1410 (East Timor), 17.maj 2002,
<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/387/02/PDF/N0238702.pdf?OpenElement>.
(21.1.2010).
- Security Council Resolution 1441 (Iraq), 8.november 2002,
<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/682/26/PDF/N0268226.pdf?OpenElement>.
(4.2.2010).
- Security Council Resolution 1483 (Iraq), 22.maj 2003,
<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/368/53/PDF/N0336853.pdf?OpenElement>.
(7.2.2010).
- UN Conference on the Law of Treaties, Summary Records of the Plenary Meetings and of the Meetings of the Committee of the Whole, 1st Session, 26.marec-24.maj 1968,
http://untreaty.un.org/cod/diplomaticconferences/lawoftreaties-1969/1st_sess_e.html.
(27.1.2010).
- UNMIK Report to the Human Rights Committee on the Human Right Situation in Kosovo since June 1999, CCPR/C/UNK/1, 13.marec 2006,
<http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/docs/AdvanceDocs/CCPR.C.UNK.1.pdf>.
(17.1.2010).

10.6. Sodna praksa

- ICJ, Case Concerning Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, Separate Opinion of Judge ad hoc Lauterpacht, Order of 13 September 1993, I.C.J. Reports 1993.
- ICJ, Case Concerning East Timor (Portugal v. Australia), sodba z dne 30.junija 1995,
<http://www.unhcr.org/refworld/docid/40239bff4.html> (21.1.2010).
- ICJ, Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, svetovalno mnenje z dne 9. julija 2004,
<http://www.icj-cij.org/docket/files/131/1677.pdf> (10.3.2010).

10.7. Magistrska dela in doktorske disertacije

- Jan Jerca, Humanitarna intervencija in suverenost držav, magistrsko delo, Pravna fakulteta, Ljubljana, 2008.

- Zgonec-Rožej Miša, Meje pristojnosti Varnostnega sveta Združenih narodov, Doktorska disertacija, Pravna fakulteta, Ljubljana, 2006.

10.8. Spletne strani

- Coalition Provisional Authority, An historic review of CPA Accomplishments, www.cpa-iraq/pressreleases/20040628_historic_review_cpa.doc. (5.2.2010).
- Constitution of Kosovo - Official Website, <http://www.kushtetutakosoves.info/?cid=2,1> (17.1.2010).
- EULEX (European Union Rule of Law Mission in Kosovo), <http://www.eulex-kosovo.eu/?id=2> (17.1.2010).
- High Representative's Decisions by Topic, Removals and Suspensions, www.ohr.int/decisions/removalssdec (14.1.2010).
- International Crisis Group, www.crisisweb.org (10.1.2010).
- Ombudsman Institution in Kosovo, Special Reports, <http://www.ombudsmankosovo.org/?id=2,e,3> (18.1.2010).
- UNMIS Human Rights Office, www.unmis.org/english/humanrights.htm (28.12.2009).
- UN, United Nations and Decolonization, www.un.org/Depts/dpi/decolonization (15.12.2009).